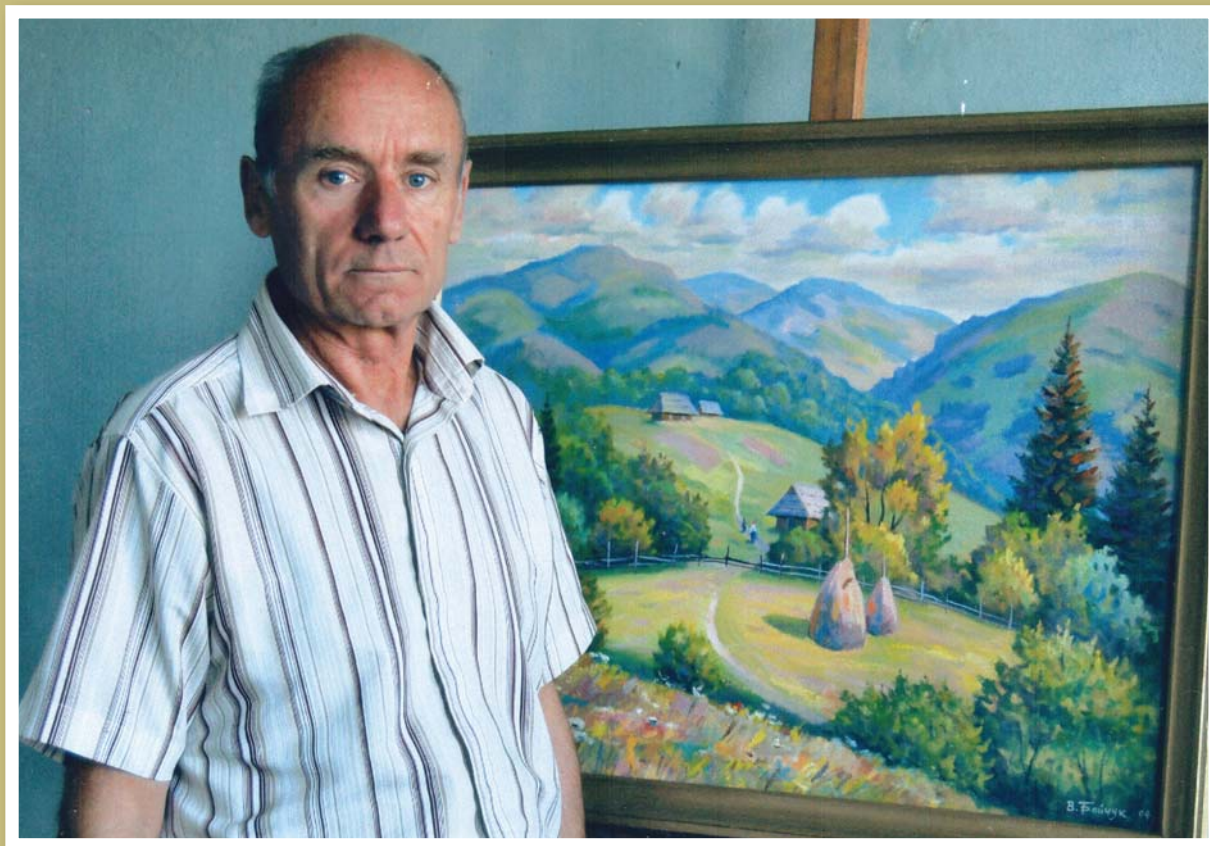

Василю Бойчуку – 70

Василь БОЙЧУК. Гірський краєвид

2(6)
2012

ГУЦУЛИ І ГУЦУЛЬЩИНА

Літературно-мистецький і громадсько-суспільний часопис
Рік заснування – 2010

ISBN 978-966-181-012-8

Косів - 2012

У номері

Вітаємо ювілярів!.....	3
Дмитро КІРАЩУК. Фестивалі об'єднали гуцулів.....	4
Емілія МАРЧУК, Петро ГАВУКА. З історії фестивальної Гуцульщини.....	6
Петро ГАВУКА. Відлуння столітнього ювілею.....	14
Іван МИСЮК. Від храму душі до Божого храму.....	18
Микола ГРЕПИНЯК. Таланту гуцула дивувався папа Римський.....	22
Тетяна КАРА-ВАСИЛЬЄВА. Творить з одягу красу.....	25
Марта ТОКАР. У творчому пошуку.....	28

Редакційна колегія

Петро Гавука

(головний редактор)

Аделя Григоруک

(заступник головного редактора)

Дмитро Арсенич

Антон Григоруک

Мирослава Долинчук

Михайло Павлюк

Ярослав Тимофійчук

Редакційна колегія
працює на громадських засадах

Наша адреса:

вул. Незалежності, 28
м. Косів

Івано-Франківської області
78600

тел. (03478) 2-24-91

тел. 096-530-96-93

067-342-07-47

<http://gig.if.ua/>

E-mail: Evrika-pk@ukr.net

Комп'ютерна верстка і дизайн
Віталія Стефурака

Редакція залишає за собою право
редагувати і скорочувати матеріали

За достовірність матеріалів
відповідають автори.

Ціна договірна

Любов ІЛЮК. Доробок родини Гривінських.....	30	Марія АСТАФ'ЄВА, Ганна ВОРОНИЧ. Лексикографічний аспект.....	63
Петро ДМИТРІВ. «Водограй 2012».....	31	Наталія ОСИПЧУК. Сила материнської молитви.....	69
Галина КУТАЩУК. «Моя Гуцульщина».....	32	Марія КРЕЧУНЯК. Співанка про виселенців.....	76
Петро ГАВУКА. Щедрі дарунки від Павловича.....	33	Дмитро АРСЕНИЧ. Живи, Україно!.....	77
Тарас ПАСИМОК. Майстру все підвладне.....	34	Христина ПАНЧАК. Не сам. Не там.....	77
<i>Калейдоскоп подій</i>			
Ярослав ЩЕРБАНЬ. НПП «Гуцульщина» представив Косівщину.....	38	Христина СТРИНАДЮК. What is writeen.....	78
Виїзне засідання.....	38	До річниці Незалежності України.....	78
Премії ім. В. Стефаніка та В. Якуб'яка.....	38	<i>Образки життя</i>	
Михайло ПРОЩУК. Геніальний майстер Марко Мегединюк.....	39	Олександр БОНДАРЕНКО. Мандрівник у жовтому шарфі.....	79
Олег ПРОЦІВ, Ярослав ЗЕЛЕНЧУК. Видатний природознавець.....	42	Я люблю тебе, Антонич!.....	84
Петро ГАВУКА. НПП «Гуцульщині» – 10!.....	46	Оксана СТУСЯК. В обіймах життя.....	85
Ярослав РАДИШ. Щоб і ви мали спільність з нами.....	47	Як тебе не любити, Здвижене мій.....	85
Віктор МАКСИМЧУК. Як убивали українську мову.....	57	Подяка Господу Богу.....	86
Лідія АКСЮК Ти повинна жити!.....	62	Михайло ГОРОДЕНКО. Каменистий Град-Город.....	87
		<i>Народна медицина</i>	
		Блокують рак.....	94
		<i>Книжкова полиця</i>	
		Видання, які нещодавно побачили світ.....	96

Вітаємо ювілярів!

Редакція часопису

"Гуцули і Гуцульщина"

сердечно вітає

вельмишановних ювілярів:

з 70-річчям

Василя БОЙЧУКА,

з 60-річчям

Василя ШКУРГАНА,

з 65-річчям

Миколу БЛИЗНЮКА,

з 50-річчям

Мирослава РАДИША,

з 60-річчям

Вікторію ПЛАХТУ

з 45-річчям

Миколу ВАСИЛЬЧУКА

і зичить усім доброго здоров'я,
щастя й успіхів у житті
та улюбленій роботі

Редакційна колегія часопису
"ГУЦУЛИ І ГУЦУЛЬЩИНА"

Фестивалі об'єднали гуцулів

21-23 вересня у Верховині відбудеться XX Міжнародний гуцульський фестиваль.

Розпочнеться ювілейне свято науково-практичною конференцією «Основні особливості соціально-економічного та культурно-духовного розвитку Гуцульського регіону в специфічних етнографічних і природних гірських рельєфно-кліматичних умовах в пе-

ріод сучасних глобалізаційних процесів, стан, проблеми, перспективи». Але здається тільки вчора саме у Верховині, в перші дні незалежності України, відбувся I Гуцульський фестиваль, який започаткував фестивальний рух на теренах Гуцульщини.

Про це розповідь Дмитра Кірашука, редактора газети «Верховинські вісті».

«Струни Черемоша» — таку назву мав Гуцульський фестиваль, який відбувся 27 вересня 1991 року у с. Верхньому Ясеніві, що на Верховинщині. Ініціатором проведення фестивалю виступило Товариство «Гуцульщина», яке з часу створення (13 лютого 1990 рік) поставило за мету зберегти та примножити духовну і матеріальну культури, об'єднати творчі зусилля гуцулів, які проживають у Галичині, Буковині, на Закарпатті та за кордоном.

27 вересня, в християнське свято Воздвиження Чесного Хреста, велично заграли трембіти, сповістивши про початок фестивалю. Відкрив його голова оргкомітету, тодішній заступник голови райвиконкому, сьогодні завідувач кафедри Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Михайло Ославський, який повідомив, що церковна громада с. Верхнього Ясенова запропонувала на місці проведення фестивалю встановити хрест. Священик Роман Олексюк, настоятель Верхньоясенівської церкви освятив п'ятиметровий хрест. Потім відбулося запалення фестивальної ватри.

До присутніх звернувся голова Товариства «Гуцульщина» Д. Ватаманюк:

— Гуцульщина — центр Європи. Вона має багатовікову історію. Гуцули обжили найвищу місцевість Українських Карпат, розселилися по обидва боки Чорногори, уздовж верхів'я річок Прут, Черемош, Тиса та багатьох їх приток. І ця неповторна природа гір вдихнула своєму народу велику творчу, духовну силу. Тому-то так багато є в нашому краї самобутніх, непереверше-

них музикантів, піснярів, майстрів різних видів прикладного мистецтва.

Але наша невелика за територією Гуцульщина знаходиться у трьох областях, а чимало її синів і дочок переселилися на доли, виїхали в далекі країни, де не забувають, а підтримують гуцульське народне мистецтво, культуру. Тому, організовуючи I Гуцульський фестиваль, ми поставили за мету з'єднати творчі сили гуцулів з Галичини, Буковини, Закарпаття, а також із діаспори. Наш заклик знайшов підтримку. І ми сьогодні радо вітаємо гостей, які прибули з усіх районів Гуцульщини, з Києва, Львова, Івано-Франківська, Коломиї й інших міст, а також багатьох держав. Дякуємо усім вам красенько за ваш прихід.

На сцену запросили уродженця Жаб'я Анто-на Ясельського, який майже 50 років мешкає у Великобританії, професора славістики з Німеччини Андрея Вінценза, батько якого був письменником, автором тетралогії «На високій полонині», визначним дослідником Гуцульщини, землячку, письменницю з Києва Марію Влад, президента Асоціації майстрів народної творчості та художніх ремесел України Петра Ганжу, голову Верховинської районної ради народних депутатів Петра Пониполяка. Гостей, за гуцульським звичаєм, обсипають пшеницею і пригощають медом.

Учасників і гостей свята запальними мелодіями вітає ансамбль музичних народних інструментів під керівництвом заслуженого працівника культури Романа Кумлика з Верховини. За ним виступають самодіяльні фольклорні колективи.

Фестиваль тривав три дні. Другого дня більшість колективів виступала в селах і районному центрі — столиці Гуцульщини Верховині.

29 вересня у Будинку культури с. Красник відбулася науково-практична конференція «Народні традиції в сучасному гуцульському фольклорі». На ній виступали науковці зі Львова та Івано-Франківська, поетеса з Києва Марія Влад, Антін Ясельський із Великобританії, Михайло Сеньків зі США, місцеві науковці. А в цей час у Верхньому Ясеніві тривав заключний день свята. У фестивалі взяли участь: ансамбль пісні і танцю «Смеречина» з Вижниччини, фольклорний колектив міжколгоспної фабрики з переробки вовни та тріо братів-скрипалів Прилипчанів із Путильщини, народно-етнографічний колектив села Фитьків і фольклорні колективи сіл Микуличина, Поляниці з Яремчанщини, селища Кутів і села Кобаки Косівського району, самодіяльний народний оркестр гуцульських інструментів «Гуцульщина» з Рахівщини, ансамбль пісні і танцю

«Гомін Карпат» із Коломийщини, народний ансамбль пісні і танцю «Галичина» зі Львова, родинний танцювальний ансамбль Ілюків-Ванджураків із Віпча, народний самодіяльний театр із Красноїллі, фольклорні колективи сіл Буковець, Кривополе, Яблуниця Верховинського району та багато інших.

Перший Гуцульський фестиваль показав усьому світові велику, невичерпну духовну скарбницю гуцулів, яку виражено у піснях, запальних танцях, чарівних мелодіях, в усьому, що розвиває характер цього волелюбного народу.

Догоріла фестивалевна ватра. Факел від неї із запаленим вогнем, а також бартку і писанку прийняли представники Вижницького району, які в наступному, 1992 році, стали господарями II Гуцульського фестивалю.

В ті дні було започатковано велику справу, яка духовно об'єднала гуцулів України та діаспори.

Графіка Івана Парупи

З історії фестивальної Гуцульщини

Товариство «Гуцульщина», зорганізувавшись у 1990 році задля відродження, при множення матеріальної і духовної гуцульської культури, місцевих традицій і обрядів, започаткувало Міжнародні гуцульські фестивалі, у рамках яких проводяться також науково-практичні конференції, круглі

столи, симпозіуми, зльоти обдарованої творчої молоді Гуцульщини, спортивні заходи тощо.

Кожний фестиваль — це сторінка гуцульського розвою, розкриття великого народного таланту, утвердження Гуцульщини у своїй рідній Українській державі і в світі.

*Там, де гори-Чорногори, зелені Карпати,
Живуть сини України — гуцули завзяті.
Де Черемош, Прут і Тиса — вода студененька
Пригортає Гуцульщину Україна-ненька.*

Із гімну Гуцульщини.

І МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

Відбувся 27 вересня 1991 року на невеликій полонині Запідок, яка здавна була місцем урочистих зібрань гуцулів, мала притягуючу духовну силу, бо неподалік від неї на 1221-метровій висоті стоїть загадковий Писаний Камінь — язичницьке святилище наших предків. Фестиваль розпочали зі встановлення і освячення хреста, бо так заведено в гуцулів: кожную справу розпочати з молитвою, з Господнім благословенням.

Уже цей перший фестиваль підтвердив статус міжнародного, бо брали в ньому участь гуцули з Румунії, а також делегації і гості з Польщі, Німеччини, Великобританії, США та інших країн.

Як при виході на полонину, так і на цьому святі, найбільш шановні люди запалили фестивальну ватру, бо вірять горяни в її надзвичайну магічну силу, яка зігріває своїм теплом, оберігає гуцульський рід від усяких бід.

Гуцульські фестивалі були започатковані

1991 року у Верховині товариством «Гуцульщина» на чолі з його незмінним головою Дмитром Ватаманюком за сприяння влади на місцях — у районних центрах нашого регіону.

Цей фестиваль було проведено з ініціативи товариства «Гуцульщина» та відділу культури Верховинського району за підтримки органів місцевої влади, зокрема Верховинського, Вижницького та Рахівського районів, а також деяких колективів інших міст і районів Гуцульського регіону.

Підготовка цього культурно-мистецького заходу була непростю. Це був час, як відомо, невизначеності, насамперед у політичному аспекті. Фестиваль відбувався в атмосфері оптимізму і всенародного патріотичного піднесення, бо проходив після проголошення незалежності України. Він став початком подальшого розвитку фестивального руху, як важливого засобу національно-культурного відродження Гуцульського регіону взагалі, та відродження і збереження традицій і звичаїв гуцулів, зокрема.

II МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

27-29 серпня 1992 року II Міжнародний Гуцульський фестиваль проходив у головному місті Буковинської Гуцульщини — Вижниці. «Заспіваймо, добрі люди, слухайте, Карпати, щирим серцем тебе любим, Гуцульщино-мати!» — закликала усіх гасло над головною фестивальною сценою.

Фестиваль значно розширив коло учасників. Його гостями були мистецькі колективи з Дніпропетровська і Кривого Рогу. Усією фестивальною програмою було підтверджено прагнення гуцулів працею і піснею зміцнити молоду Українську державу. Бо вільний дух опришків, січових стрільців і воїнів-повстанців завжди вселяв віру гуцулів у невмирущість гуцульського кореня, у те, що український народ об'єднається і постане гордим велетнем у вільному колі Європи і світу. «І ми радіємо з того, що ви робите», — заявив, виступаючи на фестивалі, генеральний секретар Світового конгресу вільних українців Василь Верига з Торонто.

1992 рік був пам'ятний ще й тим, що Гуцульські товариства, які зорганізували у більшості районів регіону, зібралися 31 жовтня у Верховині на з'їзд і створили Всеукраїнське об'єднане товариство «Гуцульщина», надіслали звернення до Верховної Ради і Президента України прийняти Закон про Статус гірських населених пунктів України.

III МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

У 1993 році 17-23 серпня фестивалю передував Перший світовий Конгрес гуцулів, який відбувався в Івано-Франківську, Яремчі, Верховині, Косові і Коломиї. В його рамках було проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Гуцульщина: перспективи її соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні». На конгресі було прийнято ряд звернень до влади і народу, репрезентовано гімн Гуцульщини. Бажаючи успіхів Конгресу, Леонід Кравчук зазначив: «Переконаний, що внесок гуцулів у зміцнення держави, збагачення її культури і надалі буде вагомим».

Це було підтверджено на III Міжнародному Гуцульському фестивалі, який відбувся у м. Ра-

хові 28-29 серпня того ж року, а перед ним — свято народної творчості Закарпатської Гуцульщини під назвою «Гуцульщино, світку ти наш». Рахівщину представляли на фестивалі такі добре відомі далеко за межами краю художні колективи, як самодіяльні народні ансамблі пісні і танцю «Лісоруб», «Ялинка», «Гуцульщина», «Тиса», «Карпати». Вперше на фестивалі виступили церковні хори духовної музики.

IV МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

7-9 жовтня 1994 року IV Міжнародний Гуцульський фестиваль відбувся позачергово у Верховині. Фестиваль проходив паралельно з обласним змаганням «Гуцульські ігри», приуроченими відкриттю у селищі новозбудованого стадіону. У перший день фестивалю відбувся черговий з'їзд Всеукраїнського об'єднання товариства «Гуцульщина».

Головним гаслом, під яким проходило дійство, були слова:

*«Тож виходьте, люди,
Та з кожної хати,
На гуцульські ігри,
На веселе свято».*

Фестиваль засвідчив зрослий мистецький рівень самодіяльних колективів. Виступило багато оркестрів народних інструментів, зокрема «Гуцулія» з Коломиї, викладачів Берегометської музичної школи та Рахівського лісокомбінату. Серед танцюристів найвищу майстерність продемонстрували ансамблі з села Віпче, Вашківська «Черемшина» та Великобичківська «Ялинка». Високе визнання здобув дебют дитячого сімейного ансамблю троїстих музик Сказівських з Ворохти. Від бойків на фестивалі з успіхом виступив народний ансамбль санаторію «Перлина Прикарпаття» міста Трускавця.

V МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

26-28 травня 1995 року ареною V Міжнародного Гуцульського фестивалю стала Путила — батьківщина гуцульського Кобзаря Юрія Федьковича. Цей фестиваль відрізнявся від попередніх тим, що його проводили навесні і завершальний його день поєднали з традицій-

ним буковинським святом проводів тваринників на полонини. Серед призерів журі найбільше назвало самодіяльних аматорів саме з Путильщини — це народний колектив «Горянка», вокальні ансамблі районного будинку культури і килимової фабрики, троїсті музики братів Прилипчаків та музичної школи, авторська пісня А. Яків'юк з Розтік та читець В. Григоряк з Довгополя. Найвищої нагороди Гран-прі удостоївся ансамбль пісні і танцю «Черемош» товариства «Гуцульщина» з м. Львова.

Поставивши виставу за однойменним твором Ю. Федьковича «Запечатаний двірник», Вишницький самодіяльний театр ще раз довів свою професійну діяльність, майстерність й учетверте став лауреатом гуцульських фестивалів.

Передаючи яремчанцям фестивальну естафету, путильчани вручили і традиційні гуцульські атрибути — бесаги і бербеницю, бо, за звичаєм гуцульським, гостей не відпускають з порожніми руками, а дарують гостинці.

VI МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

13-15 вересня 1996 року знову озвалися трембіти і сонце дивилося з небес. Гуцулів усього світу Ярмече скликало на Конгрес. У рамках Другого Гуцульського Конгресу проходили: з'їзд гуцульських товариств України і діаспори, міжнародна науково-практична конференція на тему «Екологічні передумови розвитку рекреації на Гуцульщині», теоретичний і методологічний семінар (проходив у Косові) на тему «Гуцульщинознавство, як розділ науки та навчальний предмет». У з'їзді брали участь гуцульські делегації із-за кордону — члени товариства «Гуцули» з Сигітської округи Румунії та Конференції Гуцульських товариств Америки і Канади, а також Російської Федерації.

Під час відкриття фестивальних дійств вітальну театралізовану програму представив Гуцульський ансамбль пісні і танцю з Івано-Франківська, який дав заряд натхнення для самодіяльних виконавців.

Фестиваль у Ярмечі ще раз засвідчив невичерпність і багатство гуцульської духовної культури, самотутньої творчості майстрів різних

видів ремесел. Цей фестиваль доповнився ще одним жанром — фото-кіно-відео. Його переможцем стала народна кіностудія «Верховина» з Івано-Франківська.

VII МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

26-28 вересня 1997 року VII Міжнародний Гуцульський фестиваль приймала Рахівщина. Його пов'язали із святкуванням 550-річчя першої письмової згадки про Рахів.

*Золотокоса і щедра осінь
Накрила свій святковий стіл,
До тебе, Рахове, зійшлися гості
З усіх гуцульських міст і сіл.
За тебе молиться Говерла
І просить в Бога довгих літ.*

*То хай молодість твоя не меркне,
Будь славен на весь світ.*

Ці слова і ювілейна настроєність були відчутні в усіх фестивальних дійствах. А поряд з суто фестивальною програмою тут проводили дві міжнародні науково-практичні конференції на тему: «Енергія — Середовище – Економіка» та «Міжнародні аспекти збереження біологічного різноманіття Карпат». А також відкрили перший Міжнародний гуцульський ярмарок «Експо — Рахів 97».

До ювілею міста і фестивалю видали чимало цікавих видань — особливо гарний, зі смаком оформлений, щедро ілюстрований альбом-путівник «Рахів — місто в географічному центрі Європи».

Основні дійства і завершальний гала-концерт лауреатів і переможців фестивалю проходили на сцені амфітеатру в урочищі Буркут, з якого відкривається чудова панорама на це гуцульське місто та чорногірські краєвиди.

VIII МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

29-30 серпня 1998 року над Косовом лунали гуцульські мелодії, жарти, співали дорослі і малі, у запальних танцях вирувала молода Гуцульщина — місто над бистроплинною Рибницею приймало гостей та учасників VIII Міжнародного Гуцульського фестивалю, який взяв свій зачин біля пам'ятника Тарасові Шевченку.

«Ми щиро раді приймати фестиваль у серці Гуцульщини, — наголосив у зверненні до багаточисельної фестивальної громади голова райдержадміністрації Дмитро Гладуняк. — У краю, що здавна відомий своїм мистецтвом, яке започаткували славні династії Шкрібляків, Корпанюків, а нині продовжують сотні талановитих їх послідовників».

І, дійсно, попри високий рівень виконавців у різних жанрах, Косівський фестиваль відзначився небувало великою участю у ньому майстрів різних видів ремесел. Серед мистецьких самодіяльних колективів журі і глядацька аудиторія найвище оцінила і віддала Гран-прі аматорському народному ансамблю «Смеречина» Вижницького Будинку народної творчості та дозвілля Чернівецької області.

Цей фестиваль запам'ятався і вдало організованими змаганнями, забавами «Гуцульські моцаки».

У рамках Гуцульського фестивалю проводили круглий стіл Косівського відділення Союзу українок на тему: «З історії жіночого руху на Галичині». Гостею круглого столу була дружина поета-пісняря Юрія Луценка. Учителю Н. Кибич підготувала виступ: «Ольга Кобилянська — організатор жіночого руху на Буковині».

ІХ МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

11-12 вересня 1999 року ІХ Міжнародний Гуцульський фестиваль проходив у Надвірній. Він відбувся уже вдев'яте, але вперше у цьому великому гуцульському святі взяв участь Президент України Леонід Кучма, якого щиро вітали декілька десятків тисяч жителів міста і учасників фестивалю. Від їхнього імені ведучий проголосив:

«Шановний, Леоніде Даниловичу! Вся гуцульська громада просить Вас стати почесним членом Всеукраїнського товариства «Гуцульщина». Приймаємо Вас до сім'ї гуцульських ватагів. Прийміть від усього загону гуцулів барвисту тайстру, у якій є все для ватага. Сардак, який вас завжди зігріє. Цей топірець — то булава ватага, символ мужності й моці, а кресаня — то символ краси і вічної молодості».

У промові Президент України, звертаючись

до виконавчих органів самоврядування і товариства «Гуцульщина», наголосив на поступальному, економічному, соціальному, туристсько-рекреаційному розвитку регіону Гуцульщини.

Мистецька програма фестивалю була напрочуд багатою. Гран-прі отримав оркестр народної музики Косівської школи мистецтв. Серед фольклорних колективів звання лауреата був удостоєний учнівський ансамбль з гуцульського села Бистра Марамурешського повіту Румунії. Серед майстрів декоративно-прикладного мистецтва переможцем став верховинський різьбяр Роман Бортейчук.

X МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

22-24 вересня 2000 року X Міжнародний Гуцульський фестиваль відбувся у Коломиї і поєднався з фольклорно-етнографічним фестивалем «Коломийка», який традиційно проводять на Коломийщині.

У цьому фестивалі взяли участь Президент України Леонід Кучма, голова Верховної Ради України Іван Плющ та інші керівники держави, голови обласних і районних державних адміністрацій, а також районних рад Гуцульщини. Під час фестивалю були інсценовані процес відродження сімейної обрядовості (зокрема гуцульського традиційного весілля), які подекуди почали утрачати свої автентичні риси, набуваючи ознак загальнонаціонального характеру.

Саме в Коломиї весільними гостями молодих, що вступали в той день у шлюб, були також Президент України Леонід Кучма і Голова Верховної Ради Іван Плющ, які, за гуцульським звичаєм, князю і княгині подарували «на калач» (так на Гуцульщині називають подарунок, з якими приходять на весілля і обдаровують молодих) пару коней.

XI МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

7-9 вересня 2001 року у Верховині відбувся XI Міжнародний Гуцульський фестиваль. Цей гуцульський фестиваль виглядав значно скромніше порівняно з помпезністю двох попередніх, де гостював Президент України Леонід Кучма, зате був значно демократичнішим і розкутішим,

В рамках фестивалю проведено науково-практичну конференцію на актуальну тему «Ріки і гірське життя».

Прибув на фестиваль син Вижниччини, відомий художник, який проживає у Парижі, Темістоль Вірста. У 2004 році йому виповнилось 80 років. Тому на його честь у Вижницькій художній школі обладнано клас — музей художника, а під час фестивалю в селі Іспасі відкрито іменну дошку на будинку, де він народився і жив у молоді роки.

XIV МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

6-8 серпня 2004 року у гірському куточку українських Карпат — вічно смарагдовій Путильщині, родинній землі буковинського солонця Юрія Федьковича, легендарного бунтаря Лук'яна Кобилиці, знаменитої майстрині-вишивальниці зі світовим іменем Ксенії Колотило зібралася чисельна гуцульська громада на своє чергове традиційне свято — XIV Міжнародний Гуцульський фестиваль.

За традицією 6 серпня відбувалася Міжнародна науково-практична конференція на тему: «Збереження регіональної самобутності Гуцульщини в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи».

Сам фестиваль був особливий тим, і насамперед для путильчан, що проводили у дні відзначення 170-річчя від дня народження крайнина-письменника, поета, відомого громадського діяча Юрія Федьковича, якому спорудили і відкрили на центральній площі селища пам'ятник.

Під величаву гру трембіт спадає полотнище — і перед учасниками фестивалю постав Юрій Федькович у гуцульському строю, із сардаком на плечах, що підтверджує його любов до всього рідного, гуцульського, і що відображено у вірші «Мій сардак»:

*Я ж бо тебе не звержуся,
Руський мій, сардаре!
Тепер аж я заспіваю,
Тепер аж заплачу,
Бо маю ся в шо утерти:
Широкії поли.
Не скину тя, мій сардаре,
Ніколи, ніколи!*

XV МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

2-4 вересня 2005 року в місті Рахові відбувся XV Міжнародний Гуцульський фестиваль. Цей край смарагдових лісів, що навіюють спокій і тишу, зцілюють п'янкими ароматами. Це край дзвінких потічків і стрімких рік, що виблискують коштовними перлами. Це також привітні люди — закарпатські гуцули, які живуть у гармонії з навколишнім середовищем споконвіків і донині будують, творять життя в усій його красі, зберігають свої самобутні звичаї, традиції, обряди, культуру. Саме культурним надбанням став XV Міжнародний Гуцульський фестиваль, який проходив уже втретє у Рахові.

У рамках фестивалю 2 вересня було проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Екологічні та соціально-економічні аспекти збереження етнокультурної та історичної спадщини Карпат».

Окрім конференції, в цей же день фестивалю в актовому залі Рахівської міської ради відбувся шостий з'їзд Всеукраїнського об'єднання товариства «Гуцульщина». На з'їзді було затверджено новий графік гуцульських фестивалів на наступні роки: 2006 — Верховина; 2007 — Яремче; 2008 — Вижниця; 2009 — Верховина; 2010 — Путила; 2011 — Косів; 2012 — Рахів; 2013 — Надвірна.

XVI МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

25-27 серпня 2006 року Коломийщина була особливо святошна, бо там проходив XVI Міжнародний Гуцульський фестиваль. Розпочали його 25 серпня відкриттям меморіальної дошки Іванові Франку на стіні Коломийського медичного коледжу, який носить ім'я Каменяра. Тут же й відбулася науково-практична конференція, приурочена 150-річчю від дня народження письменника.

Основні фестивальні дійства відбулися в суботу 26 серпня. Всі дороги вели у Печеніжин — до населеного пункту, де народився Олекса Довбуш.

Не зважаючи на примхи погоди, гуцули упорядовж двох днів танцювали, співали, грали. У концертних виступах: фольклорні колективи з

Румунії, Вижницького, Путильського, Рахівського, Косівського, Надвірнянського, Верховинського і Коломийського районів і з міста Яремча.

XVII МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

Яремча 27-29 липня 2007 року вдруге приймала фестивальну естафету.

27 липня відбулася науково-практична конференція на тему: «Етнокультурна та природна спадщина місцевих громад, як складові частини розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Карпатського краю».

28 липня на стадіоні дійство розпочали із привітальної візитівки фестивалю у виконанні місцевих самодіяльних аматорів, а потім були представлені номери — виступи від усіх колективів Гуцульського регіону.

Особливо пам'ятним був для всіх учасників і гостей фестивалю заключний день 29 липня, — на фестивалі був присутній Президент України Віктор Ющенко разом з родиною.

Під час передачі яремчанцями естафети фестивалю Вижницькому району Чернівецької області Президент України Віктор Ющенко привітав усіх присутніх із фестивалем, із 220-м ювілеєм міста Яремча. Президент подякував усім сподвижникам збереження гуцульської спадщини, яка є окрасою України. Тут же оголосив свій Указ і вручив міському голові Яремчі Миколі Палійчуку орден України «За заслуги».

В присутності Президента України Віктора Ющенка офіційна делегація Вижницького району в складі Миколи Малярчука — голови Вижницької РДА, Івана Бойка — заступника голови Вижницької районної ради, Василя Марчука — голови Вижницького районного товариства «Гуцульщина», Олени Буйвідт — начальника відділу культури Вижницької РДА прийняла естафету фестивалю.

Девіз фестивалю: «Будьмо потужні, тримаймося купи, бо ми, бігме, того варті».

XVIII МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

Втретє Вижниця приймала у себе велике гуцульське дійство 29-30 серпня 2009 року.

Основні завдання фестивалю і науково-практичної конференції були:

– збереження традицій гуцульського роду, автентичності пісні, музики, танцю, обрядів, театральних дійств;

– пропаганда декоративно-прикладного мистецтва Буковинської, Галицької і Закарпатської Гуцульщини;

– збереження поколінь гуцулів в Україні і за її кордонами;

– залучення молодих гуцулів до підтримки автентичної гуцульської культури;

– вирішення проблеми розвитку Буковинського і Гуцульського регіонів на державному рівні.

Два дні горіла фестивальна ватра, лунали пісні, танці, зачаровуватимуть театральні дійства – люди залучаться до невичерпного скарбу гуцульської культури, оживуть звичаї, традиції, обряди.

У рамках фестивалю проведено Міжнародну науково-практичну конференцію на тему: «Транскордонне співробітництво і його проекти до реалізації в Гуцульщині: можливості і реалії».

В районі утворено оргкомітет з питань підготовки і проведення фестивалю. Вперше в історії вижницьких фестивалів утворено оргкомітет в області. Його очолив губернатор Чернівецької області – Володимир Іванович Куліш.

**Емілія МАРЧУК,
м. Вижниця**

XIX МІЖНАРОДНИЙ ГУЦУЛЬСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ

Активісти товариства «Гуцульщина» ще до проголошення Акту незалежності неньки України ініціювали проведення у сусідній Верховині першого Гуцульського фестивалю. Невдовзі він переріс у Міжнародний.

Відтоді, а було це 21 вересня 1991 року, гуцульські фестивалі проводять щороку згідно з графіком у кожному райцентрі Гуцульського регіону і в місті Яремчі.

За роки незалежності України на нашій Косівщині уже втретє пройшло велике свято гуцулів усього світу. А саме XIX Міжнародний гуцульський фестиваль був у розпалі на храмове свято — Успіння Пресвятої Богородиці, приурочений 20-річчю незалежності рідної України. Напередодні ж було покладання квітів до пам'ятних місць, на високому рівні пройшла науково-практична конференція «Гуцульський феномен: мистецтво жити і творити». Її ж учасники в селі Яворові оглянули виставки гуцульських ліжників «Барвограй-2011», тут же запалили фестивальну ватру на горі Стоянів, подивилися опришківські забави.

Столиця Гуцульщини 27-28 серпня радо зустрічала гостей з Київщини, Лутанщини, Львівщини, Закарпаття, Буковини, Тернопілля, більшості населених пунктів Івано-Франківщини. Сюди ж прибули представники діаспори з Польщі, Словаччини, Румунії, Молдови, Росії, Білорусі, Естонії, Хорватії, Канади та США.

У передобідню пору вирує центральна частина міста. Трембіти сповіщають про початок фестивального дійства. Гуцульську ватру запалює голова Гуцульської освітянської ради, член-кореспондент НАПН, народний учитель України, директор Яворівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Петро Лосюк.

Усіх присутніх тепло вітають голови Івано-Франківської облдержадміністрації Михайло Вишиванюк й обласної ради Олександр Сич, голова

Косівської РДА Ярослав Шинкарук, голова Косівської районної ради Андрій Клуб, заступник міністра культури і туризму України Ярос-

лав Арсірій, незмінний голова Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк, народний депутат України Василь Чуднов, староста Венгровського повіту Польщі Кшиштоф Федорчик, мер Косова Микола Фокшей.

А потім на головній сцені виступали аматори самодіяльного мистецтва звідусюди, професійні співаки, а також наш крайнин народний артист України Остап Гавриш, заслужений працівник культури України Дмитро Біланюк, усього майже 100 художніх колективів і майже 40 вокалістів.

У рамках фестивалю проводили різні заходи в селах Рожнові та Яворові, Косівському інституті прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв. Пересувні художні виставки діяли у приміщенні адмінбудинку та під його стінами. На виставці-ярмарку представили свої роботи більше 120 майстрів народної творчості. Особливо серед них виділялися Юрій Павлович, Микола Корнелюк, Анатолій Калитко і багато інших. Ніби магнітом притягував до свого краму голова Косівської спілки пасічників Микола Балаш.

Учасники та гості свята мали можливість поласувати не тільки продуктами бджільництва, а й тваринництва і рослинництва. Багатою була гуцульська кухня.

В урочистій обстановці відзначено переможців XIX Міжнародного гуцульського фестивалю у номінаціях: фольклорно-етнографічний жанр, хореографічне мистецтво, музичний жанр, театральне мистецтво, пісенний жанр, естрадний жанр, відеомистецтво, фотомистецтво, гуцульське декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво.

Привернули увагу до себе й спортсмени. Адже вони теж продемонстрували присутнім на фестивалі свою силу, вміння і витривалість.

Естафету XX ювілейного фестивалю прийняли у косів'ян наші сусіди-верховинці.

Петро ГАВУКА

Відлуння столітнього ювілею

Гуцульське місто Косів, яке відоме далеко за межами України, в липні нинішнього року радо зустрічало багато гостей, відпочивальників-літувальників з близького і далекого зарубіжжя. Були серед них науковці, члени національних творчих спілок: письменників і журналістів, архітекторів, художників, майстрів народного мистецтва України, мистецтвознавці, етнографи й священнослужителі... А ще слід до них додати рядових парафіян, які є представниками різних конфесій.

Дехто з читачів уже, мабуть, здогадався, що в нашому районному центрі була якась важлива подія. Так. Монастирській церкві Різдва Івана Хрестителя виповнилося сто років.

Цій події передувала велика підготовча робота. Насамперед у неї включилися декан Косівський Української Православної Церкви Київського Патріархату, митрофорний протоієрей Іван Близнюк, протоієрей, настоятель храму Різдва Івана Хрестителя Ростислав Близнюк, уся парафіяльна рада церкви на чолі з В.Г. Радишем, Косівська міська рада (голова Микола Фокшей), Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, широке коло громадськості.

Завдяки спільним зусиллям і чіткій координації дій на

ентузіазмі та посильній допомозі меценатів виконано великий обсяг робіт на подвір'ї і всередині самого Божого храму, заасфальтовано частину

під'їзної дороги. Світ побачила непогана книга заслуженого архітектора України, кандидата архітектури, доцента, професора кафедри дизайну Косівсько-

го ІПДМ ЛНАМ Галини Юрчишин і кандидата географічних наук, викладача кафедри історії мистецтва та гуманітарних наук цього ж навчального закладу Івана Ваха «До 100-річчя монастирської церкви Різдва Івана Хрестителя».

Відразу скажу, що я не ви-

ють фактаж про історію цієї церкви. В цьому нема ані трагедії, ані винних. Єдине — при наявності коштів треба перевидавати доповнене одноіменне видання.

Як свого часу світлої пам'яті невтомний дослідник Гуцульщини, літредактор журналу

виник монастир, що існував до середини XVIII століття. Про нього мовиться у дарчій грамоті князя Свидригайла з 1424 року. При монастирі, звичайно, існувала церква, що носила ім'я Св. Миколая. Оскільки тут церкви будувалися тоді лише дерев'яні, то їх через певний час замінювали іншими. Останній раз це відбулося в 1912 році. Стару церкву розібрали, на її місці побудували каплицю, де провадилися відправи, а над нею зводили нову».

Історичні дані говорять про те, що будував цей Божий храм майстер з села Бабина Іван Гарасим'юк. Стіни розписав Володимир Гуз. Окрасою церкви стали «павуки», хрести, ліски, кіот, вишивки й інші атрибути. Більшість з них — це роботи Косівських різьбярів Івана Балагурака, Івана Павлика, Миколи Матійчака, Миколи Гавриша, Матія Бовича (інтер'єр). А меценати І.В. Підлетьчук та О.І. Гавриш офірували 50-кілограмовий дзвін.

Автори згаданої книги підкреслюють, що інтер'єр церкви вражає своєю пропорційною завершеністю та лаконізмом, що виражається чітким співвідношенням висоти прибраної будівлі та її елементів. Так, при вході у бабинець висота храму має висоту середнього зросту людини, прохід у наву — висоту людини з піднятою рукою, під купольний простір відкривається при їх переході. Різьблені позолочені ґратки іконостаса відразу постають перед нами через фігурно прорізаний прохід з бабинця до нави. У

падково сказав вище про те, що непогана книга. Адже в редакційної ради залишилося ще чимало матеріалів, які не увійшли в це видання, а після його випуску деякі косів'яни почали заявляти про те, що теж ма-

«Гуцульська школа» і видавництва «Писаний Камінь», організатор (1989 р.) районного Товариства української мови ім. Т. Шевченка «Рідне слово» Ігор Аполлонович Пелипейко писав: «Ще за княжих часів тут

засуджено на 10 років ув'язнення у сталінських таборах на Колімі. Згодом йому ж додали ще 5 років, виславши до Магадану. Василь Романюк на Колімі усвідомив своє покликання – віддати себе служінню Богові. Після відбуття покарання в рідній Україні закінчив Вищі богословські курси і духовну семінарію. І вже 1972-го року знову був засуджений на сім років ув'язнення у мордовських таборах та три роки заслання в Якутії... 10 грудня 1993 року Патріарх Володимир, будучи на Косівщині, в церкві Різдва Івана Хрестителя відправив Богослужіння, одночасно у приватних розмовах закликав усіх до національного і релігійного єднання.

Я без перебільшення скажу, що цей Божий дім дуже давно став духовним центром єднання сердець, окрасою на-

плані церква складається із прямокутників, котрі розміщені по одній осі від заходу на схід. Не зважаючи на аматорський підхід в роботі майстра-різьбяра Івана Гарасим'юка, ми відчуваємо його глибоку одухотвореність проникнення в матеріал. Гуцульський майстер відзначається спостережливістю і філософською оцінкою та аналізом навколишнього світу, карпатської природи, бажанням пізнати її закони і перенести на свої архітектурні творіння».

Монастирська церква (її назва походить від назви місцевості — Монастирське) пережила воєнне лихоліття, комуністичний атеїзм. Вона не була закрита в найдраматичніший час. Тут духовними наставниками були священники Олександр Гелитович, Микола Савраскевич, Сильвестр Симонович, Йосип Ткачук, Леонтій Борса, Євген Карпінський та Дмитро Близнюк. Тепер справи останнього продовжує його син Ростислав.

Саме в цій церкві в 1989 році постригся у ченці під іменем Володимира (Романюк Василь Омелянович — 9.XI.1925, с. Хімчин — 14.VII.1995, м. Київ) — Патріарх Київський і всієї Руси-України. 1944 року за зв'язки з УПА п. Василя було

*На світлині:
Патріарх Мстислав з духівництвом. Зліва направо: о. Дмитро Близнюк — настоятель церкви Різдва Івана Хрестителя, митрополит Іоан Боднарчук, єпископ Антоній Масендик, єпископ Івано-Франківсько-Галицький Андрій (Абрамчук)*

шого Косова. Тут усі дорослі люди й малеча з великим трепетом, неабиякою насолодою спілкуються із Всевишнім, самовдосконалюються у спілкуванні з ближніми, вчать зберігати свої серця у чистоті, себе — як людей.

Настоятель, парафіяльна рада, прихожани гордяться тим, що їхній Божий храм має таку славу історію. А ще в її історію вписані відзнаки: грамоти, вітання архі- і єпископа, керівників району. Найбільш чільне місце в церкві займає Благословенна грамота Філарета, якої 2008 року удостоєний священник Ростислав Близнюк за заслуги перед помісною Українською Православною Церквою та побожним українським народом.

Неабияке піднесення було у всіх присутніх на презентації книжки «До 100-річчя монас-

тиської церкви Різдва Івана Хрестителя», що пройшла після одного з недільних Богослужінь. А на Архієрейське Богослужіння, приурочене сто-річному ювілеєві прибули десятки священнослужителів з інших населених пунктів Косівщини й районів, представники влади, Преосвященний Іоан

єпископ Коломийсько-Косівський УПЦ КП, Косівський декан УГКЦ о. Роман Іванюлик.

Усіх присутніх тепло вітали зі святом Ярослав Шинкарук — голова райдержадміністрації, Андрій Клуб — голова районної ради, Микола Фокшей — Косівський міський голова.

Чимало парафіян удостоєно різних відзнак за їх внесок у підготовку до столітнього ювілею церкви.

— Часи минають, — каже декан Косівський, митрофорний протоієрей Іван Близнюк у вступному слові до згаданої книжки, — люди приходять і відходять, а храм стоїть, і дзвони його скликають до себе на розмову з Богом усіх: щасливих і нещасливих, наповнюючи людські серця любов'ю та вірою, прокладає міст між дійсністю і вічністю. Зішли же нам, Господи, мудрість істину розуміти».

На світлині:

Всенічне Богослужіння у церкві Різдва Івана Хрестителя 6 липня 1987 року. Зліва направо: о. Василь Близнюк, о. Василь Романюк (пізніше Патріарх Володимир), о. Дмитро Близнюк, о. Михайло Кицелюк.

Петро ГАВУКА,
член Національної спілки журналістів України

Від храму душі до Божого храму ПРО БУДІВНИЧОГО ЦЕРКОВ І КАПЛИЧОК

Петро Лук'янович Андріюк — уродженець гірської Соколівки, один із всебічно обдарованих людей, зізнається, що сам Господь благословляє і допомагає йому у будівництві Божих храмів.

Вроджений музикант, дос-

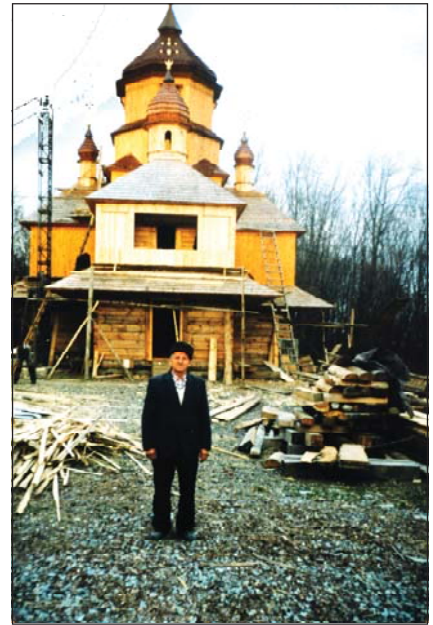
відчений майстер-будівельник і, що найголовніше — творець церков і капличок. А ще він неабиякий садовод, книголюб, шанувальник поетичного слова. Сам складає вірші. Назбиралось їх кілька десятків. Пише так, для себе — для душі, а не на показ і не для друку.

Клопітна праця цього самобутнього, невтомного майстра стала його щоденною духовною потребою. Це захоплення душі стало кредом його життя, сповнило будні і свята новим змістом. Споруджені ним храми нагадують кожному з нас про вічні і нетлінні цінності людського життя. Для одних вони стають пам'ятниками історії, архітектури, для інших — тихим пристановищем збурених життєвими негараздами людських душ. У стінах цих храмів починаєш задумуватися над сенсом життя. Кожен новонароджений день спонукає майстра до праці, творчих пошуків без перепочинку...

Замолоду Петро Андріюк у глибині душі лелівав мрію спорудити хоча б одну церкву. До духовної царини прилучився ще в 90-х роках минулого століття, перекривши верх каплички, що поблизу цегельного заводу у м. Косові.

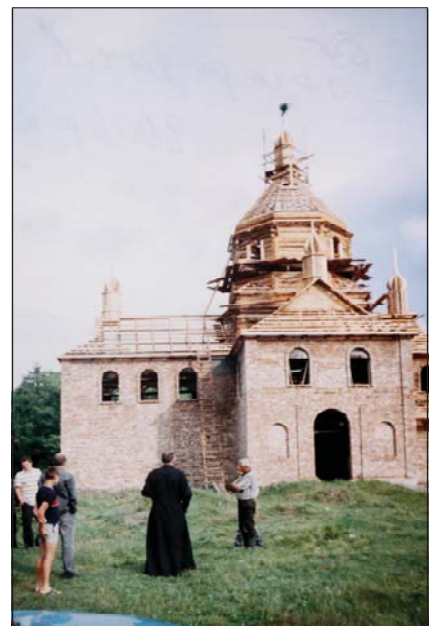
Петро Лук'янович Андріюк разом із Дмитром і Василем Самокіщюками споруджував нову церкву у селі Рожнові.

В день освячення новозбудованої церкви 17 квітня 1994

року йому, як будівничому, за добротну сумлінну працю для слави святої Української Православної церкви митрополит Галицький кир Андрій вручив грамоту.

Долею Петрові Лук'яновичу було суджено реставрувати

церкви у селах Багна Вижницького району (Буковина) та Борщеві, що на Покутті. Пригадує майстер, як він у 1958 році реставрував бані церкви в селі Річці. А в 1994-95 рр. Петро Лук'янович був бригадиром будівельної бригади, яка зводила нову церкву в селі Іллінцях, що на Снятинщині. За плідну працю, прикладену для будівництва цього храму Успення Пресвятої Діви Марії, його, як умілого майстра, було нагороджено грамотою-подякою Тростянецького деканату Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ. Вручаючи цю нагороду, єпископ-ординарій Павло Василик побажав нашому здібному землякові, аби Матір Божа повсякчас оберігала його під своїм Пресвятим Покровом.

У 1995-96 рр. добродій Петро сумлінно виконував обов'язки другого церковного брата у православної церкви святого Іоанна Хрестителя на Монастирському в м. Косові. Керував бригадою косівських будівельників на спорудженні каплички, що на цвинтарі на вулиці М. Павлика та благодійного дому на подвір'ї церкви. Пізніше наш землянин реставрував церкву у селі Заваллі — колісці «Завальської Січі», що на Снятинщині. Майстер-будівельник залишив свої автографи на перекритому верху дзвіниці в селі Вербовці.

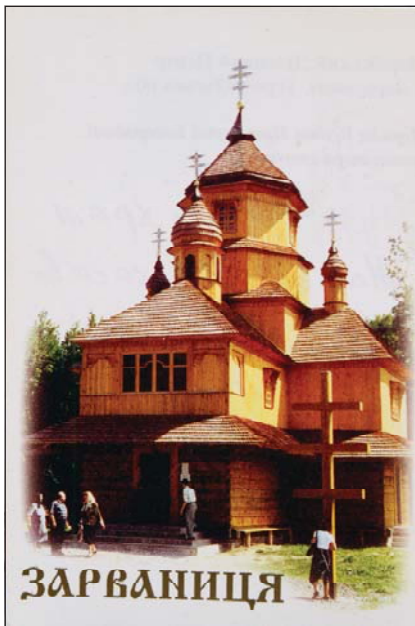
Вершиною свого творчого доробку на зодчо-духовній ниві Петро Андріюк вважає оригінальний за архітектурою монастир, споруджений у Зарваниці на Тернопільщині. Він разом із своєю будівельною бригадою із

Соколівки у складі Василя Павлюка, Миколи Дійчука, Пилипа Павлюка та братів Василя і Петра Кушмелюків із села Бабина трудились день у день в тісній співдружбі і співпраці з архітектором Романом Суликом. Цей талановитий самовідданий чоловік буквально виліляв, вимріяв, виносив у думках і серці цей монастир. Він — щирий прихильник справжнього дерев'яного церковного будівництва. Новий храм, який освятили у Зарваниці 24 червня 2002 року, — унікальний взірць дерев'яного зодчества, який століттями служитиме віруючим благодатною духов-

ною криницею. Приємно, що наші країни-будівельники виявили свій хист і вміння — і перетворили дерево у прекрасний витвір архітектури, в чудову і привабливу об'ємно просторову композицію.

В основу новоспорудженого храму закладено центральний хрестовий тип з урахуванням вітваря, тетраподу та бабинця. Петро Лук'янович по-своєму щасливий, що з побратимами вписав своє ім'я у літопис села Зарваниці, вклав добру енергію в цей шедевр дерев'яної архітектури. Цю ошатну споруду, що стала окрасою Зарваниці, поставлено на ду-

бові підвалини. Основу з'єднано у традиційні «кані». Закид зроблено з міцних соснових брусів, завезених з місцевого тербовлянського лісу. Форми притвору, фронтонів, хорів продумані, вишукані і зручні. Бані монастиря покрито колотою гонтою в гуцульському стилі, що «запущена» довготривкими барвниками.

На освяченні Святотроїцького монастиря Студійського Уставу Преосвященний владика Михаїл Сабрига, єпископ Тернопільсько-Зборівський, висловив щиру подяку всім, хто був причетний до побудови величного, просторого і світлого духовного храму. В ньому мають змогу молитися місцеві жителі і паломники з усіх областей України та приїжджі гості з-за кордну. На цих урочистостях Петрові Лук'яновичу Андріюку було вручено грамоту-подяку за мистецьки збудований монастирський храм.

Петро Лук'янович зізнається, що сам Господь благословив і допомагав у будівництві храму, який пощастило спорудити за надзвичайно короткий термін — лише 4(!) місяці.

Петро Лук'янович Андріюк керував будівництвом нової греко-католицької церкви Святого Дмитрія у селі Орелець, що на Покутті. Цей храм було освячено на свято Дмитрія у 2009 році. Настоятель церкви отець Тарас Чепіль та регент церковного хору Володимир Пашковський з вдячністю і прихильністю висловлюються про сумління і хист майстра з Косі-

вщини. У церквах, споруджених руками, талантом, натхненням, серцем самовідданого зодчого з гірської Соколівки Петра Андріюка, віруючі приймають Святу Сповідь і Святе Причастя, моляться за здоров'я і прощення гріхів, за спасіння душ померлих. Щирою молитвою прихожани осіняють і зцілюють себе, викликають у собі бажання і насагу жити за Божими настановами.

Церкви і каплички, які збудував наш краєнин, то храми піднесення і радості, що витає серед численних вірян. У повсякденному житті Петро Лук'янович — неординарна, непересічна особистість. Гостей у своїй світлиці зустрічає приязно, люб'язно пригощає їх чудовим домашнім вином, яблуками, сливами та виноградом, які сам виростив. Господар — неабиякий майстер із виготовлення м'ясних виробів. А скуштуєте завивани-

ки з маком чи ягодами і не повірите, що їх випікав чоловік.

Дружина Параска Іванівна розповість про те, що кілька років тому, через її недугу, Петрові Лук'яновичу довелося самому приготувати до Святвечері усі 12 страв...

Будівничого Петра Лук'яновича поважають у Косові та й довколишніх селах, — одним

перебудував старі хати або звів нові. Лише на вулиці М. Ірчана спорудив майже 40 нових будинків і немало перекрив дахів старих осель...

Свого часу Петро Андріюк будував приміщення контори Ворохтянського лісокомбінату, що на Надвірнянщині. А під горою Говерлою, починаючи від підвалин, спорудив із своєю бригадою метеорологічну станцію. У 1965 році «здав під ключ» одну із лікарень у місті Вінниці. Разом з Василем Самокіщуком (називали Дідовим), на жаль, уже покійним, будували деревообробний комбінат у місті Вижниці Чернівецької області.

Іван МИСЮК,
*член Національної
спілки майстрів народного
мистецтва України,
член НСЖУ,
заслужений працівник
культури України*

Микола ГРЕПИНЯК

Таланту гуцула дивувався папа Римський

ЗВИЧАЙНА, прямокутної форми, невеличка, із охристо-золотистої грушевої деревини вирізьблена скринька була центром уваги не лише у середовищі буковинських митців, але й у далекому Ватикані захопила Понтифікат.

На восьми сторонах — зовні і всередині скриньки мініатюрні різьблені сюжети, що зображають Бога-Отця, Святого Духа, Богоматір і розп'яття Ісуса. На дні скриньки вирізьблена люрдівська ікона. Одне вже це в обрамленні віночка тригранно-виїмчастого орнаменту створює виняткове враження. А ще — музичний супровід і посвята, вирізьблена на внутрішній стороні накривки: «Світлішому Отцю Іоанну Павлу II від воїнів України. 2000».

Тогочасна преса із захопленням писала, що папа Римський, отримавши сувенір з України, «...був просто-таки подивований ювелірною роботою наших мистців і виголосив п'ятихвилинну промову українською мовою».

Автор того предива — наш крайнин, родом із села Середнього Березова Ярослав Пасічанський, різьбяр, член НСХУ, заслужений художник України. Автору не раз доводилося зустрічатися з цим неординарним митцем. Захоплювали творчі здобутки різьбяра, які з кожним роком помножували славу гуцульського мистецтва.

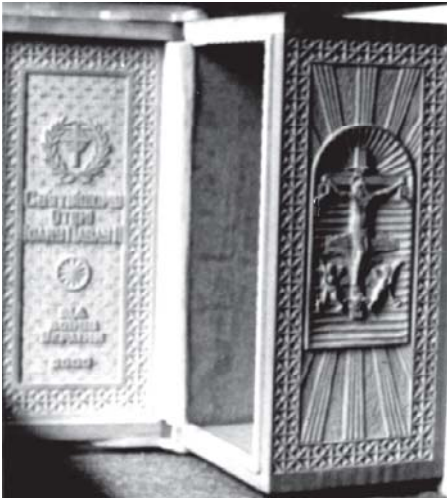
Прийшов Ярослав Пасічанський на світ Божий року 1944, коли наш рідний край совіти-окупанти у кирзаках топтали, переслідуючи та вбиваючи вояків УПА. Чимало краян-березунів полягло від совіцьких куль, виборюючи незалежність України. Про все Славчик довідається пізніше, коли досягне свого повноліття.

Ходив до сільської школи. Щоразу юного березуна зустрічало приязне сонечко, яке із-за Ружету викочувалося і своїм ніжним промінням пестило лісисті вершини Княжгори. Взимку чи навесні, влітку чи восени — краса благодатна! Хто знає, може, тота Божа благодать вселилася

в юну душу Славка і він взявся малювати. Мріяв стати художником. У школі, серед ровесників, чи не найкраще малював. Юнак захоплювався красою рідного краю — і ця пронизлива до щему у серці краса полонила юне серце і манила у прекрасний світ мистецтва.

Тішився рідним краєм, але буденність батьків — одвічних сільських трударів, не колисала. Мама трудилася «на рідній, не своїй землі», — «рідна земля» стала колгоспним «масивом», на якому мама заробляла трудодні, що мізерними копійками лічилися на долоні зашкарублених маминих рук. Тато — усе не вдома був. У бутинах, на лісорозробках — по-совіцьки «гуштрудах» гарував березун. І йому не з медом було: праця лісоруба — не з легких... Прийде, бувало, з лісу батько, а Славчик свої малюнки показує. «Який з того малювання хосен?» — подумки сумніви огорта-

ли батька.

А роки бігли-пливли, як вода у річці Лючці, й ні на мить не зупинялись. Славчик із сільської школи намагається вступити у Косівське художнє училище. Його мрія —

стати художником. Батько Ясь Пасічанський приїжджає до мене (автора цих рядків) в Брустури й радиться, чи варто хлопцеві вступати в училище, чи надійне ремесло у житті, бо Славчик малювати й різьбити прагне. Я, звичайно, похвалив здібності Пасічанського молодшого й побажав йому успіху.

Пригадується радісне обличчя батька Пасічанського, коли вдруге завітав до мене. Синові Славку потрібні вже були різці і матеріал для інкрустації, бо він уже учень Косівського училища прикладного мистецтва на відділі художньої обробки дерева.

В училищі Ярославу Пасічанському поталанило: широко відкрилася різьблена брама у світ мистецтва. Ознайомлюється з творчістю знаменитих на весь світ Шкрібляків, Корпанюків, Девдюка і Мегединюка, які заклали основи школи гуцульського різьблення, удосконалюючи його, доповнюючи власним новаторством.

Брати Шкрібляки народну плоскорізьбу збагатили орнаментально й технічно і назвали різьбу сухою. До «сухої» різьби вклинилося Девдюкове «викладуване» різнокольоровими породами деревини та «набиване» пацьорками — інкрустація бісером Мегединюка. І все те так природно, гармонійно виграє у руках послідовників...

Ярославу поталанило і на обдарованих Богом, вдумливих вчителів Володимира Гуза і Миколу Федірка. Це вони прищепили юнакові пагінці творчості.

На Гуцульщині природно поширені династії, — мистецькі ремесла родинно передаються із покоління у покоління. А в роду Пасічанських різьбярів не було. Але Божий дар, а ще мудрі на-

станови вчителів виховали надійного послідовника славних традицій гуцульського самобутнього мистецтва різьблення на дереві, дипломованого мистця.

З Косівського училища Ярослава Пасічанського направляють, як фахівця, на працю у Чернівецькі художні майстерні Художфонду України, що при відділенні обласної організації Співки художників України (тепер НСХУ), де і розгортається творча діяльність різьбяр-початківця.

Виконуючи свої виробничі обов'язки, Пасічанський знаходив вільну хвилину на власну творчу працю. Відчував, що без творчості звичайним ремісником йому не бути. Душа прагнула чогось нового, ще ніким не робленого і неповторного.

І він творить. Орнаментальні тарелі, скриньки, декоративні пласти, різноманітні дерев'яні побутові вироби дедалі більше привертають увагу покупців, а там і поціновувачі народної творчості приглянулися. Художні вироби Ярослава Пасічанського уже на рівні з витворами знаменитих мистців-різьбярів Гуцульщини.

Творчі успіхи духовно окрилюють мистця і на аркушах ватману — нові продумані ескізи, малюнки майбутніх орнаментально-технічних композицій. Таріль «Квітка» 1977 р., немов первоцвіт весняний, зачарував відвідувачів обласної художньої виставки, де твір був вибраний як один із кращих на республіканську художню виставку народної творчості до Києва. Були похвали і нагорода Почесною грамотою.

Ще більший успіх йому приніс рік 1984. Ярослав Пасічанський на республіканській художній виставці представив новий твір — таріль «За мир». Одвічна тема боротьби за мир притаманна кожному художникові-творцю і кожен намагається якнайрозуміліше і якнайкраще втілити свій різьбярський задум у символах народної орнаментики.

Тема миру на тарелі Ярослава Пасічанського — композиція п'ятистороннього розгалуження символічних мотивів: колоски, ружі, три листки з п'ятьма голубиними голівками довкола центру — Землі з гаслом «Мир» п'ятьма мовами світу, й акуратно вирізьбленими променями. Краса тарелі, наче захист миру од ворога — два ряди «загороджувального» парканця з'єднані «кучерями»...

Крім орнаментально-тематичних творів у митця багато витворів ужитково-побутового призначення. Декоративні пласти, вішалки на рушник, скриньки для жіночих прикрас, вазочки, підноси неодноразово презентувалися на мистецьких і промислових виставках Буковини і за її межами — у Львові та Києві.

Чернівецькі мистці, колеги зі Спілки художників України рекомендують Ярослава Пасічанського у члени СХУ. Та не так то легко було молодому мистцеві стати членом престижної творчої спілки в часи жорстокої цензури над усім українським, національним, чим «дихала» творчість різьбяря Пасічанського як за формою, так і своїм змістом. До того ж, мистець нелегально

приймав замовлення на виробу сакрального мистецтва. Його настінні різьблені хрести, пластичні ікони-образи, каплички настільні облетіли чи не весь світ. У приватних колекціях жителів Австрії, Англії, США, Канади, Німеччини, Ізраїлю у пошані витвори Ярослава Пасічанського.

Мабуть, це і було каменем спотикання. І все ж справжньому таланту не нидіти. Рік 1985 щастям усміхнувся різьбяреві Ярославу Пасічанському — нарешті він стає дійсним членом Спілки художників СРСР (тепер НСХУ).

З великою радістю і сподіванням зустрічає Ярослав Пасічанський проголошення Незалежності держави Україна 1991 року. Цю, давно очікувану, незабутню подію мистець привітав тарелем «Червона Калина» — і не відходить від свого різьбярського верстака: відчуває нечувану творчу наснагу...

Творчий доробок різьбяря з кожним роком рясніє, збагачується новими тематичними тарелями: «Символи Надії», «Воля», «Квітка Надії», «Пророк» (Т.Г. Шевченко), «50 — УПА», «Буковинська квітка». Твори сакрального мистецтва: декоративний пласт «Пречиста», «Капличка», настінний хрест, образ-пласт «Богородиця».

У творі «Аркан» Ярослав Пасічанський зобразив гуцулів з топірцями, які, взявшись за руки, вихором несуться по колу тарелі, адже велике національне свято у нас...

Близько півсотні самотутніх високомистецьких творів поповнили творчий доробок мистця. «Та справа навіть не в кількісних показниках, а в тому мистецькому рівні, якого сягнув різьбяр, — зауважує мистецтвознавець Мирослав Лазарук. — Кожний орнаментальний таріль Ярослава Пасічанського відзначається неповторністю композиції. У «Пророкові», наприклад, рельєф Тараса Шевченка — на фоні колосків, які водночас нагадують і сонячне проміння, й ореол. На крисі тарелі — вінок «кучерів» і кетягів калини, а червоний бісер робить композицію суворішою. Пацьорки ніби зливаються і творять суцільну лінію, що добре простежується на тарелях «Буковинська квітка», «Симфонія».

За два десятиліття незалежності України Ярослав Пасічанський встиг відзвітуватися на двох персональних виставках — 1994 і 2004 років. Свій 60-тирічний ювілей він зустрів в ореолі звання заслуженого художника України.

Творить з одягу красу

ПОЯВА КНИГИ-АЛЬБОМУ (Ганна Вінтоняк. Альбом. (Автор вступ. сл., упорядник О. Никорак. — Львів.

Інститут народознавства Національної академії наук України, 2011. 208 с.), присвяченого творчості Ганни Вінтоняк, — видатна подія у художньому житті України. Тут щасливо поєднались воедино такі непересічні особистості, як яскравий неперевершений талант художниці Ганни Вінтоняк і творчість глибокого дослідника українського декоративного мистецтва Олени Никорак. Вона є керівником проекту, автором вступної статті та упорядником цього престижного видання. Доктор мистецтвознавства, етнолог, автор понад 190 ґрунтовних наукових статей з теорії і практики народного мистецтва, співавтор 20 колективних видань, підручників посібників, капітальних монографій з історії

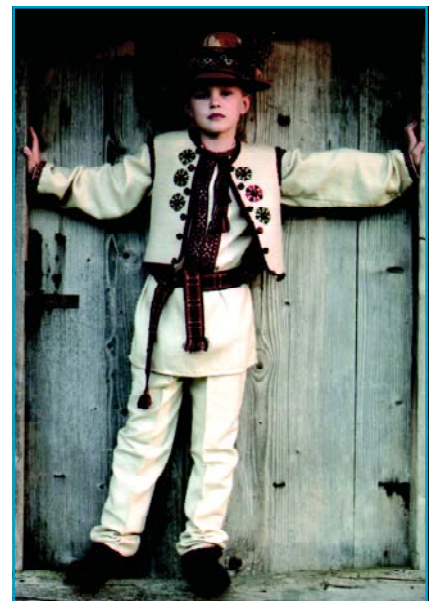
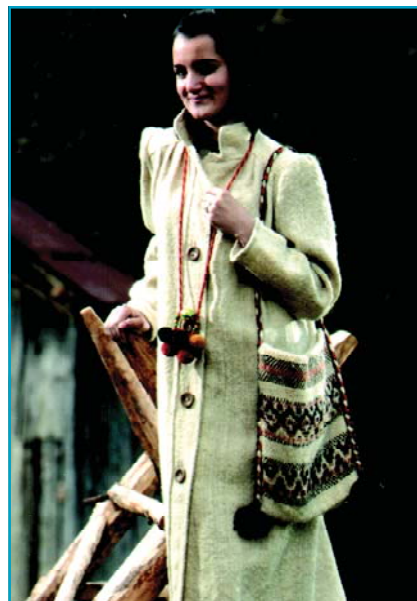

українського ткацтва, ліжникарства, килимарства, вишивки. Це в першу чергу такі як «Сучасні художні тканини Українських Карпат» (К., 1988), «Українська народна тканина XIX-XXст.: Типологія, локалізація, художні особливості (Львів, 2004)».

Головною особливістю нинішнього видання є те, що

Олена Никорак, як і Ганна Вінтоняк, народилася у Космачі на Гуцульщині. Обидві дочки Карпатського краю закохані у його велич і красу, давні традиції народного мистецтва, глибоко обізнані з художнім ткацтвом, його особливостями і технічними прийомами виконання. Саме це від самого початку їх плідної співпраці стало запорукою вдачі цього видання.

Завдяки ретельному дослідженню всіх етапів творчого доробку художниці, проникненню в особливості її манери в галузі ткацтва, моделювання одягу, на сторінках альбому перед нами розкривається вся багатогранна діяльність Ганни Вінтоняк — видатної художниці нашої сучасності, яка уславила мистецтво України в усьому світі. Автор альбому відзначає, що з 1980 р. вона взяла участь у 45 міжнародних, 13 всесоюзних, 23 республіканських та 18 всеукраїнських художніх вис-

тавках, організувала 27 персональних виставок, її твори зберігаються в Музеї декоративного мистецтва в Москві, в найбільш престижних художніх музеях України — у Києві, Львові, Коломиї, Івано-Франківську, вони є окрасою приватних колекцій Німеччини, Італії, Австралії, Канади, США, Чехії, Словаччини, Японії тощо. Така широка географія присутності творів Ганни Вінтоняк — свідчення її високого таланту і значного внеску у розвиток декоративного мистецтва України.

Як підкреслює автор книги, з багатой колекції творів Ганни Вінтоняк до альбому увійшла лише незначна частка мистецького доробку художниці. Це колекція творів, яка зберігається в Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського, а також моделі, що є власністю художниці і зберігаються у її колекції. Це роботи від перших моделей 80-х років до сучасних виробів, створений у 2010 р. Саме ці роботи якнайкраще висвітлюють найвизначніші досягнення авторки за тридцять років праці і її внесок в історію декоративного мистецтва України ХХ-ХХІ століття. На сторінках книги Олена Никорак дає детальну характеристику творчості художниці, виявляє початок її творчості, мистецьке середовище і творче коріння в якому формувався талант майбутнього майстра художнього ткацтва і моделювання. Адже 70-80- і рр. характерні активним зверненням художників до багатой спадщини

народного мистецтва в першу чергу ткацтва, вишивки. Саме в цей час до народних традицій вбрання звертаються художники, які працюють в системі художніх промислів та будинків моделей. За зразок правили твори видатних мисткинь ще 30-х рр. — Олени та Ольги Кульчицьких, твори її сучасників- Ганни Герасимовия, Марії Федорчак-Ткачової, Марти Токар і Михайла Біласа. Свою діяльність Ганна Вінтоняк розпочинає з уважного вивчення народного вбрання, особливостей його крою, декоративного оздоблення, вона розробляє моделі одягу, в яких колір, сучасний крій, декоративне оздоблення органічно поєднані в єдине ціле, підпорядковане якомусь художньому враженню. Вже перші роботи — жіночі сукні «Ватра» (1981), «Карпатська осінь» (1980), «Морозяний день» (1978), «Червона калина» (1981) «Говерла» (1980) виявляють художницю, яка наповнює свої твори глибоким образним змістом. У 70-80-х рр. Ганна Вінтоняк працювала майстром художньої вишивки і ткацтва в Чернівецьких, а у 80-90 роках — Косівських художньо-виробничих майстернях. За цей період вона чимало зробила зразків вишитих чоловічих і жіночих сорочок, блуз, тканих запасок, опінок. Особливо, як відзначає автор книги, виділяються твори, виконані завдяки інтерпретації народних традицій таких етнографічних регіонів як Гуцульщина, Покуття, Опілля, Поділля, Буковина.

Найбільша заслуга майст-

рині полягає у виявленні краси тканини, власноруч виготовленої. Згідно із задумом художниці продумує елементи оздоблення її вбрання — пухнасті круглі кульки «помпони», яскраві китиці, переплетені у кілька рядів пояси.

Значних успіхів досягла майстриня у виготовленні моделей одягу з розрідженої однотонної сірувато-білої серпанкової тканини, в якому основна увага зосереджена на контрастних до загального тла орнаментальних мотивах, що підкреслюють декоративний задум (жіночі сукні «Дарунок матері», «Графіка», «У Карпатах»). Нові грані творчості художниці розкрилися у створенні вовняних пальто, виготовлених з м'якого однотонного білого сукна з оздобленням у вигляді рельєфних орнаментів, створених різними саржевого переплетіння. (Пальто «Пісня», «Молодичка», «В горах»).

Знавець традиційного ткацтва, Олена Никорак дає глибокий мистецтвознавчий аналіз кожній роботі художниці, фахово проникає в суть її творчих шукань і експериментів, підкреслюючи, що творчість Ганни Вінтоняк — «це живий струмінь у потужному руслі традиційного мистецтва України».

Дуже тепло і зворушливо пише автор і про родинне коло художниці, яке надавало їй потужних імпульсів до творчості. Зокрема, її батько Григорій Петрович Книшук був відомим майстром, мати — Параска Василівна з малечку пряла нитки з конопель, вовни, снувала пряжу ткала і білила полотна. Вона

мала, як зазначає автор, вишуканий естетичний смак і майстерність у тканні і вишиванні одягу, створенні прикрас до них. Вона виробляла «взористі» верети, рушники, скатерки. Але особливий внесок в галузі ткацтва зробив чоловік Ганни Михайлівни — Дмитро Вінтоняк. Він не лише її життєва опора, а в першу чергу наставник і помічник в галузі ткання. Маючи високий естетичний смак, він майстерно виготовляв тканини для сучасного вбрання за народними мотивами, розробив і удосконалив ткацький верстат, який створює широкі можливості для ткання різними техніками саржевого і перебірного переплетіння.

Свій художній хист модельєра Ганна Вінтоняк передала своїй дочці Галині, знаному художнику модельєру та онукам.

Розробка сучасних моделей одягу, заснованих на переосмисленні надбань народного

вбрання, і в першу чергу народної вишивки, ткацтва основа мистецьких устремлінь Ганни Вінтоняк сьогодні. На початку XXI ст. вона не знижує своєї творчої активності і демонструє цілком новаторські дизайнерські твори, які репрезентують найвизначніші досягнення автора в галузі професійного декоративного мистецтва. Твори 2000-2010 рр. — це органічне поєднання оновлених традицій художнього ткацтва, вишивки та сучасного моделювання одягу. Найбільша заслуга Ганни Вінтоняк полягає у розробці структури і фактури тканин — лляних, конопляних, вовняних та змішаних з різних волокон пряжі, найчастіше спрядених вручну. Саме це дозволило по-новому осмислити і значно удосконалити засоби досягнення художньої виразності сучасного вбрання, органічно оздобленого вишивкою, з ансамблевим творенням аксесуарів. Прикладом слугують ансамблі одягу

«Весільна пара» (2003), «Щаслива мить» (2010), чоловічі сорочки «Мої дороги», «Для нареченого» (2005), жіночі блузи «Коромисло», «Літо» (2009) та ін.

Слід відзначити високохудожнє оформлення альбому, вдалий його макет Надії Солодкої. Треба окремо відзначити фото Тараса Гіппи, які є художніми портретами, і дуже вдало демонструють моделі одягу. Альбом доповнюють фото красвидів, які передають колорит і красу Карпат, те природне оточення, що зачаровує Ганну Вінтоняк, спонукає до нових творчих звершень, у яких вона, мов Антей, черпає свою силу і натхнення.

Тетяна КАРА-ВАСИЛЬЄВА,
доктор мистецтвознавства,
член-кореспондент АМУ

У творчому пошуку

Никорак Олена Іванівна — дослідниця українського народного мистецтва, художниця, старший науковий співробітник Інституту народознавства Національної Академії Наук України, кандидат історичних наук, доктор мистецтвознавства, член Наукового товариства імені Т.Г.Шевченка, Національної спілки художників України, Спілки критиків та істориків мистецтва.

Народилася 1948 року у селі Космачі Косівського району на Гуцульщині. У 1963 р. закінчила вісім класів Космацької середньої школи. Серед вчителів, яким завдячує О. Никорак за знання і, найголовніше, за формування життєвої позиції, в першу чергу слід назвати Василя Чупірчука і Лук'яна Вардзарука.

З 1963 р. до 1968 рр. навчалася у Львівському училищі прикладного мистецтва (тепер — коледж) імені Івана Труша на відділі художнього ткацтва. Найавторитетнішими вчителями з фахових дисциплін О. Никорак вважає Надію Дзюбей (дочку Павла Дзюбея відомого майстра народного ткацтва і викладача Косівського художнього училища — тепер Інституту прикладного і декоративного мистецтва), Оксану Сатурську, Ірину Чумак, Тараса Драгана, Степана Костирка.

Після закінчення навчання за скеруванням з 1968 до 1969 рр. працювала художником Красавінського льнокомбінату (м. Красавіно Велико-Устюгського району Вологодської обл.). Слід зауважити, що в найближчих містах: Великий Устюг, Котлас, Сиктивкар, Воркута ще в той час існували тюрми, в яких відбували покарання за націоналізм та інші «політичні провини» наші країни, особливо із західних областей України. Характерно, що на цих теренах було значне застосування різного «зброду» з усіх регіонів Радянського Союзу. Низький рівень культури, пияцтво, хуліганство та інші аморальні вчинки були нормою

життя місцевих мешканців. До такої напруженої та гнітючої атмосфери важко було звикнути і неможливо змиритися з нею. Навіть гарні пейзажі містечка Красавіна та його околиць, особливо біля ріки Північна Двіна, нездатні були компенсувати той духовний і моральний дискомфорт, який принижував почуття власної гідності. Тому, незважаючи на приятельські стосунки з колегами і навіть пропозицію очолити художню майстерню та широкі можливості для творчої праці (Красавінський льнокомбінат у той час був одним з найкращих текстильних підприємств СРСР) О. Никорак прагнула якнайшвидше повернутися додому. Після декількох невдалих спроб офіційно перевестися на інше, подібне підприємство в Україні (а тоді треба було обов'язково за скерування відпрацювати на виробництві три роки) чи відпроситися, довелося їхати звідти самовільно і таємно.

Завдяки друзям, викладачам Луцької художньої школи Степанові Банану, Лесі Каспрук та Галині Пахольчук на свій страх і ризик директор Петро Сензюк взяв на роботу О. Никорак (без трудової книжки). Лише через рік з Росії переслали всі необхідні документи. В художній школі О. Никорак працювала з 1969 до 1972 р. викладачем рисунку, живопису та композиції. З великою теплою і пієтетом згадує вона тодішніх колег зі школи і, особливо, улюблених своїх учнів.

Прагнення до вдосконалення власних фахових знань спонукало її продовжити навчання у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва з 1972 до 1977 рр. (тепер — Львівська національна академія мистецтв) на кафедрі художнього текстилю. Творчому зростанню завдячує своїм викладачам Юрію Скандакову, Марті Токар, Євгенію Арофікіну, Ігорю Боднару, Якову Запаску, Володимирі Овсійчуку. Дипломну роботу — гобелен на тему «Золоторогий олень» О. Никорак захистила «на

відмінно» з похвалою. Після закінчення навчання у вузі О. Никорак знову повернулася на Волинь і більше року працювала художником на Луцькому меланжевому комбінаті — створювала композиції для одягових та інтер'єрних тканин. При розробці зразків, які впроваджувалися у виробництво, використовувала принципи художнього вирішення, характерні для народних тканих виробів Волині, Полісся, Покуття, Поділля й Гуцульщини та інших історико-етнографічних районів.

На початку 1979 р. переїхала до Львова, де творчу працю стала поєднувати з науковою. Нею вона захоплювалася ще в студентські роки (навіть брала участь у Всесоюзній студентській науковій конференції у Тбілісі, Грузія). З 1979 р. вона працює молодшим науковим співробітником Львівського музею етнографії та художнього промислу, на основі якого в 1992 р. був створений Інститут народознавства НАН України.

У 1987 р. в Мінську (Білорусія) захистила кандидатську дисертацію на тему «Тенденції розвитку традиційного ткацтва українців Карпат», отримала диплом кандидата історичних наук за спеціальністю етнографія. Цього ж року була переведена на посаду наукового співробітника. У 1996 р. рішенням Вищої Атестаційної Комісії України (ВАК України) дослідниці було присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника і переведено на посаду старшого наукового співробітника ІН НАН України.

У 2006 р. на основі опублікованої книги «Українська народна тканина» О. Никорак захистила докторську дисертацію за спеціальністю декоративне та прикладне мистецтво. Тема дисертації «Українська народна тканина: типологія, локалізація, художні особливості. Ч. I. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України)». Захист відбувся 21 грудня у Львівській національній академії мистецтв, під час ювілейного святкування 60-ти ліття цього мистецького закладу.

Крім членів спеціалізованої вченої ради з

Києва, Харкова і Львова, на захисті були присутні гості з багатьох міст України: Києва, Тернополя, Луцька, Рівного, Володимира-Волинського, Івано-Франківська, Косова, Коломиї і, звичайно, Львова. Серед них слід згадати численну делегацію з Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва, зокрема Олега Слободяна, Марію Гринюк, Вікторію Жаворонкову, Богданну Книш і, особливо, односельчанку Анастасію Коб'юк. На захисті була також односельчанка, заслужений майстер народної творчості Ганна Вінтоняк. Були також і зарубіжні гості, зокрема з Канади (м. Едмонтон) Радомир Білаш, старший науковий співробітник Села спадщини української культури та Микола Мушинка, доктор філологічних наук, академік НАН України, голова Асоціації українців Словаччини та Наукового товариства імені Т.Г. Шевченка в Словаччині.

Напрямки наукових зацікавлень автора: теорія та історія народного мистецтва, зокрема традиційного ткацтва, килимарства, ліжникарства.

Автор біля 130-ти наукових праць, зокрема 2-х монографій (книг): «Сучасні художні тканини Українських Карпат. — Київ, 1988. — 223 с. з іл.», «Українська народна тканина: типологія, локалізація, художні особливості. Частина I. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України). — Львів, 2004. — 584 с. з іл.».

Зауважимо, що книга О. Никорак «Українська народна тканина...» отримала престижу відзнаку 12-го Львівського форуму видавців (2005 р.), була визнана однією з 12-ти найкращих книжок 2005 р. в Україні — «за унікальне дослідження джерел, шляхів історичного розвитку та своєрідності ткацтва України».

О. Никорак є співавтором багатьох колективних монографій, автором низки наукових статей, розвідок, повідомлень, рецензій.

Марта ТОКАР,
*професор кафедри
художнього текстилю ЛНАМ,
заслужений діяч мистецтв України*

Доробок родини Гривінських

Виставка творчих робіт з кераміки Марії Корнелюк-Гривінської та вишивка її дочки Дзвенислави, що демонструвалася у Косівському музеї народного мистецтва і побуту Гуцульщини вражала самобутністю орнаментальних композицій, живописним колоритом, високим професійним рівнем і відповідає усім сучасним вимогам.

З дитячих літ вона зростала у мистецькій родині. Її батько, Микола Корнелюк, член НСХУ, запам'ятовується виготовленням гуцульського одягу та його аксесуарів. Відомий у нашому краї своїм приватним музеєм, де виставлено багато оригінальних творів народного мистецтва, а також його самобутні роботи.

Марія закінчила Косівський технікум народних художніх промислів, навчалася у відділі художньої обробки шкіри. З 1999 року — член Національної спілки художників України. Вона є учасницею багатьох виставок та фестивалів.

На цій виставці виставлено велику колекцію декоративних тарелів, плиток, ваз, баклажок, писанок, які є окрасою нашого житла та сучасних відпочинкових туристських комплексів.

Майстриня досконало володіє технологічним процесом — вона талановита, має глибокі знання і відчуття розвитку народного мистецтва Гуцульщини. Окрім виготовлення кера-

мічних виробів ще й працює в різних галузях: чаклує над шкірою, плете жіночі прикраси — гerdани, скляння, кольє з пацьорок.

Вражають декоративні тарелі, розписані на сакральну тематику: «Слава Всевишньому Господу Богу», «Син Бога Вседержителя Ісус Христос», «Свята родина».

Особливу увагу відвідувачів виставки привертала орнаментальні тематичні тарелі: «Дай, Боже, здоров'ячка», «Осінні зваби», «Світанок», «Дзвін великого дня», «Шлях до істини», «Троїсті музики», «Весняночка».

Багато тарелів, пов'язаних з космосом і коханням. Ця чудова майстриня внесла у розвиток гончарства щось нове, модерне, що вражає і до чого хочеться доторкнутися.

Не можу не сказати декілька слів про Дзвениславу Гривінську. Адже її чудо-витвори доповнюють колекцію маминих робіт. Дівчина з ранніх

дитячих років увібрала в себе любов до рідного краю, до традицій та звичаїв гуцулів.

Після закінчення школи не поступала у вищі навчальні заклади, а розпочала самостійно, з глибокими знаннями особливостей народних ремесел, працювати творчо. Виставлені нею роботи вражають оригінальністю орнаментальних композицій і своєрідністю колориту. Так і хочеться на хвилину-дві зупинитися біля рушників: «Верховиночка», «Папороть», «Чудотворний злет душі», «Дивоцвіт», «Спалах душі», «Весільні», «Мир», «Космічний плин», «Свято пісні».

Орнаментовані поєднанням рослинних та геометричних мотивів жіночі і чоловічі сорочки виконані у своєрідному колориті на високому професійному рівні: «Горяночка», «Щедре літо», «Барвіста», «Різдвяна Гуцульщина», «Аркан» і «Настрій Великодня». Вони вражають своєю святковістю, доречно підібраним колоритом та високою майстерністю виконання.

Є тут і чудовий набір Великодніх серветок.

Молода талановита майстриня (на світліні) — учасниця багатьох виставок і фестивалів. Їй можна побажати всього найкращого, а передусім — творчого натхнення.

Любов ІЛЮК,
завідувач Косівського музею народного мистецтва і побуту Гуцульщини

«Водограй 2012»

На початку травня на базі Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ два дні проходив Міжнародний конкурс молодих модельєрів «Водограй 2012», у якому взяли участь 28 учасників з дев'яти навчальних закладів нашої держави. А саме: з Львівського державного коледжу декоративного й ужиткового мистецтва ім. І. Труша, Мукачівського державного університету, інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Київського мистецького ко-

леджу художнього моделювання та дизайну ім. С. Далі, Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ, Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, Київського національного університету технологій та дизайну, Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Львівської національної академії мистецтв, Мукачівського державного університету.

У конкурс входили номінації: «Сукня, костюм, комплект», «Колекція», «Аksesуари».

— На цьогорічний конкурс, — каже директор Косівського інституту ПДМ ЛНАМ С.Л. Мартинюк, — приймали тільки ті роботи, де використані традиції народного мистецтва. Якраз це й сформульовано в Умовах конкурсу. Переможці удостоєні дипломів I-III ступенів. А на закінчення показ моделей пройшов на базі по-

тужної фірми «Євробуд — 2001», що в місті Чернівцях, де керівником є М.В. Плаксіє. Це було подвійне свято, адже саме того дня у цьому місті проходило свято вишивки.

Петро ДМИТРІВ

На світлинах фрагменти з конкурсу «Водограй 2012».

**Світлини
Зіновія ГАРКУСА**

«Моя Гуцульщина»

Під такою назвою відкрито першу персональну виставку дерев'яних скульптурних композицій і картин Василя Грепиняка в історико-краєзнавчому музеї Гуцульщини у Верховині.

Василь Грепиняк народився в с. Річці Косівського району, а тепер проживає у сусідньому селі Брустурах. Василь Васильович — скульптор-початківець, самоук. Свої скульптурні композиції, картини почав виготовляти 4 роки тому. Любить природу Гуцульщини, наші неоціненні гори Карпати, мистецтво, творчість і музику. Ще в юні роки навчився грати на скрипці і гармошці, брав участь у шкільній художній самодіяльності. Після закінчення школи грав з музикантами у клубі на дискотеках, а також на весіллях. Потім була служба в армії. Там діяли гуртки художньої самодіяльності, в якій він також брав участь.

— Музика — це прекрасно, вона чарує людину, позбавляє всіх тих неприємних ситуацій, які виникають на тернистому шляху життя будь-якої людини. Почувши музику, людина на якусь мить забуває про недобре, а переходить на радісне, веселе і прекрасне. Дехто з людей говорить, що як музики заграють, то мороз по всьому тілу йде. Як весело слухати музику. Згадуються мені ті світлі, радісні дні і ночі, коли приходять Різдвяні свята і яка радість у душі людей, — каже Василь.

Кожна професія з різних видів мистецтва легко не дається. То є важка праця.

Свою творчість Василь Грепиняк почав ще тоді, як вийшов з армії. У нього був старший брат, який виготовляв орли і навчив цієї справи Василя. З великим задоволенням талановитий митець взявся до справ і його рук почали виходити красиві скульптурки різних звірів: ведмедів, лисиць, зайців, левів і ін. Продавав свої витвори на Косівському ринку, а також виготовляв роботи на замовлення.

Тепер Василь взявся за складніші речі: передає на дереві частинку наших рідних Карпат — природу та гуцулів, яким і присвячені різні композиції та картини. У музеї виставлено такі його композиції: «Гуцульська Трійця», «Молоді орлята», «Гуцули біля водоспаду», «Учасники XX Міжнародного

гуцульського фестивалю. Верховина, 2012», «Молоде подружжя гуцулів», «Минуле і сучасне покоління гуцулів», «Весільна пара гуцулів», «Грицько та Варвара».

Серед вирізьблених картин виставлено: «Гуцули на полонині», «Джерело Карпат», «Сучасна гуцулка», «Полонинська стая», «Гуцули на конях», «Румунська гуцулка» та ін.

Свої скульптури Василь Васильович виготовляє з берези, бо вона легко піддається обробці і має блиск.

У майбутньому різьбяр планує зобразити на картинах «Гуцульське весілля на Верховинщині», «Олекса Довбуш і опришки», «Колядники», «Проводи на полонину», «Гуцульські музики» та різні Карпатські краєвиди.

— Головне в моїй творчості, — каже Василь, — добитися, щоб мої творіння були небайдужі людям. І тоді хочеться працювати ще з більшим ентузіазмом.

Отож всіх, хто цікавиться різьбою по дереві та дорожить нашими Карпатами, запрошуємо відвідати цю виставку.

**Галина КУТАЩУК,
науковий співробітник
музею «Гуцульщини»
у Верховині**

Щедрі дарунки від Павловича

Заслужений майстер народної творчості України, лауреат мистецької премії ім. Данила Щербаківського, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України Юрій Павлович, який живе у Міжгір'ї на Закарпатті, а давно вважає Гуцульщину своєю другою Батьківщиною, уже вкотре відвідав село Криво рівню з неабиякою місією. Неперевершений майстер художнього різьблення по дереву подарував місцевому літературно-меморіальному музею ім. І. Франка власноруч виготовлену з різноколірного дерева велику ікону Божої Матері «Покровителька Гуцульщини».

Цей образ ще й у різьбленій та вицяткованій рамці в стилі, котрий притаманний лише Павловичу.

— Створені Ю. Павловичем образи, — каже Аделя Григорук, — відчитуються в етнографічних явищах. етнофілософських, етнокультурних, етногеографічних, міфологічних, фольклорних, релігійних контекстах, досягаючи національної виразності й повноти смислового вираження.

Завідувач музею Ганна Луцюк, приймаючи цей подарунок у присутності сільського голови Василя Зеленчука, книговидавця з Косова Михайла

Павлюка, колег по роботі, щиро подякувала Юрієві Юрійовичу.

Віритесь, що цей образ допомагатиме не лише музейчикам, а й усім відвідувачам цього чудового закладу втілити в життя свої задуми, відкрити й реалізувати в життя свої задуми, відкрити й реалізувати таланти, щедро засіяні Богом у душі людські, щоби в цьому прославився Господь, який воцарився, у красу і велич зодягнувся.

Юрій Павлович також подарував певну суму грошей на підтримання садиби-музею, де колись жила і плідно працювала самобутня художниця, письменниця, народний філософ Параска Плитка-Горицвіт. За своє життя ця талановита жінка

власноруч написала і виготовила 56 прозових і поетичних книг. Є серед них і самвидави на релігійну тематику. Тепер увесь творчий доробок представлений на постійно діючій виставці «Так, як серце підказало».

Без перебільшення скажу, що всі рукописні книги Параски Плитки-Горицвіт дуже просяться до рук надійних українських видавців. То є великий пласт на рідній землі, який належить піднімати літературознавцям, етнографам, історикам... Її ж можна поставити поряд з багатьма світочами української культури...

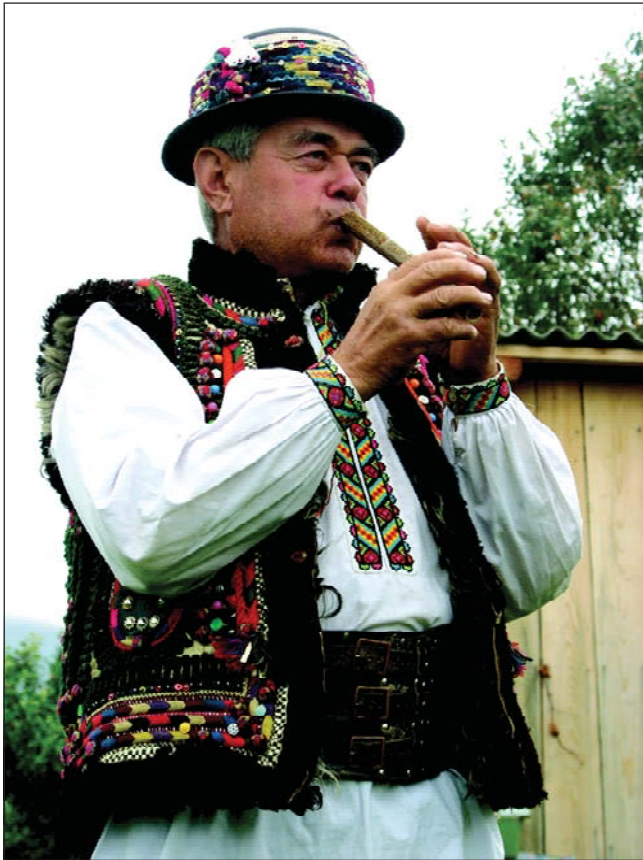
Петро ГАВУКА
Світлина автора

Майстру все підвладне

Відомому далеко за межами Гуцульщини, та й України, талановитому музиканту та умілому майстру з виготовлення музичних гуцульських інструментів Михайлу Тафійчуку з

села Буківець Верховинського району виповнюється 75 років. З цієї нагоди наш кореспондент завітав до ювіляра в гості і поспілкувався з ним для читачів «Косівського передзвону».

МОНОЛОГ-СПОГАД ТВОРЦЯ

— Я сам родом з Буковця і моя мама тутешня. Так склалось, що мама жила сама. Тато мій був ковалем. Нас було в мамі четверо синів. Один помер маленьким, а другий помер в 35 років, а третій, старший за мене, ще живе. Нас два зосталось.

Освіти не маю Бог зна якої. Тільки три класи школи. Після війни, треба було мамі помагати. Був такий у Франківську Магдій, який керував різними ансамблями, то він приїхав два рази до нас, щоб мене якось забрати до Франківська.

Казав, що будете в нас у філармонії робити і давали мені п'ятикімнатну квартиру. Але я не хотів і жінка не хотіла. Ще я кузню дуже люблю.

Мене змалку привчали до роботи. Спочатку здобував собі фах у тата в кузні — великі роки там пробув. Але то було не моє і врешті добряче таки надоїло. Я не давав собі спокою. Мамі це було геть не до вподоби. Вона бачила, що зі мною біда, бо мене не дуже тягнуло до сільської роботи — душа тяглася до музики, але музичні інструменти не так легко було в горах роздобути, і дорого всі вони вартували. То я собі заповзявся виготовляти їх сам.

На мене часто казали Павлів, бо мого діда звали Павлом. Так і тепер інколи кличуть. Кажуть люди, що Павлів — то є дідько, а не чоловік. Він може всяке створити.

Свою першу сопілку зробив у 6 років і зразу навчився на ній грати. Я той день ніколи не забуду, так він мені запам'ятався. Через 2 дні вже десь зникла моя сопілочка, але я зловив вже своє. Пішов горами, знайшов бузину, виштовхав стержем з середини патики його мякуш, стягнув кору і зробив дирочки у трубіці — вийшла сопілка-денцівка, але вона скоро всохлася, потріскала і зіпсувалася.

Взявся тоді за виготовлення скрипок, які робив отак: з дощок вирізав форму скрипки, набивав цвяшки і так то ушпановував, би то менше-більше звучало. За смичок служив кусок прута. Згинав, в'язав нитками, так як лук, намазував смолою і то вже мені рипіло так, що мама не могла то все витерпіти — за це і сварила і біла, бо була родом з багачів і хотіла, щоб і я не йшов пустими дорогами, а дбав про господарство, про

корів, але зі мнов уже не було ради і переломити ніяк їй мене не вдавалося.

Придивився на те один сусідський дід Василь, та й якось мовив до мами:

— Анно, не муч дитину. Він собі має до музики охоту. Ти дивись, щоб він не крав, щоб нічого злого не робив, але допоможи йому. З него буде нормальний і добрий чоловік.

Мама на те насмішкувато вповідала:

— А-е-е-е, з коваля та з музиканта ніколи газди не буде.

Врешті мама вздріла вже, що я свого не пускаю і купила скрипку, але віддала спершу її мому старшому брату, бо я ще, на її думку, був ще замалий до неї, бо мені тоді 7 років було, то мама думала, що я мале і дурне, то не зумію смичком правильно тягати.

— Васильку, пробуй шос грати, — ніби на зло мені мовила.

А я тільки в брата скрипку хап з рук та й втік далеко за гору. Там сидів до ночі — вчився грати. До хати повернувся гонорово з музикою, награвачи простенькі гуцульські мелодії. Здивуванню всіх у хаті не було меж. То все важко передати словами, то все треба було бачити і чути. І як почав тоді у 6 років грати, так граю і до сьогодні. Всього самоук.

З роками навчився виготовляти різні музичні інструменти. Дуже хотів мати дудку (волинку). Недалеко від нас жив Іван Михайлюк, що умів їх майструвати. Зробив він її і для мене, а я нічого не знаю від дудки. Як я її взяв, то пів року не давав собі спокою, бо я дуже впертий. І за зразком Іванової дудки почав робити дудку сам. Було мені тоді 25 років.

Першу дудку, яку насилу зліпив, зразу викинув у піч, бо не годилася для грання. Друга вже була файна, я на ній навчився грати, а потім продав. Зробив потім і третю. Через рік думаю собі: «Треба

все таки знову іти до Михайлюка, та пограти на його дуді». Пограв, тут така хіть розібрала похвалитися своєю, що все-таки не стримався, побіг додому і приніс йому показати свою дуду.

Майстер-дудар тоді вже мав 82 роки, так що у своєму житті щось і бачив, але виглядало збоку, що він вперше бачить дуду: так здивовано на неї дивився, що навіть не кліпав. Я почав грати на дуді та й даю йому подивитись та пограти. Оглянув дід дуду, та й помахав головою.

Я питаю:

— Чого це ви, Іванку, махнули головою? Певно, я лихо зробив?

— Ні, — каже Іван, — я махнув через те, що я вже так зробити не годен.

ДІАЛОГ З ТВОРЦЕМ

— **Які інструменти Ви робите і на яких граєте?**

— Я граю на всіх інструментах, що вмю робити. Телинка, сопілка, денцівка, сопілка «музикальна» на 6 дірок, роги, трембіти, цимбали, ліри, дудки...

— **Що Вас пов'язує з популярною на Гуцульщині трембітою?**

— Трембіта, то є простий духовий інструмент. Почав я робити трембіти вже давно. Якось прийшов до мене чоловік і просив відремонтувати стару трембіту. Подивився я на неї, а то вже

нема що ремонтувати. Дерево під корою просто струхло, все прогнило. Взяв я її собі за зразок і став копіювати. Так вперше народилася у моїх руках нова трембіта.

У нас, на Гуцульщині вона має 3 метри. Хоча я чув, що була одна на 2,5. Може бути довжиною і на 2,8 метра. Але трембіту роблять з двох кусків по 1.5 метра, для зручності в транспортуванні та зберіганні. Дірочка для губ має бути шириною 6 міліметрів, а потім до кінця труби отвір розширюється.

Найчастіше трембіту використовують на похоронах гуцулів. Як правило при цьому є їх дві. Одна басує, друга грає. Десь багатші заказували і три і чотири трембіти.

Не обходяться без трембітання і колядники, які грають на одній трембіті.

— Я читав, що Ви робили трембіти для переможниці Євробачення Руслани. Як же вона Вас відшукала?

— Так, так. Приїжджали зі Львова, казали що треба зробити трембіти для Руслани. Я змайстрував на її замовлення 8 інструментів. Правда, спочатку мене просили за 3 трембіти. Потім приїхали ще за трьома. І ще раз — за двома. Потім і сама Руслана продавала ті трембіти, грошей не мало заробила, але пожертвувала ті гроші на добре, собі не забрала. То її справа. Вона мені заплатила, що я хотів.

— Чи багато часу йде, щоб зробити трембіту?

— Від початку треба дерево заготовити чистеньке без сучків. Стовбур дерева ділиться на 4 частини, щоб була гітівка. Потім паличка робиться кругленька, в якій шкіблею (різцем) вибирається середина. Десь до тижня треба промудохатися. Зараз, вже ніхто ті трембіти не робить. Старі не можуть, а молоді не хочуть.

Я вмю змайструвати практично усі гуцульські інструменти. Навіть трапився у моєму житті випадок, що з дуба виготовив за румунським зразком кларнет. Проварив його за спеціальним рецептом. Згодом продав.

Всяке роблю, в кузні і коня підкую, сверла, сокири втнути для мене не проблема. Я ж коваль. Не пригадую такого, аби щось не міг зробити. Син вже навчився в мене цимбали робити — вийшло з-під його рук уже кілька гарних штук.

— Для скрипки потрібний добрий лак. Де Ви його берете?

— То не лак, то давня палітура. Я все роблю по-давньому, якось чув, що дійсно є зараз такий лак для скрипки, що пензлем полакував і все готово. Вона однотонна така, хоча і має блиск, але не має тих відтінків, що з палітурою. Я байцюю собі, мені один з Москви дістав ще трохи палітури, бо важко її зараз знайти. Байцом потім наводиться відтінки, колір, а палітурою полірується до блиску.

— На якому інструменті найважче грати?

— У мене таких інструментів нема, на яких би я не грав. На дуді важко вчитися, бо від дихання часто в голові кружляє.

— Як Ви робите дуду (гуцульську волинку)?

— Треба підібрати добру шкіру з кози, стягнути її з тварини, як сорочку, обережно облупити, але не обрізати. Задні ножки напороти, а голову відрізати.

Козі може бути і 6-7 місяців, і рік, і 2 роки.

— З якого дерева потрібно робити дерев'яні деталі до дуди?

— Нараміця може бути з явора, з груші, сливки. Мундштук для надування повітря найбільше годиться з коров'ячого рога, але з ним важко справитися. Я більше роблю його з пластику.

— **Що, Ви і з коров'ячих рогів робите інструменти?**

— Дуже рідко. Якось мав замовлення від одного музиканта з Красника — він десь роздобув великий, біля 70 сантиметрів, воловий ріг і попросив зробити дірку та вкласти мундштук. Буває, що роблю дерев'яні роги. Залізні роги не добрі, бо вони штучні і не мають того звуку, що дерев'яні.

— **На яких святах грають на дуді?**

— Колись дуду дуже поважали старші люди. На весіллях обов'язково мала вона бути, і на всіх інших забавах — вечорницях, святах церковних. Завжди на них кликали дударя. Зараз уже ні. Молоді не хочуть ні дуди, ні трембіти, молоді навіть скрипку не питають.

— **Кажуть, що п'яного дударя не буває?**

— Та бувало в мене різне. Часто доводилось виливати горілку в дуду, особливо на весіллях. Я не хочу пити, бо грати не зможу. Гроші ж мені заплатили за гру, а не за п'янку. То таки треба до всього бажання, чим би чоловік не хотів займатись, то треба любити. Зі смаком його зачинати і кінчати. А як людина робить так, як на мус, то нічо не буде. Були у мене гості з Шотландії, то з великим здивуванням розказували, що їх волинки простіші, ніж наші дуди. В них є бас і одна октава, а в нас дві. Тому їхні інструменти легше настроювати і легше на них грати.

— **Розкажіть про свою сім'ю. Кому передаєте свої знання і уміння?**

— У мене було 5 синів і 3 дочки. Син Михайло, помер від хвороби в 35 років. Він теж сильно грав на скрипці, на дуді, на кларнеті. А Юра, Василь, Дмитро і Микола — є. Вони всі вміють грати, їздять на різні фестивалі, але Василь чогось не хоче музикою займатись. Він фаний газда дома.

— **На яких фестивалях Ви виступали?**

— Я багато де виступав. Ще почав їздити

за радянських часів і грав по всьому Союзу. В Москві був 2 рази. В 1971 році, там був Всесоюзний фестиваль, де було по одному представнику з кожної країни. Я там, звичайно, представляв Україну. Годину грав, так, що ледве вистояв: то грав, то співав. У Ленінграді був, у Києві та Львові. Після проголошення Незалежності України вже не хотів нікуди їхати. Дуже кликали мене в Бельгію, в Мексику. Був тільки у Польщі, де навіть записали мій диск. Також диск записали і в Києві. Це зробив пан Мельник. Їхали ми з синами і на «Країну Мрій». Олег Скрипка мене запросив. Він був у мене дома, ночував. Ми називаємося «Сімейний ансамбль Тафійчуків». Три сини і я.

— **Вам сподобалось на «Країні Мрій»?**

— Сподобалось, чому ні? Просто я вже старший і не дуже хочу їздити, бо змучуюсь. Олег Скрипка купляв у нас різні інструменти гуцульські, дрімбу шукав. Я дрімбу вмію робити, але не хочу, не люблю її.

Тарас ПАСИМОК
Світлина автора

НПП «Гуцульщина» представив Косівщину

Нещодавно у столиці нашої держави пройшов п'ятий Міжнародний екологічний форум «Довкілля для України».

Національний природний парк «Гуцульщина», узявши участь у комплексній виставці «Національні природні парки та заповідники України», представив природу та мистецтво Косівщини.

Науковці й фахівці парку були активними учасниками Міжнародної конференції «Зелена економіка: перспективи впровадження в Україні», а також у засіданні за «круглим столом» на тему: Стратегія збереження та розширення природоохоронних територій в Україні.

Виїзне засідання

У середині травня на базі Косівського району на високому рівні уперше пройшло за декілька років виїзне засідання обласної організації Національної спілки журналістів України.

Цей захід відкрила і вела голова обласної організації НСЖУ Вікторія Плахта.

Оговорено низку питань, пов'язаних із співзасновництвом районного часопису «Гуцульський край», внесеними змінами районною радою у Статут редакції без відома трудового колективу редакції, функціонуванням редакційної ради тощо.

У роботі засідання взяли участь і виступили Я.І. Шинкарук — голова райдержадміністрації, А.І. Клуб — голова районної ради, Л.Р. Безпалова — редактор часопису «Гуцульський край», ряд членів секретаріату, депутати районної ради.

На завершення Вікторія Плахта вручила документи і значок новому членові НСЖУ Орестові Кулешіру.

Премії ім. Василя Стефаника...

У номінації «поезія» премію імені Василя Стефаника у 2012 році присвоєно жителям с. Білоберізка Анні Космач за збірку «Не буде так» (2011 р.).

Стефаниківська премія — найвища відзнака в області за вагомий внесок у розвиток української літератури на Прикарпатті та в Україні.

та Василя Якуб'яка

Як відомо, минулого року ця премію вперше було присуджено завідувачці відділом газети «Верховинські вісті» Людмилі Зузяк за цикл публікацій під рубрикою «Особистості».

Цього року на здобуття премії висунуто публікації під рубрикою «Гуцульська леді» кореспондента «Верховинських вістей» Ярослави Максим'юк та юної дописувачки районного часопису, Інтернет-сайтів, учениці Верховинської ЗОШ І-ІІІ ст. Терези-Софії Кавінської. Беручи до уваги, що публікації обох авторів заслуговують високої оцінки комісія рекомендувала голові районної ради видати розпорядження про присудження у 2012 році журналістської премії ім. В. Якуб'яка Ярославі Максим'юк і Терезі-Софії Кавінській.

Від редакції журналу. Анна Космач (Сінітович-Шарабуряк Ганна Іванівна) свого часу працювала у косівській райгазеті «Радянська Гуцульщина».

*Підготував
Ярослав ЩЕРБАНЬ,
член Національної спілки журналістів
України*

У цьому році виповнюється 170-річчя з дня народження, 100-річчя від дня смерті майстра різьби, інкрустації та мосяжництва Марка Степановича Мегединюка та 45-річчя відкриття відділу художньої обробки металу в Косівсько-

му інституті прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв.

Цим датам автор присвячує свою статтю.

Геніальний майстер **Марко МЕГЕДИНЮК**

ГУЦУЛЬСЬКИЙ край славиться не тільки художніми виробами з вишивки, ткацтва, а й різьбою по дереву і мосяжництвом — технікою художньої обробки металу. Цей вид мистецтва відомий у нас ще з XV століття, але найбільшого розвитку набув у вісімнадцятому-дев'ятнадцятому. Історія мосяжництва Гуцульщини знає багато своїх митців. Але єдино відомий з давньої славної традиції народного мистецтва — перший мосяжник із села Брустурів Лукин Дубчак, творчість якого стала основою розвитку мосяжницького промислу.

Творче уміння він передавав молодим майстрам — синові Никорі Дутчаку та внуку Дмитру. Згодом у майстерні Дутчаків Никори та Дмитра навчалися мосяжництву Марко Мегединюк (1842-1912 рр.) з с. Річки та Василь Девдюк (1873-1951 рр.) із села Старого Косова.

Нелегкий був шлях у Марка Мегединюка до вершин майстерності. Народився Марко 1842 р. у селі Річці (помер 1912 р.). Щоб утримати убоге господарство, батько з сином ходили на заробітки. Дуже рано в хлопця проявився нахил до винахідництва. Уже восьмирічним хлопчиком він почав виготовляти сопілки, млинки, а потім плетені брошки, топірці.

Юнацькі роки Марка проходили у заробічанстві і пошуках шматка хліба. Проте, весь вільний час юнак віддавав улюбленій справі — різьбярству і мосяжництву.

Опанувати навички різьбярства йому допоміг народний умілець Гуцульщини Василь Юрійо-

вич Шкрібляк з Яворова. Він передав йому свій величезний досвід художнього різьблення, точіння та інкрустації перламутром, рогом, кісткою, природними кольорами дерева, суканими кольоровими металевими дротиками та пацьорками (маленькими намистинками, бісером). Все це відчутно позначилося на наступних етапах формування Марка Мегединюка як майстра народного мистецтва Гуцульщини.

Марко виготовляв різні речі домашнього вжитку, оздоблював різьбою. На замовлення односельчан виготовляв палиці, топірці, персні, скриньки, але той мізерний його заробіток не міг збільшити домашній прибуток. Він лишає оселю і йде на заробітки. Побував у Перемишлі, Санокі, Сіготі, Унгварі, Одесі, Італії, Франції та інших містах і країнах Європи. Там оглядав багато виставок, що мали на нього великий вплив.

На замовлення австрійського цісаря Франца Йосифа (в рік його ювілею) Марко виготовляє сливового хреста, за що отримав 30 дукатів у золоті.

У 1887 році Марко бере участь у рільничо-промисловій виставці у Кракові. Там виставив цимбали, прикрашені пацьорками та мідним дротом. Був нагороджений бронзовою медаллю. Цимбали збереглися до наших днів і їх експонують у Львівському державному музеї етнографії та художнього промислу. Він, до речі, був добрим музикантом, грав на скрипці, цимбалах і дрибмі.

Золоту медаль Марко отримав за участь у виставці в 1912 р. у Коломиї. Його робота —

таріль, оздоблена кольоровими пацьорками, металом. У часописі «Нова хата» за 15 грудня 1935 р. у статті «Селянське виробництво на дереві» В. Січинський писав, що талановитим учнем і послідовником Марка Мегединюка був Іван Семенюк із Печеніжина.

На відміну від інших Марко Мегединюк щедро сів золоті зерна досвіду серед молоді. «Що не дамо людям, то погубимо. Аби нас чекала велика будучність, маємо все передати в руки молодечі... Слава Гуцулії має ся розвидніти так, що нею вся куля земська зачарується», — відзначав майстер.

Марко бере участь у Львівській виставці українських митців. Серед представлених виробів виділяється таріль і рама для дзеркала, де видно уміле поєднання веселкових барв.

Особливо до шедеврів мистецьких творів належать роботи, виконані у 1904 р. Це скринька і барильце, в яких прослідковуються найхарактерніші риси творчості геніального митця. Скринька має авторський підпис: «Марко Мегединюк з Річки. 1904 р.».

Відомо, що Марко Мегединюк виготовив декілька хрестів (із використанням бісеру і металу). Один із них зберігається у церкві Василя Великого в с. Річці. (Роботу ще не досліджено).

Надзвичайно цінним твором мистецтва Марка Мегединюка є барильце, яке виготовлене десь у 1904-1905 рр. У цій роботі він застосовує дротики із кольорових металів. Барильце виготовлене на токарному верстаті у формі бочечки із обручками. Закінчується ця робота металевими полосками-обручками, прикрашеними гравіювальною оригінальною орнаментикою.

З іменем Марка Мегединюка пов'язане заснування у 1905 р. Вижницької школи різьбярства та металевої орнаментики (тепер Вижницького коледжу декоративного мистецтва ім. В. Шкрібляка), куди він був запрошений на посаду вчителя різьби та металевої орнаментики.

В цій короткій публікації охоплено не всі роботи Марка Мегединюка із створених ним шедеврів. До нас дійшли лише окремі його твори. Деякі з них представлені у Львівському музеї народознавства та фольклору ім. М.Т. Рильського

АН України та приватних осіб. Науковець Олексій Соломченко в ряді своїх публікацій 1991-1997 рр. вміло розкриває життєвий і творчий шлях майстра М. Мегединюка, торкається невідомих сторінок його біографії, подає фахову характеристику його творів, які визначили цілий напрям, нову школу в історичному розвитку народного мистецтва Гуцульщини. Марко залишив по собі неповторні шедеври декоративно-ужиткового мистецтва не тільки на Гуцульщині, але й збагатив світову культуру класичними зразками українського образотворчого фольклору.

Після Першої світової війни різко зменшилось виробництво металевих предметів внаслідок нестачі кольорових металів. Якщо у 1920 році мосяжників ще налічувалося понад 50, то у 1950-х роках — трохи більше десяти. Згасання традицій мосяжництва позначилось на зниженні художньої виразності творів.

Творчість і велика різьбярсько-мосяжницька спадщина М. Мегединюка помітно позначилася на роботах річківських видатних різьбярів-мосяжників Михайла Миколайовича Медвідчука та Івана Юстимовича Тинкалюка (членів Спілки художників України), які влили яскравий струмінь у розвиток гуцульського мосяжництва. Цим самим внесли вагомий внесок у скарбницю українського мистецтва.

Перед Гуцульщиною назріло питання відродження та створення фахової школи мосяжництва.

У Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва було запрошено на викладацьку роботу і створення нового відділу вихованця М. Медвідчука та І. Тинкалюка із села Річки молодого майстра Михайла Юрійовича Прощука (автора цієї публікації).

Відділ художньої обробки металу почав функціонувати з 1967 р. Це дало поштовх для відродження та збагачення цього виду мистецтва. На новоствореному відділі почали працювати викладачами композиції Б. Радиш І. Андрійканич.

Першими здібними, обдарованими студентами на новоствореному відділі навчалися В. Білоголовко, С. Шинкарук, Л. Вакал, Панасюк, Дорошенко.

За 45-річний пройдений шлях є чим радуватися. Виросли нові кадри: вчителі шкіл, творчі художники, викладачі вищих навчальних закладів.

«Видно, що Косів має свою давню творчу школу, що митці дотримуються гуцульських фантазій, одночасно шукаючи щось нове, оригінальне», — висловлюються провідні художники, гості, оглядаючи роботи, виставлені у музеї.

Тепер на відділі успішно викладають І. Парипа, А. Григорук, М. Салига, О. Бієвський, Б. Мороз, Р. Герматюк, О. Гаркус. Завдяки їм відділ за останні роки підготував ряд талановитих випускників, дипломні роботи яких розроблено і виконано на класичних зразках гуцульського мотряжництва.

Нещодавно у виставковому залі Косівської Спілки художників України із величезним успіхом демонстрували виставку робіт студентів і викладачів відділу художньої обробки металу Косівського інституту.

А ось як прокоментували цю неординарну виставку фахівці.

Святослав Мартинюк — директор Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва:

— Відділ художньої обробки металу — один із найпотужніших у нашому закладі: має свою історію, основу, молодь хоче у ньому навчатися. Роботи, які тут представлено, це вже не ремесло, це — мистецтво, — сказав Святослав Леонтьович.

Олег Слободян, мистецтвознавець:

— Я вперше бачу таку багату виставку — цілеспрямовану і з високим професійним хистом. Відчувається школа. Не забуваймо, що Гуцульщина має прекрасне підґрунтя для художньої обробки металу.

Продовжувачами цих традицій є Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської Національної академії мистецтв України та його викладачі — майстри Косівщини, члени Спілки художників України та Національної Спілки майстрів народного мистецтва.

Михайло ПРОЩУК,
*викладач вищої категорії КПІДМ
ЛНАМ, член НСНМ України, пенсіонер*

На світлинах:

М.Ю. Прощук працює над новим проектом та займається із студентами під час навчання розглядають роботи на новоствореному відділі художньої обробки металу

Видатний природознавець уродженець Гуцульщини Максиміліан Сила-Новицький

Н А МЕЖІ Гуцульщини і Покуття, у чудовій, мальовничій місцевості на березі річки Лючка розташувалось селище Яблунів, яке подарувало світу видатного науковця-натураліста Максиміліана Новицького, котрий упродовж усього життя займався ентомологією, спелеологією, геологією, іхтіологією та природоохоронною справою.

Максиміліан-Сила Новицький народився 9-го жовтня 1826 року у селі Яблунів Коломийського повіту (тепер Косівський район Івано-Франківської області) у родині дрібного польського шляхтича Фелікса Новицького, що був лісничим панських лісів Яблунова. Дитинство Максиміліана проходило в його рідному селі, де він закінчив початкову школу, і батьки направили його на навчання до Львова, яке він успішно закінчив у 1848 році. У тому ж році він вступив на юридичний факультет Львівського університету, проте, змушений був перервати своє навчання, оскільки потрапив під переслідування австрійської влади за участь у маніфестаціях, що розгорілися в часи Весни народів.

Новицький поспішно покинув Львів і перебрався до Тернополя. Тут, у селі Плотичі, він активно збирав гербарії для навколишніх сільських шкіл і зацікавився ентомологією. Не маючи можливості поновити навчання в університеті, М. Новицький у 1850 році складає іспит на вчителя молодших класів і продовжує вчителювати. У 1852 році він переходить до Самбірської гімназії на Львівщині, що дає йому можливість активніше займатися науковими дослідженнями. Близькість до Львова сприяла його успішній співпраці з відомим меценатом і філантропом Володимиром Дідушицьким та його музеєм (Музей імені Дідушицьких). У 1854 році у Львові, а в 1857 році у Відні, він складає нижчий та вищий педагогічні іспити із природничих наук, завдяки чому одержує право у 1858 році перейти на викладацьку роботу до своєї рідної Львівської ака-

демічної гімназії. Саме тут Максиміліан Новицький дуже активно розпочинає займатися ентомологією, видаючи у 1860 році каталог метеликів Східної Галичини. Завдяки зібраному хорошему фактичному матеріалові з ентомології він захищає у 1863 році дисертацію доктора філософії у Львівському університеті, й одержує запрошення очолити кафедру зоології у Ягеллонському університеті в Кракові.

На території Галичини (Карпатах, Прикарпатті, Покутті і Поділлі) М. Новицький проводить ряд досліджень з ентомології та іхтіології. Під час подорожі Карпатами, у басейні Черемоша, він знайшов рідкісного, вимираючого виду, метелика Аполлона. Ця остання достовірна знахідка метелика, здійснена великим галицьким натуралістом і ентомологом на території Івано-Франківської області, датується 1865 роком.

У науковому доробку М. Новицького — низка опублікованих праць, серед яких найвизначніші: «Метелики Галичини» (1865), «Перелік Татранських метеликів» (1868), «Каталог метеликів Галичини» (1868), «Атлас риб галицьких річок» (1889), а також підручник із зоології у трьох томах: «Ссавці», «Птахи, плазуни і риби», «Безхребетні» (1868-1869), в якому матеріал вперше подавався згідно з теорією еволюції Чарльза Дарвіна. Окрім підручника зоології Максиміліан Новицький видав кілька монографій, присвячених бабакам, сарнам, риbam Дністра та Пруту.

Крім того, він активно займався проблемами охорони природи, став автором першого у світі закону про охорону природи, який був прийнятий Галицьким Сеймом у 1868 році. На честь прийняття закону М. Новицький власним коштом встановив залізний хрест на Ваксмундській Полянці в Татрах (1373 м над рівнем моря).

У 1872 році М. Новицький став членом Краківського наукового товариства, а у 1873 році працює над статутом Галицького татранського товариства, під патронатом якого засновується Природничий музей в Кузніцах (Польща). З 1875

року до його наукових зацікавлень додається іхтіологія. У цій галузі він проводить грандіозну роботу: окрім опису фауни риб розробляє методи риборозведення, організації рибних господарств та зарибнення водойм. Зокрема, до його розробок належить й інкубатор для запліднення і виведення ікри, завдяки яким він зумів виростити лосося й навесні 1879 року зарибнити ним Віслу біля Кракова, а пізніше й ріку Білу під Тернополем.

Реалізуючи свої природоохоронні амбіції, М. Новицький, на той час вже професор Ягеллонського університету, засновує 24 серпня 1879 року у місті Кракові «Крайове рибальське товариство», статут якого був затверджений розпорядженням намісника Галичини від 2 серпня 1879 року, і яке проіснувало до 1950 року. Він же стає першим керівником рибальського товариства, хоча серед співорганізаторів товариства було багато знаменитих людей того часу — др. М. Затонський, граф А. Потоцький, п.п. Ключицький, Лангій, Лютостанський, Маркевич, Суктус, Войцуховський та інші.

Не зважаючи на те, що офіс товариства розміщувався у Кракові, а не у центральному місті Галичини Львові, діяльність товариства поширювалася на всю Галичину. Головною метою товариства були дії, які підтримували б піднесення та охорону рибальства у Галичині. У своїй діяльності товариство зобов'язувалося співпрацювати з органами влади та власниками рибальських господарств. Саме товариство мало специфічну структуру: члени товариства поділялися на почесних, довічних і звичайних. Крім членів товариства була посада протектора товариства, на яку запрошувалась особа, що займала високе становище і мала вплив у суспільстві. Протектором товариства був граф В. Дідушицький, заступником Станіслав Ключицький. Статус почесних членів товариства надавався особам, які мали особливі заслуги у галузі рибальства або у підтримці самого рибальського товариства. Для фінансування товариства утворювалися фонди, які ділилися на залізний та оборотний і призначалися лише на цілі рибальства.

Результати своєї діяльності товариство висвітлювало у журналі «Ловець» Галицького мис-

ливського товариства. Товариство випускало не тільки періодику, але й статистичні звіти, Шематизми. Керуючи товариством, М. Новицький ніколи не забував про край, з якого він походив. Так, у Шематизмах Галичини з гордістю повідомлялося, що у 1886 році товариством було випущено 1 млн. 652 тис. штук живого малька, що було найчисельнішою акцією від часу створення товариства: 468 тис. штук малька лосося у річку Вісла, 43 тис. — у річку Дністер; 88 тис. штук однорічного нарибку королівського коропа випущено в ріки Дністер, Буг і Віслу; 40 тис. штук нарибку річкового пструга до гірських рік; 4 тис. вугрів випущено до рік Серет, Дністер, Гнила Липа; 500 тис. штук малька судака випущено до річок Дунаєць і Скава.

Слід зазначити, що вже на першому засіданні Краківського крайового рибальського товариства було одногосно ухвалено рішення приєднатись у якості асоційованого члена до галицького мисливського товариства. Граф Потоцький привітав рибальське товариство з його утворенням та побажав, щоб у подальшому рибальство і мисливство тісніше між собою об'єдналось і укріпило стосунки.

Виконуючи статутні завдання, товариство сприяло зарибненню рік Галичини. На території Східної Галичини проф. Вайгель зарибнив річку Прут 1000 особин лосося, а п. Григорович із Жаб'я направив для зарибнення 1000 мальків лосося до Чорного Черемоша. Першу акліматизацію лосося у Пруті та Черемоші було проведено др. М. Новицьким. Надлісничий К. Обст розводив у своєму господарстві 5000 ікринок форелі, які отримав у дар від графа А. Потоцького, та власних 800 ікринок випустив у потоки Явірницький, Черногірчик та річку Прут 5100 голів пструга.

11 листопада 1879 року товариство інформувало про створення фонду для зарибнення водоймищ. Серед іншого були зариблені ріки Східної Галичини Свіча, Бистриця і Прут.

Організація товариства у Кракові сприяла створенню філії цього товариства у Станіславові. Фактично у той же рік, коли організувалось товариство, почалася праця з акліматизації лосося у ріках Гуцульщини, а саме: в Пруті та Черемоші.

Філія рибного товариства у Станіславові (отримала у дар від графа А. Потоцького) 6 тис. штук ікри форелі і випустила у річку Бистриця 3793 пстругів. А вже у 1882 році, звітуючи на зборах товариства, М. Новицький повідомив, що завдяки старанням товариства річки Прут та Чорний Черемош поповнились відповідно по 1000 особин малька лосося.

Завдяки старанням М. Новицького німецьке рибальське товариство у Берліні закупило для потреб зарибнення 59 тис. ікринок лосося каліфорнійського та балтійського. Серед іншого були зарибнені ріки Бистриця і Прут. Так, у Коломиї у ріку Прут було випущено 2,5 тис. ікринок пструга та 8 тис. ікри лосося каліфорнійського. У 1887 році за клопотанням М. Новицького було прийнято нове рибальське законодавство Галичини. У 1888 році він провів картографування розповсюдження риб у Галичині, а в 1889 році видав атлас риб галицьких річок: Вісли, Стиру, Дністра і Пруту.

Важко переоцінити значення особистості М. Новицького для діяльності товариства. У ювілейній доповіді 1888 року віце-президент Краківського рибальського товариства С. Ключицький наголошував, що рибальське товариство — це професор Максиміліан Новицький, керівник та виконавець. Його бурхливій енергії, масштабним ідеям, особистій праці та організаторським здібностям товариство завдячує реалізацією своїх завдань та задумів.

Восени, 24 жовтня 1888 року, відбулись урочисті заходи вшанування Максиміліана Новицького з нагоди 25-річного ювілею його діяльності на посаді професора Ягеллонського університету — професора, який прославив не лише Ягеллонський університет та Галичину, але й польський народ за межами Галичини.

У святкуваннях взяла участь майже вся еліта наукового, політичного та аристократичного світу Кракова: керівник рільничого Краківського товариства граф Артур Потоцький, В. Зонтак — представник Галицького мисливського товариства, С. Ключицький — віце-президент краківського рибальського товариства, др. В. Маркевич — віце-президент Татранського товариства охорони тварин та інших товариств. Серед при-

сутніх було багато колег по роботі: ректор Ягеллонського університету та тесть М. Новицького — професор Каспарек, професори Вежейський, Янчевський, Карлінський та ін. За щирими привітаннями промовців розкривалась грандіозна діяльність науковця та суспільного діяча М. Новицького, зокрема: наукові праці, створений в університеті зоологічний кабінет, каталоги літератури із зоології. Проте, найголовніше досягнення М. Новицького, на думку ректора, є те, що він зумів реалізувати наукові праці на практиці для народного добра.

Червоною ниткою через усі виступи проходила думка, що М. Новицький усім у житті завдячує власній праці, яка принесла йому визнання та зробила його гордістю польської науки. Цікавою є згадка професора Янчевського про походження ювіляра із села Яблунова, що спричинило, на його думку, практичне застосування наукових здобутків вченого у розвитку економіки Галицького краю та Гуцульщини.

Зачитувались телеграми, які надійшли від колишніх учнів, приятелів та багатьох різноманітних інституцій із усієї монархії, зокрема: від Галицького мисливського товариства, Галицького лісового товариства, рибальського товариства з Варшави, товариства рибалок з Відня, товариства охорони мисливства та рибальства з Берна, почесним членом якого був М. Новицький, рибальського товариства з Петербурга. Особливо до душі ювіляру припало привітання Галицького мисливського товариства, в якому його дослідження природи було нерозривно пов'язане з любов'ю до тієї землі, на якій він народився і яка була для нього дорогою. Галицькі мисливці бачили у ньому не тільки вченого, але й соратника, одностудця, природолюбця.

На завершення торжества зворушений М. Новицький схвильовано висловив своє життєве кредо: свідомість виконаного обов'язку для нього — справа внутрішнього задоволення у будь-якій сфері: науковій, господарській чи громадській. А найвища нагорода — ще за життя побачити плід своєї праці та його визнання серед колег, друзів, щирого загалу. А завдячувати цим треба Божому провидінню.

Через два роки після святкування ювілею,

30 жовтня 1890 року, Максиміліан Новицький помирає у місті Кракові у віці 64 років. Для вшанування світлої пам'яті вченого і натураліста у 1898 році у Кракові над Віслою було встановлено обеліск, а у 1971 році в Музеї рільництва у Шреняві (Польща) — його бронзове погруддя. У 2005 році, до 115-их роковин від дня смерті М. Новицького, у його рідному селі Яблунові встановлено меморіальний знак з написом українською та польською мовами: «Максиміліан Сила-Новицький 1826 — 1890, зоолог, ентомолог, іхтіолог, професор Ягеллонського університету, уродженець Яблунова. Від мешканців Покуття та родичів у краї. Н. Е. 2005».

Таким чином поступово повертається із забуття постать видатного українського природознавця Максиміліана Новицького, наукові праці якого увійшли до української і польської культурної спадщини. Життя і діяльність М. Новицько-

го є добрим прикладом служіння вченого для розвитку рідного краю. Сучасні українські природознавці можуть впевнено рівнятися на свого славного попередника, котрий розпочав теоретичну і практичну природодослідницьку та природоохоронну діяльність на теренах України.

Олег ПРОЦІВ,
*аспірант кафедри управління
проектними ЛРІДУ НАДУ
при Президентові України,
головний спеціаліст
Івано-Франківського
обласного управління
лісового та мисливського господарства*
Ярослав ЗЕЛЕНЧУК,
*кандидат історичних наук,
начальник наукового відділу
Національного природного парку
«Верховинський»*

На Черемоші

НПП «Гуцульщині» — 10 років

18 і 19 травня у Косові пройшли урочистості з нагоди 10-ї річниці створення Національного природного парку «Гуцульщина» та Міжнародної науково-практичної конференції «Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій», інші заходи.

Найбільш насиченим був перший день. Святкування почалося урочистим засіданням у приміщенні Народного дому. Винуватців торжества, керівників області й району, представників правоохоронних відомств та установ із столиці України, ряду регіонів, науковців і гостей привітали священнослужителі, директор НПП «Гуцульщина» заслужений природоохоронець України Василь Пророчук, Ярослав Шинкарук — голова райдержадміністрації, Руслан Гусак — заступник голови облдержадміністрації, Василь Гладій — перший заступник голови обласної ради, Андрій Клуб — голова районної ради та багато інших.

Великій групі працівників НПП «Гуцульщина» вручено почесні грамоти від обласної та районної влади, цінні подарунки, відзнаки Міністерства екології та природних ресурсів, Асоціації природоохоронних організацій України. А заступник директора парку Анастасія Костюк удостоєна медалі «За заслуги перед Прикарпаттям».

Це урочисте засідання надовго запам'ятається усім присутнім у святковій залі, адже майже всі виступи доповнювалися концертними номерами талановитих аматорів сцени й лауреатів різних конкурсів. На високому рівні і досить цікаво пройшло пленарне засідання науково-практичної конференції на вже згадану тему.

Виступили з доповідями: «Національний природний парк «Гуцульщина» — 10 років діяльності» В.В. Пророчук і Ю.П. Стефурак; «Багатогранне значення пралісових екосистем Карпат» доктор

біологічних наук, професор інституту екології Карпат НАН України С.М. Стойко; «Мікологічні дослідження в Україні» член кор. НАН України, доктор біологічних наук, професор інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України І.О. Дудка; «Філософія народних ремесел у синтезі історико-прикладничої Гуцульщини» к. мистецтвознавства, заступник директора Косівського інституту прикладного та декоративного мис-

тництва ЛНАМ, кандидат природничих наук М.М. Гринюк; «Ростимо любих природолюбів» член кореспондент АПН України кандидат природничих наук П.В. Лосюк і «Національні парки Гуцульщини: сучасний стан і перспективи» професор, доктор біологічних наук Укр. НД Ігірліс В.І. Парпан.

Промовці відзначали, що за 10 років Парк пройшов пору становлення, став відомий за межами України. Тут створено належну матеріально-технічну базу, ведуться роботи щодо розбудови туристично-мистецького комплексу «Маєток Святого Миколая». Словом, НПП «Гуцульщина» виконує своє функціональне призначення, вписуючись у Карпатську Конвенцію...

Не менш захоплююче пройшли і заняття у чотирьох секціях, де вели мову про збереження об'єктів неживої природи та ландшафтів, рослинного та тваринного світу, матеріальної, духовної та етнокультурної спадщини, рекреацій й екоосвіти та про проблеми функціонування установ ПЗФ.

У прийнятій Резолюції запропоновано створити Асоціацію природозаповідних організацій і природних парків Карпатського регіону, розробити систему природоохоронних методів господарювання, виходу на нові системи й методи збалансованого управління ведення лісового господарства.

Петро ГАВУКА

Ярослав РАДИШ

ЩОБ І ВИ МАЛИ СПІЛЬНІСТЬ З НАМИ...

1. НАШ РОДОВІД

(продовження, початок у попередньому номері)

МОЯ БАБА Настя Йосипівна заміж виходила теж двічі: вперше, коли їй було 14 років. Пам'ятаю, як баба зі щасливою посмішкою на обличчі розповідала таке: під час свого весілля, вже перед ранком, вона вирішила трохи відпочити. Присіла біля столу, схиливши на руки голову з барвінковим весільним вінком. Коли ж прокинулася, то збагнула, що виспалась паня-молода під столом...

Першим її чоловіком був Погрибенник Дмитро (інші відомості про нього автору невідомі). Від цього шлюбу баба народила сина Миколая (називали його Николаєм). Коли його батько, а бабин чоловік Дмитро ішов на Першу світову «войну», то, обнімаючи свого синопка, сказав на прощання: «Никульчику, Никульчику, видий я тебе більше не буду видіти».

Так воно й сталося — бабин чоловік з «войни» не повернувся. А малого Миколая як у дитинстві, так і в дорослому віці, аж до самої смерті, між людьми називали «Никольцьким». У 25 років Настуня стала вдовицею.

Вдруге Настя Йосипівна вийшла заміж за П.І. Гушула, у шлюбі з яким народила ще двох дітей: доньку Марію — мою майбутню маму (1924 р.) та мого вуйка — хресного батька Павла Петровича Гушула (нар. на початку травня 1928 р.).

До релігії мене баба не привчала. Баба Настуня й сама церкву відвідувала дуже рідко — лише на Великдень інколи ходила святити паску. Баба, звичайно ж, була віруючою. Але до церкви, напевно, не ходила через те, що була твердою греко-католичкою. Один тільки раз (я тоді не ходив ще до школи), взяла мене баба Настуня з собою до церкви в Косів на Івана на «отпуск» — на храмове свято. Особливістю цього походу було те, що ми з бабою з Рожнова до Косова і

назад додому йшли пішки. Інакше, як говорила баба, відвідування церкви не будуть приймлені Богом.

Баба наша була малослівною, повністю віддавалася роботі в хаті, на городі чи на колгоспному полі. Ніколи не ходила по сусідах, та й ніхто не приходив до неї. Запам'ятався їй один вираз: «Наш дедя, декувати Богу, вже на бороду плює» (так вона сказала про одного чоловіка, коли почула від нього, що його батько дуже хворий, а сусідам було відомо, що той чоловік очікує смерті свого батька).

Зі святом Івана-Купала пов'язаний ще один спогад з мого дитинства.

Батько мій щороку працював влітку на полонинах — випасав худобу або звозив з верхів ліс («робив у цугах»). Одного року, саме на Івана (7 липня), завідувач рожнівською полониною «Масний Присліп» Михайло Семенюк віддав батькові команду терміново закінчити ремонт гражди (загорода для худоби). Батько почав заперечувати: сьогодні ж велике свято — Івана, все зробимо завтра з самого ранку. Завідувач полониною не зважив на заперечення батька і заставляв його до роботи, при цьому примовляючи: «Хто такий Іван? Це такий собі Іван Іленчін. Роби те, що я тобі сказав, а якщо боїшся гріха, то нехай той гріх буде моїм».

Знизавши у здивуванні та послушності плечима, батько узявся до роботи. День був сонячним, теплим. Він разом з місцевим гуцулом Петром Бузуланчіним швидко закріпив кілька лат.

Десь через годину-дві небо несподівано затяглося чорними густими хмарами, спалахнула блискавка, прогрімів грім. Пішов дощ, який швидко став ряснішим, а блискавка та грім частішими. Нарешті полило, як з відра. Через короткий час прогрімів дуже сильний грім, а територію біля гражди «пройшлася» вогняна хвиля (у

полонинських землях ще з часів Першої світової війни залишилося багато колючого дроту). На той раз блискавка вдарила саме в такий дріт, із-за чого великий шмат землі став немов переораний плугом, а під корчем, як підкошені, попадали вівці. Ще один грім — падає троє коней... Негода як почалася несподівано, так і несподівано закінчилась. Розсіялися хмари, стало тихо, вже не гриміло, не розкраювали небо своїми вогняними стрілами й яскраві блискавки... Батько заходить до кімнати завідувача і говорить: «Біда, Михайле Костянтиновичу, дуже злий Іван Іленчін прихоронив до нас. Аж десять овець і троє коней громом убило, а біля гражди замість паші — рілля»...

З бабиних розповідей згадаю одну — як на мене, цікаву і повчальну бувальщину.

Її дуже дивувало те, що хтось із недобрих людей витяг і кудись подів підгірський пам'ятний кам'яний хрест. «Ік согодні пам'ятаю, а мені тогди було дес п'ять-шість років, — говорила баба, — тогди люди дуже радувалися, співали і гуляли біля того хреста, коли його установили про відміну панщини. Кому він заважєв?».

Інших відомостей про моїх предків по материній лінії знайти не вдалося.

Таким чином, ґрунтуючись на викладеному вище та скориставшись дещо перефразованим діалогом знаменитого Гюстава Флобера зі своїм кредитором, я про своє походження можу сказати таке: «В мені тече і запорізька, і гуцульська, і польська кров».

Дружина моя Радиш (Гордійчук) Наталія Тарасівна, 1953 р.н. (26 березня) — із сусіднього села Рибного. Батьками моєї дружини були Гордійчук Тарас Танасійович (27.02.1927 – 13.06.1983) та Гордійчук (Погрибенник) Євдокія Михайлівна (10.03.1928-26.07.2011). Окрім моєї дружини, це подружжя виховало ще і сина Гордійчука Василя Тарасовича (05.08.1955). В. Т. Гордійчук у 1972 році закінчив Рожнівську середню школу, служив у лавах Збройних Сил СРСР. У 1981 році закінчив агрономічний факультет Львівського сільськогосподарського інституту, здобувши кваліфікацію «вчений агроном». Працював землевпорядником, заступником голови колгоспу (с. Кобаки) та головою колгоспу (с. Рибне). У серпні 1978 році одружився з Гордійчук (Чепіль) Дари-

ною Юріївною (30.09.1955). Сім'я проживає у Рибному.

Син Василя Тарасовича і Дарини Юрївни Гордійчуків Роман (03.08.1985) та його сестра Мар'яна (17.12.1979) — прямі нащадки (у сьомому поколінні) Гордія — пращурою роду Гордійчуків у Рибному.

Батько мого тестя Гордійчук Танасій Дмитрович (26.01.1902 — 8.05.1991) — онук Прокопа Гордійчука і син Дмитра Прокоповича Гордійчука та Марії Танасівни Бідолах. Своє ім'я Танасій Дмитрович отримав на честь свого діда по мамі — Танасія Бідолаха.

Дід моєї дружини Танасій Гордійчук був одним із найзаможніших газдів Рибного у 30-40-х роках ХХ століття. Під час колективізації опісля закінчення Другої світової війни Танасій Гордійчук добровільно (хоча офіційно він і отримав символічну грошову компенсацію від радянської влади) віддав і землю, і хату (у його колишній двоповерховій хаті до цього часу розміщені сільська пошта та фельдшерсько-акушерський пункт), і млин до колективної власності села, а його самого призначили першим головою колгоспу (на цій посаді він перебував недовго, десь біля півтора року).

Танасій Гордійчук двічі одружувався. Перша його дружина — мати батька моєї дружини Гордійчука Тараса Танасійовича — Катерина Іванівна Кушмелин (1906 — 1931), родом із Соколівки. Її батько, Іван Максимович Кушмелин — вїйт і найбагатший газда в Соколівці, був рідним братом дружини одного з найбагатших газдів сіл Рожнова і Новоселиці у двадцятих-сорокових роках ХХ ст. Андрія Стефурака (Андрій Стефуранчин). Катерина Кушмелин померла, коли моєму тестеві було п'ять років (причиною смерті, як і в матері мого батька, було неправильно виконано в домашніх умовах переривання небажаної вагітності).

Другою дружиною Танасія Гордійчука була жителька Новоселиці Марія Іванівна Кабанюк (12.07.1912 — 22.02.1984), яка доводиться першою (двоюрідною) сестрою моєї матері Радиш (Гушул) Марії, — батько моєї матері Гушул Петро був рідним братом Кабанюк (Гушул) Гафії Іванівни, яка вийшла заміж у Новоселиці, де і про-

живала до самої смерті (її чоловік Кабанюк Іван, досить заможний газда, не повернувся з Першої світової війни). Гафія Іванівна сама виростила двох доньок — Марію та Ірину.

У шлюбі Танасія Гордійчука і Марії Кабанюк народилася донька Емілія у 1937 році.

Танасій Дмитрович і Марія Іванівна були глибоко віруючими людьми. В їхньому домі панував культ релігії та віри в Бога. Під час німецької окупації Танасій Дмитрович допомагав багатьом єврейським родинам, попередньо переходячи останніх під страхом смерті у власному погребі, переводив їх тільки йому відомими бродами через ріку Черемош на територію Румунії. Як зазначалося вище, через нього на румунську сторону переходили і євреї з Рожнова, яких до Рибного супроводжував мій дід Гушул Петро Іванович (як було вже зазначено, він доводився рідним вуйком дружини Танасія Гордійчука — Марії Іванівни).

Подружжя Марії і Танасія Гордійчуків добре ставилося і до сусідів — під час неврожаю у 1946-47 рр. вони допомагали найбіднішим сім'ям харчами. Танасій Дмитрович упродовж багатьох років був старостою сільської церкви Димитрія Солунського, по-газдівськи старанно займався її благоустроєм. Автору цих рядків і його дружині Наталії Тарасівні — своїй онуці Танасій Дмитрович подарував Біблію 1983 р. видання. До речі, це була перша Біблія, яку мені довелося тримати в руках.

Глибока релігійність цих людей за радянсько-атеїстичної епохи нерідко принижувалась. Так, під час похорону Марії Іванівни у 1984 році районні чиновники заборонили на ньому присутність священика, виставивши умову: «Якщо похорон буде з попом, то Василь і Міля полетять з роботи». Рідним довелося рахуватися з начальством і хоронити маму без священика, адже Емілія Танасіївна працювала вчителькою сільської школи, а її чоловік, Василь Дмитрович Ватаманюк (1932) — механіком Кутського лісокомбінату.

Батьками моєї теці Євдокії Михайлівни були житель с. Рибне Погрибенник Михайло Кононович (1900 — 1949) та рожнівчанка Погрибенник (Ватаманюк) Марія Миколаївна (між Бого-

родицями 1906 — 4.12.1949). Марія Миколаївна знала багато мудрих виразів-порад. Перед їх використанням завжди говорила «Ік ікікс сказав». Так, запам'яталося бабине: «Ік ікійс сказав, не пролупиш очі — пролупиш мошенку». («Чия шкода — того й гріх»).

Дід моєї дружини по матері Погрибенник Михайло Кононович ще за Польщі, у 1930 р., поїхав на заробітки до Аргентини, де й помер у 1949 році. Його батько Погрибенник Конон (? — 1920) родом з Рожнова, оженився на жительці Рибного Угринюк Юстині і там проживав до своєї смерті. В селі Юстину називали «баба Конониха». Жінка була твердого характеру, мала славу доброї та порядної господині. Сама виростила і «поставила на ноги» чотирьох синів (Михайла, Івана, Степана, Миколу) та двох доньок — Василю і Марію, бо її чоловік Конон повернувся з Першої світової війни хворим та скалченим і через два роки помер.

Баба моєї дружини, як уже зазначалося вище, родом з Рожнова. Її батьки Ватаманюк Микола Іванович (із роду Попадюків) та Церковнюк (Ватаманюк) Настя Семенівна родом із Кобак (мала закінчену семирічку і добре знала німецьку мову), вийшла заміж на п'ятнадцятому році, найбільше радіючи при цьому з того, що «має новенькі чобітки з жовтими халявами та новий писаний кожух»).

Підбиваючи підсумки здійсненого автором дослідження родоводу Ярослава Федоровича і Наталії Тарасівни Радишів, можна зробити наступні висновки:

1. Підтверджено думку американського філософа Вільяма Джеймса про те, що люди, мов дерева у густому лісі, чиє коріння глибоко переплітається під землею.

2. Непрості життєві долі (а хіба вони бувають у когось простими?..) розсіяли моїх родичів і родичів моєї дружини не тільки по рідній неньці-Україні, але й далеко за її межі: є вони в Росії, Австралії, Америці, Аргентині, Іспанії, Канаді, а, може, і в інших куточках світу.

3. У глибині років забулося багато жіночих імен з наших родин. А річ у тім, що на Прикарпатті колись була традиція називати жінок за ім'ям чоловіка. В результаті цього замість Марії,

Гафії, Катерини — з'явилися Семениха, Андрі́ха, Дмитри́ха, Юсипи́ха тощо.

4. У зв'язку з тим, що переважна більшість старших поколінь рожнівчан «за Австрії» та «за Польщі» до школи не ходили, а паспортів, тим більше серед жіночої статі, ніхто практично не мав, тож невідомими для моїх багатьох предків були їхні власні дні народження. Так, і моя баба Настя Йосипівна Гушул (Ясінська), і баба моєї дружини Марія Миколаївна Погрибенник (Ватаманюк) розповідали, що народились вони «межи Богородицями».

5. Різної, якщо можна так сказати, довжини виявилися і родоводи наших предків. Не збереглися чоловічі лінії Ясінських, звідки походить моя баба Настя Йосипівна Ясінська. Зате від Ясінських «розрослися» родини Симотюків та Зарінчуків.

Останнім в родоводі (по чоловічій лінії) Гушулів (Дмитро — Іван — Петро — Павло) може стати рідний брат моєї матері Павло Петрович Гушул. Але цей рід став добрим «грунтом» для розквіту роду Вінтоняків, гілку якого з родинною Гушулів розпочав син Василя Вінтоняка — Іван. Зараз один його онук (Василь) з родиною, в якій уже є правнук Івана Васильовича — Сергій, проживає в Америці, а другий онук Іван проживає у Москві. На Косівщині, окрім дітей Івана та Марії Вінтоняків проживає їхня онука Марія зі своєю родиною.

Дев'яте покоління може стати останнім у нашій родині для чоловічої лінії Радишів, гілку якої «вів» мій дід Роман Васильович (Андрій — Макій — Григорій — Василь — Роман — Федір — Василь — Роман — Лук'ян). Є, правда, надія, що в Рожнові родовід Радишів через іншу гілку продовжать прямі нащадки мого діда — Григорія Васильовича — Петро (1971) та Іван (1975). Вони вже посприяли цьому своїми синами: Петро разом із дружиною виховують двох радників-порадників нащадків козацького роду Миколу (1994) і Григорія (1996); а Іван та його дружина народили двох близнят — Іллю та Ілону (2002). З урахуванням викладеного, родовід Радишів (по чоловічій лінії) станом на 3.02.2011 р. виглядає так: Андрій — Макій — Григорій — Василь — Григорій (Роман) — Петро — Григорій — Пет-

ро (Іван) — Микола (Григорій, Ілля).

Довгим у нашій родині може виявитися і рід Гордійчуків (Гордій — Прокіп — Дмитро — Танасій — Тарас — Василь — Роман). Але Романові Васильовичу Гордійчуку, який, як вказувалося вище, у 2009 році одружився з Л. О. Федорчак, потрібно разом із дружиною про це добре подбати...

Людина живе, доки її пам'ятають... Але це усвідомлюєш з роками. Адже тільки з віком — мені 60 років — починаєш глибоко розуміти себе, своїх близьких та оточуючих тебе людей. І, стаючи досвідченішим, все частіше задумуєшся над прожитим і пережитим, переоцінюєш окремі життєві цінності...

Я часто розпитував у свого батька про наших предків, моя дружина про це ж неодноразово вела розмови-спогади із своєю мамою, дещо уточнювала з моїм дідом Танасієм Гордійчуком. Тепер розумію, що ми з дружиною усіх своїх попередників любили, навіть не знаючи їх, ми їм були і завжди будемо вдячними...

Дуже шкодую, що колись, коли були ще живими баба Настя та моя мати, я дуже мало довідався про рід Гушулів та Ясінських. Особливо про рід Ясінських, звідки походить моя баба... Мушу сказати, що баба нічого взагалі не розповідала про свою родину: про своїх дедю, неню, своїх братів і сестер... Тільки одного разу показала місце, де вона народилася (напроти сільського клубу).

Це зараз я, затамувавши подих, про все-все розпитався б у своєї бабусі, пішов би з нею на її хатнище, познайомився б з її, та й моїми родичами, ретельно з'ясував би окремі, невідомі мені факти з нашого спільного минулого...

На превеликий жаль, цього вже зробити не можна, — усе минуло безповоротньо...

Відійшла людина у Вічність і — забрала все із собою...

Саме за спогадами мого батька Федора Радиша та матері моєї дружини Марії Гордійчук і складене наше генеалогічне дерево. В ньому наші онуки — дев'яте покоління по моїй лінії, та восьме — по лінії моєї дружини. Знаходячи і вписуючи у наше сімейне дерево нові імена своїх предків, ми як би вперше знайомилися з ними...

Надіюсь, що з моїм відходом усе-таки не обірветься незримий зв'язок з минулим, не зникне пам'ять про наших предків. А своїм онукам обов'язково розповім про їхніх пращурів для того,

щоб і вони їх пам'ятали і своїм нащадкам про них розповіли. Адже неможливо стати достойною людиною, якщо немає пам'яті, поваги, доброти і любові до рідних і близьких.

2. МОЇ УНІВЕРСИТЕТИ

*Минуле вже нам не підвладне,
але майбутнє залежить від нас.*

Петро Чаадаєв, декабрист.

*Вільна людина — лише та, яка не боїться
розповісти про всі сторони свого життя.*

**Герта Мюллер,
лауреат Нобелівської премії
з літератури 2009 року**

— Мій Славко, видко, геть дурний був, що його так довго учили, — любив жартувати батько, коли йому хотілося похвалитися тим, що його син багато років віддав навчанню. Хоча, як батько сам мені говорив, його старший товариш і наставник по роботі Петро Стефурак (по вуличному «Пантула») радив не давати синів до вищих шкіл, бо вони, на його переконання, потім не захочуть працювати вдома. Пан Петро, напевно, спирався на власний досвід, адже його син Василь Петрович Стефурак (1941) — доктор біологічних наук, професор, упродовж багатьох років завідував кафедрою медичної біології, генетики і паразитології Івано-Франківського державного медичного інституту.

А я дійсно люблю вчитися. Усе життя вчуся. При цьому мені завжди фартило з Учителями, починаючи зі школи і закінчуючи Національною академією державного управління при Президентові України (НАДУ), де я працюю зараз. Вчителі і викладачі були у мене чудові! Зокрема, в НАДУ, ну просто приголомшливо людиною людиною і надзвичайно талановитим педагогом, був Василь Каленикович Майборода. Він побатьківськи навчав мене, дорослого, на той час навіть уже діда, багатьох, нерідко простих, але дуже необхідних речей.

Але про все по порядку.

Однак, не можу не зробити ще один відступ.

Короткий і фрагментарний опис свого життя упродовж перших 25-27 років (до закінчення

інституту) здійснюватиму винятково по пам'яті, адже ніяких записів і тим більше системних, щоденникових з якимось аналізом чи роздумами, я тоді не робив. «Замальовки з пам'яті» окремих епізодів того періоду (школа, навчання у Коломийському фармацевтичному училищі, чотирьохмісячна робота у Верховинській районній аптеці, строкова військова служба, підготовче відділення та навчання у виші) супроводжуватиму фотографіями із сімейних фотоальбомів та газетними вирізками власних дописів.

Школа

У дошкільному віці мені дуже хотілося стати столяром. Виникло це бажання опісля перших же відвідин столярні сусіда нашого Івана Стеф'юка. До сьогодні пам'ятаю той чудовий освіжаючий смерековий запах, що наповнював майстерню вуйка Івана. Там я міг довго-довго спостерігати, як із-під рубанка (по місцевому «гимбля») майстра вилітали тоненькі, як папір, стрічки-гимблівки і скручувалися у пружні кільця; забувши про час, я з цікавістю розглядав різні столярні інструменти, що висіли на стінах і лежали на верстаку; з насолодою погладжував гладеньку поверхню свіжо- виготовлених вікон і дверей...

— Шьо, хочіш майструвати? — бачачи мою зацікавленість, запитував вуйко Іван.

— Так, — захоплений справжньою казкою-діємством перетворення частини дошки у гарний праник для моєї мами, відповідав я майстрові-чарівникові.

— З часом навчишся, — пообіцяв тоді мені вуйко Іван.

З часом школа та досить широке коло домашніх обов'язків не давали мені можливості, як раніше, довго засиджуватись у майстерні, а сусід наш через хворобу очей (з війни прийшов інвалідом I-ї групи — втратив око) невдовзі і сам перестав майструвати. Напевне, через це найза-

повітніша моя дитяча мрія так і не здійснилася...

Зі своїх шкільних вчителів (1-4 клас) завжди з глибокою вдячністю буду згадувати Василевську Валентину Гаврилівну, свою першу вчительку. Вона мене вчила один тільки рік, а потім у 1960 році кудись виїхала із села. А ще згадую Іванову Марію Миколаївну, яка навчала мене упродовж другого-четвертого класів.

Марія Миколаївна постійно і наполегливо, як я тепер розумію, з метою виховання любові до навчання, в якості позитивних прикладів часто розповідала нам про кращих учнів школи Погребенника Володимира Дмитровича та Зікратого Віктора Петровича — вони обидва закінчили школу із золотими медалями і стали студентами Львівського політехнічного інституту, а В.Д. Погребенник з часом став і професором цього престижного вузу. Напевне, тому ці хлопці були для мене прикладом. А В.П. Зікратий (його батько — Петро Ілліч був директором школи і викладав хімію, а з 1968 по 1976 р. — голова Рожнівської сільської ради, залишаючись за сумісництвом і викладачем хімії, а мати — Надія Іванівна викладала російську мову та літературу) запам'ятався мені ще й тим, що дуже часто влаштовував у школі «Казкові дні», під час яких розповідав школярам різні, дуже цікаві казки.

Марія Миколаївна, як і Валентина Гаврилівна, теж виїхала з села під час мого навчання у Коломийському фармацевтичному училищі. Причину виїзду із села сім'ї Іванових тоді, наприкінці 60-х років минулого століття, пов'язували з новою хвилею переслідувань євреїв, яким був її чоловік — сільський ветеринарний лікар Іван Миколайович Іванов.

Добру пам'ять до сьогодні зберігаю й про класного керівника під час навчання у 6-8 класах Василя Федоровича Пучка, вчителя музики і незмінного класного керівника шкільного духового оркестру Григорія Васильовича Пилип'юка, викладача ручної праці Дмитра Васильовича Кліма, вчителя фізики Маркіяна Михайловича Ковалюка (Маркіян Михайлович за освітою був учителем хімії, та на той час у школі не було педагогічного навантаження з хімії — цей предмет читали П.І. Зікратий та В.М. Галунова — тож

він викладав фізику). За покликанням це був музикант від Бога. Як керівник шкільного хорového колективу, він активно залучав мене до участі в шкільному хорі. Завдячуючи Маркіяну Михайловичу, я був учасником вокальної групи (Петро Довгий, Ярослав Чепига, Михайло Глітняк, Василь Чурко...), яка за виконання «Пісні Богунського полку» із опери Б. Лятошинського «Щорс» на обласному огляді художньої самодіяльності у 1967 р. посіла призове місце.

Маркіян Михайлович любив українське слово. Пам'ятаю, як він замість слова «чай» говорив «гербата»).

Про інших моїх учителів: О.П. Погребенник (провела з нашим класом кілька дуже цікавих занять) та Я.Д. Галичук (надзвичайно цікаво було на його заняттях із електрофізики).

Хочу тут згадати вчителів російської мови та літератури Н.І. Зіркату та В.П. Марфейчук, вчителя англійської мови Н.В. Богдановича. Нестор Володимирович був надзвичайно добрим, людяним, але не вимогливим вчителем, який допоміг мені позбавитись скороговірки... А ще я згадую викладача хімії П.І. Зікратого (йому вдалося «заразити» мене любов'ю до цієї науки), викладача історії Я.В. Марфейчука (Ярослав Васильович не викладав у нашому класі, але слава про нього «гриміла» на всю школу), вчителя географії І.В. Кондрук. Ірина Василівна ставилась до мене дуже добре, по-материнськи, але карала «двійками», коли на її уроці замість того, щоб слухати, вчив, наприклад, «Письмо Онегина к Татьяне», бо забув зробити це вдома... Наполегливо і невтомно давала мені постійні зауваження, щоб не сидів під час уроку на одній ніжці крісла — був у мене одного часу і такий гріх... Повчала бути поміркованим: «Перед тим, як маєш щось зробити або сказати — швидко порахуй до 100».

Василь Федорович Пучко запам'ятався тим, що був категорично проти мого вступу до Снятинського культосвітнього училища після закінчення 8-го класу (під час навчання у 6-7 класах я закінчив дворічні курси баяністів, які діяли при сільському Будинку культури). Керівник-косівчанин — Володимир Павлович Лебединець. При нагоді знову хочу висловити свою вдячність

батькам. Купити для мене баян, який коштував 125 крб., для них було зовсім не просто. І не дивно, що брали його «у розстрочку» на рік. А серед школярів, які тоді навчалися на курсах баяністів, тільки я, мій молодший брат і Федір Щербань були з «колгоспників», усі інші — діти сільської інтелігенції.

Як зазначалося вище, Василь Федорович був категорично проти мого вступу до Снятинського культосвітнього училища.

— Що, масовиком-затійником хочеш бути? Через мій труп, — такою різкою й однозначно негативною була відповідь Василя Федоровича на моє прохання оформити характеристику-рекомендацію для вступу до цього, найближчого до Рожнова, середнього спеціального навчального закладу. З висоти сьогоднішнього дня я, звісна річ, надзвичайно вдячний Василю Федоровичу за його принципову позицію. Адже ніяких талантів для ефективної роботи у цій важливій сфері суспільного життя у мене, звичайно, не було.

Ось Григорій Васильович Пилип'юк — дивовижно талановитий чоловік! В селі його називають людиною-оркестром, адже він може зіграти на 20(!) різних музичних інструментах, а для сміху, окрім усього іншого, зіграє на трубі велосипедного керма, гумовому шланзі або звичайнісінькій пилі. Григорій Пилип'юк ще й створює щирі, мелодійні, індивідуальні за своїм авторським почерком пісенні твори. З великим задоволенням згадую своє навчання під його керівництвом у шкільному духовому оркестрі. До речі, наука та стала мені у пригоді під час служби в рядах Радянської Армії (1970-1972).

Дмитро Васильович Клим викладав креслення та ручну працю. Креслярем я був посереднім. Часто просив Орісю Хань або Катю Строїч виконати за мене те чи інше креслення. Д.В. Клим це швидко зрозумів і втратив надію зробити з мене хорошого кресляра. Він, напевне, бачив мої потенційні можливості — адже креслення мені дійсно подобалось. Але лінощі, солідарність з іншими хлопцями — головне, брак вільного часу не давали можливості довго сидіти за виконанням домашніх завдань.

А на уроках з ручної праці було дуже цікаво!

Ми працювали за справжніми верстатами! На уроках з обробки металу виготовляли маленькі шуфельки для закидання вугілля в грубку (пічку). Коли ж працювали з деревом, виготовляли для матерів тачівку. А я собі змайстрував, звичайно, при допомозі майстра (окрім вчителя на уроках праці був ще й майстер — вуйко Лучук з нашої вулиці) копіювальну рамку, так як саме тоді я опановував фотосправу, маючи куплену татом камеру «Любитель-2». Скільки було радості!

Дмитро Васильович залучив мене до гуртка ручної праці. Ми лобзиком — скільки зламалося пилок! вирізували різні візерунки, а потім з них виготовляли підставки для годинника або вазонів. А ще він навчав нас випалювати такі ж візерунки за допомогою спеціального інструменту (чомусь мені здається, що то був звичайнісінький паяльник, тільки маленький, хоча не виключено, що я помиляюся).

Окрім того, з Дмитром Васильовичем та його сестрою Дарією Василівною Клим (Думенчук) — учителем біології, ми зробили діючий електричний макет рефлекторної дуги. За цю роботу я навіть був відзначений призом — книжкою на районному учнівському конкурсі.

Про всіх своїх однокласників маю тільки добрі спогади.

Без попередніх записів назву поіменно тих, з ким навчався у 1-8 класх: Марія Андрійчук прийшла до нас у п'ятому класі; впродовж 1-4-го ж навчалася у початковій школі «на Варшаві» — присілку Рожнова. Завжди була дуже серйозною, гордою, гарною. Марія Андріч навчалася з нами у другому, а може й у третьому класі (прийшла до нас як другорічниця). Федір Білак (навчався з нами тільки у першому класі і був залишений, як тоді говорили, на другий рік із-за неуспішності). Марія Верхола відрізнялася від усіх однокласниць якоюсь несільською красою, навіть вишуканістю — підкресленою акуратністю, ввічливістю і добротою; вона мені дуже подобалась, але я був переконаний, що для Марусі — так ми її тепло називали — я зовсім нецікавий. Вже набагато пізніше я дізнався, що її сім'ю депортували до Рожнова із Польщі. Оріся Вінтоняк — моя відперва сестра. Завдячуючи саме їй, я навчився непогано танцювати найпопулярніші тоді серед

сільських школярів танці — вальс і польку. Спочатку «практичні заняття» Оріся змушувала мене відпрацьовувати з кріслом або табуреткою — залежно від того, що було під рукою під руками, а вже потім — з нею. До речі, улюбленим її висловом у ранній юності був такий: «Я на танцях стіни не підпираю», — часто повторювала вона, підкреслюючи цим свою популярність серед кавалерів. Тут принагідно сказати й про те, що впродовж 60-х років минулого століття танці чи як тепер кажуть — дискотека, для школярів відбувалися під супровід баяна і бубна... Я маю повне право про це із впевненістю говорити, так як впродовж 1965-1967 рр. на таких, дуже приємних і бажаних для нас вечірках, сам часто виконував роль баяніста. Ірина Глушко прийшла до нашого класу пізніше, але точно не пам'ятаю, який це був клас. Ярослав Глушко — до восьмого класу носив прізвище Кондрук, син учительки Катерини Іванівни Кондрук, яка викладала нам алгебру та геометрію, а Глушко — це прізвище його батька, з яким Катерина Іванівна була розлучена.

Ганна Гринчук, Василь Гушман (прийшов до нас у п'ятому класі, до того навчався у початковій школі на Чаплинцях). Ганна Гушул: запам'яталося таке — ми вчилися у другому класі і на домашнє завдання потрібно було придумати коротенькі речення до окремих слів. На слово «уста» ніхто із школярів, окрім Ганни Гушул, нічого не придумав. Ганнуся ж придумала: «Дівчина підмалювала уста» — не обійшлося, напевно, без допомоги її старшої сестри Марії. Такий хід думок другокласниці нашій вчительці, видно, не сподобався зовсім, вона і каже: «Дівчині не потрібно підмальовувати губи». А для того, щоб слово «уста» більше не викликало в учнів другого класу ніяких «нездорових» асоціацій», замінила його на слово «капуста». Марія Клід (першою із наших однокласниць, у 1970 р., вийшла заміж), Микола Книш (запам'яталася одна серйозна між нами бійка біля школи, я тоді переміг), Одарка Козменюк, Олена Крутофіст, Людмила Левко (навчалася з нами у першому і другому класах, прийшла до нас як другорічниця, і залишилася на другий рік), Марія Никифорак, Василь Погребенник — як і М. Андрійчук та В. Гушман, прий-

шов до нас у п'ятому класі. Степан Радиш, Ярослава Радиш. Ярослава Радиш — моя сусідка по парті у 7-8 класах. Ми з нею часто вели «дуже серйозні суперечки» за територію парті. Володимир Сергійчук — мій перший і на все життя Друг! Загинув під час навчання у першому класі: у Великодній понеділок 1960 р. попав під колеса автомобіля. Напередодні увечері, на Великдень, Володя приходив до мене у гості. Мій тато нам обом виконав домашнє завдання — намалював курей, яким дають їсти. Ми з Володимиром були дуже задоволені. Наступного дня, у понеділок, на першій перерві ми з Володею вибігли на подвір'я школи. Він, нічого не говорячи, побіг на заболотівську дорогу, я побіг за ним. Він був десь метрів 50 попереду і потрапив під машину... Петро Сиротюк (він був першим, кого я бачив п'яним із своїх однолітків), Катерина Строїч — одна з двох найкращих учениць класу, моя шкільна симпатія. Але вона цього не знала. У зв'язку з цим на пам'ять приходять один із жартів мого батька: легінь ходив до дівки аж три роки, а вона про то й не мала гадки... Оля Стеф'юк (у сьомому класі були випадки, коли Оля виконувала у моїх зошитах мої ж домашні завдання), Оріся Стеф'юк — моя найближча сусідка. В дитинстві доповідала моїм батькам, що я брався курити, бо вчив мене цьому її брат Грицько. Марія Струць, Ольга Струць (прийшла до нас у першому класі, як другорічниця). На занятті із ручної праці навчила мене однією рукою — при допомозі великого і вказівного пальців зав'язувати вузли на нитці з голкою. Федір Тарабаса — навчався з нами тільки у першому класі, залишився на другий рік. Григорій Тарабаса, Петро Томей («Яремків»). Був старшим за нас на два роки, прийшов до нашого класу як другорічник. Як зараз пам'ятаю той випадок, коли він приніс до школи 0,5 л. горілки і наливав собі під час уроку...

Василь Федчук прийшов до нашого класу пізніше. Оріся Хань — одна з найкращих учениць класу. Вона часто виконувала за мене домашні завдання з креслення. Інколи ходив з нею по гриби. Ми навіть використовували в лісі умовні, тільки нам відомі слова, коли хотіли показати одне одному свою грибну знахідку; Ори-

ся в школі була дуже серйозною, завжди ходила з акуратно заплетеними тугими косами, які теж підкреслювали її серйозність та недоступність (в Орисі — найстарший онук серед онуків наших однокласників). Ярослав Чепига, Микола Чорнокниш, Марія Щербань (гарно співала).

У грудні 2010 р. у батьківській, тепер уже самотній хаті розшукав свої шкільні фотографії. Як виявилось, серед них багато світлин моїх однокласниць, а на двох — наші групові знімки п'ятого (1964 р.) та восьмого (1967 р.) класів.

Цим фотографіям понад сорок років... Вдивляючись в обличчя своїх однокласників, мене не полишає думка про індивідуальність, особливість, неповторність і загадковість долі кожного з нас... Які ми були тоді молоді, нам тільки п'ятнадцять... Які спокійні обличчя наших вчителів: П.М. Глітняка, Н.І. Зікратої, І.В. Кондрук, О.А. Глітняк — завуча, В.Ф. Пучка, П.І. Зікратого — директора школи, С.В. Лопатнюк, Г.Г. Саранчі та Я.В. Марфейчука. Серед них особливо впевненістю вирізняється обличчя нашого класного керівника Василя Федоровича Пучка... Він вірив у наше майбутнє!..

10 грудня 2010 року під час поїздки на Прикарпаття моя колишня однокласниця Катерина Стеф'юк (Строїч) показала фотографію нашого класу з першою вчителькою Валентиною Гаврилівною Василевською. Ця маленька, жовта від часу і клею, фотографія дуже схвилювала мене!.. Які безпосередні і щирі обличчя... Окремі з моїх однокласників тримають в руках квіти бузку — то була весна 1960 р. Цій фотографії П'ЯТДЕСЯТ ДВА РОКИ!

19 травня 2011 р. під час поїздки до Рожнова моя однокласниця Орися Хань (Орися Дмитрівна Стеф'юк) здивувала мене тим, що в неї збереглися шкільні фотографії за другий і четвертий класи. Висловлюю їй щире подяку! Адже, завдячуючи саме цим фотографіям, маю змогу згадати обличчя Марії Миколаївни Іванової...

А ось фотографія з далекого вже 1979 року. Своїх випускників 1969, які разом з учителями, чоловіками та жінками на мить завмерли перед об'єктивом, вітає рідна школа. На фото багато облич, не всі з них упізнаються. Я, наприклад, нарахував тільки 13 своїх однокласників. Але

добре видно наших учителів, серед яких, окрім вже названих вище П.М. Глітняка, О.А. Глітняк, С.В. Лопатнюк та В.Ф. Пучка є і Д.В. Клим, Г.М. Фіцич, К.І. Кондрук та діючий на той час директор школи Євген Дмитрович Галичук.

Беру в руки ще одну фотографію — зустріч однокласників через двадцять років після закінчення школи. Це 1989 рік, нам уже по 37 років. Правда, із 27 учнів 8-го класу випуску 1967 року цього разу на зустріч прийшло тільки 14... Не пам'ятаю вже, про що ми тоді говорили, але віриться, що наш класний керівник був задоволений своїм класом. Після тієї зустрічі ми вже всі разом не збиралися ні на 30-ті, ні на 40-ві роковини по закінченні школи. А жаль...

Мушу звернути увагу на те, що наведені вище прізвища однокласниць — дівочі. На превеликий жаль, окремі з моїх однокласників уже... на тому світі. Це, крім уже згаданого В. Сергійчука, ще й Ф. Білак, Я. Глушко, М. Никифорак, В. Погребенник, П. Симотюк, П. Томей, Я. Чепига. Царство їм небесне!

Більшість моїх колишніх однокласників присвятили себе педагогічній діяльності. Так, учителями були: Марія Василівна Клід, Ольга Миколаївна Стеф'юк, Катерина Іванівна Строїч, Орися Дмитрівна Хань, Ярослав Миколайович Глушко та Ярослав Ярославович Чепига. Два останні — вчителі фізкультури. До речі, вони ще й гарно співали. «Хітом» їхнім у той час була досить популярна фронтowa пісня про екіпаж бомбардувальника — чотирьох Іванів-музикантів.

Ярослава Григорівна Радиш закінчила географічний факультет Чернівецького державного університету ім. Федьковича. На історичному факультеті цього вишу навчався Петро Власович Симотюк, але навчання в університеті він не завершив.

М.В. Клід (Крутофіст) за часів СРСР зробила карколомну партійно-державну кар'єру: піонервожата, вчитель, організатор позакласної виховної роботи, голова сільради, секретар Косівського райкому партії, заочне навчання у Вищій партійній школі при ЦК КП України, політорганизатор відділу організаційно-партійної роботи Івано-Франківського обкому Компартії України. Після розвалу СРСР М.В. Клід вчителювала, а

впродовж останніх десяти років очолює Косівський цех поштового зв'язку №5.

Ірина Глушко — агроном, живе і працює в Криму.

Ганна Гушул — медична сестра, живе і працює в Рожнові.

Марія Андрійчук — бухгалтер. Живе і працює у Верховині.

Ярослава Радиш, як зазначалося вище, закінчила Чернівецький університет, але вчителем географії не стала. Вона присвятила себе бухгалтерській діяльності, якій віддала понад 20 років, працюючи на різних посадах у Верховині та Косові. З 1987 по листопад 2010 р. Ярослава Григорівна — незмінний секретар Рожнівської сільської ради.

Одарка Козменюк тривалий час працювала в Рожнівській сільській ошадній касі.

Мушу кількома словами виокремити Миколу Чорнокниша — надзвичайно талановиту особистість. Після закінчення середньої школи Микола вступив до Київського театрального інституту ім. Карпенка-Карого на кінорежисерський факультет. Сам факт вступу до цього вузу та ще й на найпрестижніший факультет, де конкурс сягав і 60-70 чоловік на одне місце, а тим більше, вступ випускника сільської периферійної школи, говорить сам за себе. Але Миколі не судилося закінчити цей вуз. З третього, якщо не помиляюсь, курсу його було виключено без права поновлення на навчання. А причиною стала радіопередача «Із-за горба», як тоді говорили, в якій прозвучала новела студента Миколи «Звичайний випадок» (стосується подій у Чехословаччині 1968 року). До речі, сам він текст свого твору за кордон не передавав. Допомогли «щирі друзі-студенти»... Після строкової військової служби (метеоспеціаліст радист-кодуювальник I класу у морській авіації, Прибалтика) якийсь час пропрацював кореспондентом у молодіжній обласній газеті «Комсомольський прапор». Дописував до різних літературних журналів. (Я, наприклад, читав його новелу «Жив собі дід — і...» у часо-

писі «Жовтень» за березень 1983 р. Зараз цей журнал має назву «Дзвін». На все життя запам'яталися такі рядки із його вірша: «Слова забуваються, рими стираються, справжня поезія — вічна», написані автором, поміж іншим, коли він учився у сьомому чи восьмому класі). Микола виношував грандіозні плани написання багатотомних романів, сюжети та назви яких бачив у сні...

11 і 18 жовтня та 29 листопада 1997 року на сторінках Косівської районної газети «Гуцульський край», обласної «Галичина» і всеукраїнської «Молодь України» Микола Чорнокниш окрім ряду інших глибоко змістовних матеріалів опублікував три новели: «Євангеліє від безіменного», «Хто йде, той здолає дорогу» та «Благослови, Боже, гнаних і страждених». Я з великим задоволенням прочитав ці глибокі за змістом і високопрофесійні за композицією твори. І дуже шкодую, що до цього часу ще немає товстої книжки з його творчим доробком... Але вірю, що це неодмінно буде!*

**Це відбулося! У травні 2011 року у Косівському видавництві «Писаний Камінь» за фінансового сприяння рожнівчанина Василя Кричуна і директора видавництва добродія Михайла Павлюка накладом у 350 примірників друком вийшла книжка М. Чорнокниша «Укус», куди увійшло десять новел, написаних автором у різні роки.*

ЯК УБИВАЛИ УКРАЇНСЬКУ МОВУ

(аргументи історії)

*Мово рідна, слово рідне!
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має.*

Сидір Воробкевич

Близько чотирьохсот років московіти знущалися над українською мовою, українським словом, українською інтелігенцією так, як самі хотіли. Не буду вдаватись у роздуми з цього приводу, а наведу тільки загальновідомі факти для ознайомлення з ними широкої аудиторії краян.

— 1626 рік. Київський митрополит Йосиф Краковський склав акафіст до св. Варвари. Москва дозволила, але з умовою його перекладу на російську мову. Наказ Синоду митрополитові України позбирати з усіх церков України книги старого українського друку, а замість них завести московські видання.

— 1626 рік. Цензурування творів Лаврентія Зизанія у Москві.

— 1627 рік. Указом царя московського Олексія Михайловича та його батька патріарха Філарета звелено було книги українського друку зібрати і на пожежах спалити із суворою заборонаю будь-коли у майбутньому купувати українські книги. Так у Москві спалено «Учительське євангеліє» разом з іншими авторами та «Катехізис» Лаврентія Зизанія Тустановського.

— 1667 р. Укладаючи договори із псковитянами, московський хан-цар Олексій ставив такі вимоги стосовно українських книг, заодно демонструючи рівень московського дикунства: «Все те, в котрих местностях книгі печатани і їх слагателі, також печатнікі, ілі друкарі, смертю казнени і книгі собрав, сожжени билі, і впрעדь чтоби крепкій заказ бил безчестних воровскіх (так

московіни називали українські книжки) книг нікому с нашего королевского величества подданных нігде не печатати под страхом смертной казни» (В. Лизанчук, с. 34-35).

— 1689 р. Заборонено Київській Лаврі друкувати книги без патріаршого дозволу: «...к нам первее не прислав, отнюнь би вам не дерзати такових книг новослагаемых печатати...»* Обмеженням чи заборонаю книгодрукування Московія намагалася понизити рівень освіти та науки в Україні, знищити національний дух у культурі, побуті, суспільних стосунках. «Первая цензура в Россіи была заведена специально для изданий малорусской печати», визнали московіти у 1905 році («Об отмене стесненной малорусского печатного слова»).

— 1677 р. Наказ патріарха Іоакима видерти з українських книжок аркуші «не сходние с книгами московскимі».

— 1685 р. Скасування автономної української церкви і встановлення контролю московського патріарха не тільки над релігією, але й освітою та культурою України.

— 1687 р. Коломацькі статті, за якими Москва зобов'язувала гетьмана дбати про збільшення шлюбів між росіянами та українцями.

— 1689 р. Заборона Київській Лаврі друкувати книжки без патріаршого дозволу.

— 1690 р. «Сугуба, трегуба і многуба» анафема Московського собору на книжки С. Полоцького, П. Могили, К. Ставровецького, І. Галлятовського, Я. Барановича, А. Радивилівського, І. Славинецького.

— 1693 р. Заборона патріарха Андріана привозити українські книжки до Москви.

— 1693 р. Лист Московського патріарха до Києво-Печерської Лаври про заборону будь-яких книг українською мовою.

— 1709 р. Петро I примусив скоротити

кількість студентів Києво-Могилянської академії з 2000 до 161, а кращі науково-просвітницькі сили перебралися з Києва до Москви. Серед них були Інокентій Гізель, Іоаннікій Галятовський, Лазар Баранович, Дмитро Ростовський (Туптало), Стефан Яворський, Феофан Прокопович, Симеон Полоцький та багато інших. Вони відіграли головну роль у розвитку культурного життя тодішньої Московії.

— 1709 р. Указ про обов'язковість цензурування до друку українських книжок у Москві.

— 1709 р. Указ Петра I про заборону друку книг українською мовою, а книги, друковані церковнослов'янською мовою, звиряти з російським виданням, щоб у них ніякої різниці не було.

— 1718 р. Московити спалили архіви та книгозбірню Києво-Печерського монастиря (збиралися понад 700 років), яка витримала навали моголів, поляків, татар.

— 1720 р. Наказ Петра I: «В Києво-Печерской і Черніговской типографіях вновь кни́г нікакїх не печатать... старіє кни́гі справлівать пре́жде печаті, даби особлівого наречія в онїх не било».

— 20 грудня 1720 року Петро I видав указ київському губернському князю Голицину, щоб «...во всех монастырях, остающихся в Российском государстве, осмотреть і забрать древніє жалованніє грамоти і другіє куртіозніє пісьма орігінальніє, а также кни́гі історическіє, рукописніє і печатніє».

— 1721 р. Наказ про цензурування українських книжок. Накладені штрафи на Київську та Чернігівську друкарні за книжки «не во всьом с великороссійскім сходніє». Знищення Чернігівської друкарні.

— 1724 р. Московська цензура наклала тисячу рублів штрафу на архімандрита Печерської Лаври за те, що там була надрукована церковна книга «Триод» «не совсем с великороссійскім сходная», а чернігівську друкарню, окрім такої самої кари, Синод наказав перевести до Москви, тобто просто загарбав.

— 1729 р. Наказ Петра I про перепис на

Україні державних постанов і розпоряджень з української мови на російську.

— 1737 р. Московський намісник у Києві князь Баратинський арештував київський магістрат, забрав і відіслав до Петербурга грамоти з привілеями місту Києву, сподіваючись, що українці забудуть свої права, бо «ссилаться ім в вольності будет не на что».

— 1740 р. Російською імператрицею Анною Іоаннівною створено правління гетьманського уряду під керівництвом московського князя Олексія Шаховського та запроваджено російську мову у діловодстві на території України. Переписи 1740-1748 років засвідчують, що в семи полках Гетьманщини на 1094 села припадало 866 шкіл з викладанням українською мовою. У 1804 році було видано царський указ, який забороняв навчання українською мовою. Результати національного гніту одразу позначилися на стані освіти в Україні. Уже перепис 1897 року показав, що на 100 осіб було тільки 13 письменних.

— 1748 р. Наказ Синоду Київському митрополитові Самуїлу Милославському ввести у Києво-Могилянській академії та в усіх школах України російську мову викладання, внаслідок чого на Лівобережжі зникло 866 українських шкіл.

— 1750 р. Після скасування Канцелярії міністерського правління малоросійських справ у м. Глухові з неї вилучені та перевезені до Росії справи таємного діловодства. Документи архіву Запорозької Січі, знайдені під час «розорення Січі генерал-поручиком Текелією у скрині під престолом січової церкви», опинились у Московському відділенні загального архіву Головного штабу.

— 1753 р. Указ про заборону викладання українською мовою у Києво-Могилянській академії.

— 1755, 1766, 1775, 1786 рр. Заборона Петербурзького Синоду друкувати українські книжки. Протягом другої половини 18 ст. та першої половини 19 ст. видавнича справа в Україні була спаралізована. Як наслідок, у 1847 р. в Україні була надрукована лише одна книжка, у 1848 —

3, 1850 — 1, 1851 — 2, 1856 — 5.

— 1759 р. Синод видав розпорядження про вилучення зі шкіл українських букварів.

— 1763 р. Указ Катерини II про заборону викладання українською мовою у Києво-Могилянській академії.

— 1764 р. Інструкція Катерини II князю О. Вяземському про русифікацію України, Прибалтики, Фінляндії та Смоленщини, «якщо розумні люди будуть обрані начальниками цих провінцій. Коли ж у Малоросії не буде гетьмана, то треба намагатися, щоб час і назва гетьманів зникли...»

— 1764 р. Скасування Катериною II українського гетьманства, а з ним — ліквідація українських навчально-культурних закладів та усунення від влади українськомовних чиновників.

— 1765 р. Ліквідація Катериною II козацького устрою на Слобожанщині та козацьких шкіл.

— 1766 р. Синод видав суворий указ Києво-Печерській Лаврі друкувати лише ті книги, які в московській друкарні друкуються та апробовані Синодом.

— 1769 р. Наказ Синоду, за яким українські книжки по церквах були замінені московськими.

— 1769 р. Синод заборонив Києво-Печерській Лаврі друкувати букварі українською мовою і наказав відібрати у людей ті букварі, які були вже на руках.

— 1777 р. Після смерті 13 березня від переслідувань та злигоднів геніального українського композитора, академіка Булонської музичної академії Максима Березовського (нар. 1745 р. у Слухові) москвинська влада забороняє виконувати його твори й знищує багато його рукописів.

— 1780 р. Спалення книгозбірні Києво-Могилянської академії, що збиралася понад 150 років і була однією з найбагатших бібліотек Руси-України.

— 1782 р. Катериною II створено комісію для заведення в Росії народних училищ, завданням якої було запровадження єдиної форми навчання та викладання російської мови в усіх школах імперії.

— 1784 р. За розпорядженням Синоду киї-

вський митрополит наказав, аби в усіх церквах дяки та священники читали молитви та правила службу «голосом, свойственным російському наречію». Те ж саме було заведено і в школах Руси-України.

— 1784 р. Синод наказує митрополитові Київському і Галицькому Самуїлу карати студентів і звільняти з роботи учителів Києво-Могилянської академії за відхід від російської мови.

— 1785 р. Наказ Катерини II по всіх церквах правити службу Божу російською мовою. Російська мова заведена по всіх школах України.

— 1786 р. Синод знову наказує митрополитові Київському контролювати Лаврську друкарню, щоб ніякої різниці з московським виданням не було, а в Києво-Могилянській академії негайно запровадити систему навчання, узаконену для всієї імперії.

— 1789 р. У Петербурзі з ініціативи Катерини II видано порівняльний словник усіх мов, у якому українська мова значиться як російська, спотворена польською.

— 1800 р. Наказ Павла I про заборону будівництва церков в Україні в дусі козацького барокко, а лише у московському синодальному стилі.

— 1807 р. Учитель Харківської гімназії Т. Селіванов хвалився: «Ми застали в учілищах самого Харькова учителів, что так і резали по-українські с учениками; да ми, то-есть новопрібившіє із семінарії учителя, по распоряжеію начальства сломілі їх і приучілі говорить по-руські».

— 1811 р. Закриття Києво-Могилянської академії.

— 1824 р. Міністр освіти А. Шишков видав розпорядження: «Воспітаніє народное по всей імперії, несмотря на разность вер і языков должно бити чисто русское». Цензурний режим стосовно української писемності зобов'язував: «Подвергать запрету всякое малоросійское слово как по существу вредное і опасное для государственного единства».

— 1847 р. Розгром Кирило-Мефодіївського товариства і наказ цензорам суворо слідкувати

за українськими письменниками, «не давая перевеса любви к родине над любовью к отечеству».

— 1853 р. Спотворено видання «Літопису» Граб'янки.

— 1862 р. Закриття українських безоплатних недільних шкіл для навчання дорослих, організованих українською інтелігенцією. За «українофільську діяльність» на сім років москалі виселяють з Руси-України до Архангельська Павла Чубинського. Припинилося видання українського літературного та науково-популярного журналу «Основа».

— 1863 р. Циркуляр міністра внутрішніх справ П. Валуєва про заборону видавати підручники, літературу для народного читання та книжки релігійного змісту українською мовою.

— 1863 р. Заборонено ввіз і поширення в імперії львівської газети «Мета».

— 1864 р. Статут про початкову школу: навчання має проводитись лише московським наріччям.

— 1869, 1886 рр. Укази про доплату російським чиновникам за русифікацію України «в десяти Юго-Западних губерніях ліцями руссаго проісхожденія, ісключая, однако, местних уроженцев, проізводятся надбавкі к содержанию...»

— 1870 р. Вказівка міністра освіти Московії Д. Толстого про те, що «кінцевою метою всіх іногородців, що проживають в межах нашої вітчизни, має бути змосковщення». Отже, українців відносили до «іногородців».

— 1874 р. Москалі видали новий статут про початкові народні школи, у якому підтверджено, що навчання має проводитись лише московським наріччям.

- 1876 р. Таємний (Емський) указ Олександра II про заборону ввезення до імперії будь-яких книжок і брошур «малоросійським наріччям», заборону друкування оригінальних творів художньої літератури, в яких «не допускають жодних відхилень від загальноновизнаного російського правопису». Заборонялися також

сценічні вистави, спів, читання та друкування текстів до неї українською мовою.

— 1876 р. Указ про зобов'язання «прийняти як загальне правило», щоб в Руси-Україні призначати вчителів-московитів, а українців посилати до Петербургської, Казанської та Оренбургської округи. Це «загальне правило» діяло і за правління комуністів до проголошення Україною незалежності у 1991 році. Як наслідок, за 100 років з Руси-України у такий спосіб було виселено кілька мільйонів української інтелігенції, а в Україну було направлено стільки ж московинів.

— 1881 р. Заборона викладати у народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою.

— 1881 р. Закон про дозвіл на друк словників українською мовою, але російським правописом, а постановка українських вистав залежить від місцевого начальства.

— 1895 р. Заборона видавати українські книги для дітей, «...хотя би по существу содержание і представлялись благонамеренними». Збірку дитячих оповідань цензор заборонив з допискою: «Написано очевидно для детей, но они должны учиться по-русски. Воспретить». На українській граматиці, написаній московською мовою, цензор написав: «Наивно било би надеяться на дозволеніє печатать грамматику того языка, который не должен существовать». (В. Лизанчук, стор. 105).

— 1896 р. Б. Грінченко в одному із часописів писав: «Величезна більшість учителів соромить дітей їх українською мовою говорити. Українські національні згадки, українську історію викинено з читанок шкільних... А замість історії української скрізь московська історія викладається так, мов би вона нашому чоловікові рідна. Та ще й яка історія! Що стукнеш, то скрізь хвали та гімни земним божкам: Павлови, Миколі, Катерині, Петрові; хвали Суворовим, Корниловим, Скобелевим і всій російській солдатчині! Тут усякі «подвиги» рабської вірності». (В. Лизанчук, стор. 107).

— 1887 р. Рукопис граматики української

мови цензор повернув не читаючи, відписавши авторові, що нема потреби дозволяти до друку граматику тієї мови, яка приречена на небуття.

— 1888 р. Указ Олександра III «Про заборону вживання в офіційних установах української мови та хрещення українськими іменами».

— 1889 р. У Києві, на археологічному з'їзді, дозволено читати реферати всіма мовами, крім української.

— 1892 р. Російський уряд наказує цензорам суворо стежити за тим, щоб не допустити українських літературних перекладів з російської мови.

— 1894 р. Заборона ввозу українських книг з-за кордону.

— 1899, 1903 рр. Заборона користуватися українською мовою для проголошення наукових доповідей та промов на археологічному з'їзді у Києві та на відкритті пам'ятника Котляревському у Полтаві.

— 1900 р. і наступні роки. Цензурою виключаються такі слова як «козак», «москаль», «Україна», «український», «Січ», «Запоріжжя» та інші, які мають український національно-символічний зміст.

— 1905 р. Кабінет міністрів Росії відкинув прохання Київського та Харківського університетів про скасування заборони української мови, визначаючи це несвоєчасним.

— 1905-1912 рр. Міністерство освіти Московії закрило 12 українських приватних гімназій, звільнило 32 директорів та 972 учителів, 822 учителів «переведено» до інших шкіл за намагання вводити у викладання українознавчу тематику.

— 1905 р. Ректор Київського університету відмовив 1400 студентам відкрити 4 кафедри українознавства з українською мовою викладання, заявивши, що університет — це «загальнодержавна інституція», і в його стінах не може бути жодної мови, крім московської.

— 1906-1907 рр. Закриття «Просвіти» в Одесі та Миколаєві.

— 1908 р. Указ Сенату про те, що освітня робота в Україні шкідлива й небезпечна для Росії.

— 1910 р. Уряд П. Столипіна виданим циркуляром зарахував українців до «іногородцев» і заборонив будь-які українські організації.

— 1910, 1911, 1914 рр. Закриття колоніальною владою «Просвіти» у Києві, Чернігові, Катеринославі (нині Дніпропетровськ).

— 1914 р. Указ московського царя Ніколая II про заборону української преси.

— 1914 р. Заборона москвинською владою святкування на окупованій Московією частини Руси-України 100-річчя від дня народження Т. Шевченка.

— 1914 р. Захопивши Галичину, москвинська військова адміністрація, за прикладом давно окупованої москалями Східної України, негайно спалила бібліотеку Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка, заборонила в Галичині й на Буковині всю українську пресу, навчальні заклади, громадські організації, але не чіпали німецьких (з німцями воювали!), польських та єврейських установ. «...Український рух є для Московії більш небезпечним, ніж усі інші національні рухи, взяті разом» (газета «Кієвлянин», 1914 р.). Новопоставлений губернатор Галичини в окупаційній промові відверто заявив про наміри москалів: «Я буду тут запроваджувати московську мову, закон та порядки». В один день москалі перевели українські школи на московську мову, звільнили тих вчителів, які не могли або не хотіли нею викладати; вислали у Московщину сто тисяч українців, головним чином вчителів, священиків, вчених, активістів «Просвіти», Пласту та інших українських організацій. Багато українців загинуло по дорозі до Сибіру від голоду, холоду та хвороб.

— 1914 р. **ЗАМЕТКА о докладѣ полтавского губернатора фон Богговута Министру внутренних дел о мерах против украинского народа:**

1. Привлекать на должности учителей по возможности только великороссов.

2. На должности инспекторов і директорів народних учіліщ назначать ісключітельно великороссов.

3. Всякого учителя, проявляючого склонність к українському, немедленно устраниать.

4. Составить правдивую историю малорусского народа, в которой раз'яснить, что «Украина» — это «окраина» государства в билие времена.

5. Установить обязательные экскурсии учащихся всех учебных заведений в Москву, Нижней Новгород и другие исторические местности, но не в Киев.

6. Совершенно не допускать общеобразовательных курсов для учащихся.

7. Обратит особое внимание на сельское духовенство и его политические убеждения. Благочинных назначать с особым разбором. Во главе епархий ставить архиереев исключительно великороссов, притом твордых и энергичных. Оказать самое крутое давление на тех из священников, которые заражены украинофильством. Епархиальных наблюдателей за школами назначать исключительно из великороссов.

8. Обратит особое внимание на семинарии и ставить во главе их ректорами исключительно великороссов, удаляя других. Учебный персонал должен быть исключительно из великороссов. За семинарии нужно взяться и искоренить гнездящиеся в них дух украинства.

9. Всеми способами искоренять употребление названия «украина», «украинский».

(Праці Українського Наукового Інституту. Варшава, 1932 р.).

Фактично, майже таку саму картину спостерігали на теренах України і під час комуністичного правління. І тільки з надбанням незалежності Україна змогла(?) розправити плечі, поглянути на питання української мови, як рідної, домінуючої (державної), та надати їй відповідного статусу.

Хоча...

Чи варто продовжувати?

Віктор МАКСИМЧУК

**Російськомовні тексти спеціально подано в українській транскрипції — тільки задля того, аби читач відчув різницю між нами і ними.*

Ти повинна жити!

Ну що б, здавалося, слова...

Слова та голос — більш нічого.

А серце б'ється — ожива, як їх почує!..

Тарас Шевченко

Мова народу — найкращий цвіт його духовного життя, що ніколи не в'яне. У світлих, прозорих глибинах народної мови відбивається й уся історія духовного життя народу. В скарбницю рідного слова складають усі покоління плоди серця, історичних подій, вірування, погляди, своє горе і радість. Мова є найважливішим і найміцнішим зв'язком, що з'єднує всі покоління народу в одне велике, живе історичне ціле. Вона є самим життям.

На довгі роки царські заборони й укази закували наше слово в кайдани, перекрили йому подих, не пускали його до літератури, мистецтва, школи, але воно продовжувало жити.

А зараз? На жаль, хоча українська мова й отримала статус державної, але скрізь — на вулиці, у магазині, у державних установах дедалі частіше чути російську мову. Та ще гірше слухати суржик. Адже суржик — це мовна хвороба.

«Людина, яка втратила свою мову — неповноцінна, вона другорядна в порівнянні з носієм рідної мови» (П.Мовчан).

Маємо серйозну проблему. Адже завдяки мові розвивається людське суспільство, бо попередні покоління можуть передати наступним свої здобутки, свої духовні надбання. І слова: «Жива мова — живий і народ» — не просто слова, це істина.

«Нація не помирає від інфаркту, вона помирає тому, що в неї відібрали мову» (Л. Костенко).

Отже, обов'язок кожної людини — берегти й розвивати свою мову, звеличувати і оспівувати її красу. І не дай нам Боже її втратити, бо, як сказав О. Гончар: «Мова народу — це найбільший національний скарб». Адже коли зникає народна мова, то народу більше нема...

**Лідія АКСЮК,
с. Кобаки**

Марія АСТАФ'ЄВА,
Ганна ВОРОНИЧ
(Київ)

ГОВІРКИ СІЛ РІЧКИ ТА ЯВОРОВА ЯК ОБРАЗОК ДО ІСТОРІЇ ГУЦУЛЬЩИНИ: ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Кожна літературна мова доти жива, і здібна до життя, доки має можливість, з одного боку, всисати в себе всі культурні елементи сучасності, значить збагачуватися новими термінами та висловами, відповідними до прогресу сучасної цивілізації, ...а з другого боку, доки має тенденцію збагачуватися чимраз новими елементами з питома народного життя і з відмін та діалектів народного говору.

Іван Франко

Актуалізація національно-культурних цінностей в Україні, насамперед вагомості материнської української мови, її вільного незагроженого функціонування, зазвичай і цілком логічно збігається з активізацією різноманітних діалектологічних досліджень: монографічних описів окремих говірок чи говорів, тематичних груп лексики різних регіонів нерідко із реєстром окремих діалектних рис і доданими словничками диференційного типу чи глосаріями малозрозумілих (незрозумілих) слів в опублікованих творах художньої літератури. У повоєнний період активізацію таких розвідок стимулювала передусім робота над Атласом української мови. До слова, вихід багатьох діалектологічних лексикографічних робіт позначає реалії й сучасного українського життя.

У живій (чи то діалектній) мові заховано не тільки багатство репертуару української мови на всіх рівнях – фонетичному, лексичному, синтаксичному і т. ін. – але й тенденції їхнього розвитку. Їх виявлення посприяє логічному, вмотивованому розв'язанню багатьох мовознавчих проблем. Брак таких даних, з одного боку, не дає змоги поставити крапку в багатьох питаннях мовної кодифікації (скажімо, яку форму визнати

нормативною: *вісті* чи *вісти*, *любові* чи *любови*, *інакше* чи *инакше* і под.), а з іншого боку, спричиняє розвиток дискусій у найрізноманітніших, часто антагоністичних напрямках (наприклад, щодо кількісних та якісних параметрів лексичних запозичень, західно- чи центральноукраїнських рис у літературному стандарті української мови; невиправданого наближення норми до російської мови чи справедливого базування її на рідному живомовному ґрунті). Уже тривалий час не вщухають суперечки про прийнятні правописні норми в українській мові, а доконечної, вичерпної й ґрунтовно аргументованої ухвали нема й досі, бо відсутня повна картина правдивого функціонування мови на різних рівнях і на всьому ареалі її поширення, а, отже, цілком слухними й дуже своєчасними на книжкових полицях як учених-лінгвістів, так і просто шанувальників українського слова є діалектні словники. Не в останню чергу задля поступу у цьому напрямку ми взяли за підготовку Словника гуцульської говірки сіл Річка та Яворів, що в самому осерді Косівщини, – словника диференційного типу, який лексично репрезентує найрізноманітніші сфери життя й побуту гуцулів.

Села Річка та Яворів, які стали об'єктом лексикографічного опрацювання, межують між собою. Перші письмові згадки про них датовані 17-им століттям, а розміщені вони в мальовничій частині Покутсько-Буковинських Карпат, однорідні в мовному плані і немалі за чисельністю: у них загалом проживає 4,5 тис. осіб. Тут колись відомих далеко за межами не лише Гуцульщини, але й України майстрів народного декоративно-прикладного мистецтва. Від народного майстра, класика гуцульського різьблення Юрія Шкрібляка (1822 – 1884) з Яворова, ювілей яко-

го відзначають нині на державному рівні, беруть свій початок знамениті династії різьбярів Шкрібляків (Токарюкових) і Корпанюків (Бульбакових). Знаменитий різьбяр Марко Мегединюк (1842 – 1912) заклав основи річківської школи різьби з інкрустацією. Відомі річківські династії: різьбярів (Кіщуки – Онуфришині, Тонюки – Єкобові, Грешіняки – Семенові); майстрів з випалювання (Грималюки – Юроччини), найвизначнішим представником якої був заслужений майстер народної творчості України Іван Грималюк (1904 – 1989). Різьбярі, бондарі, мосяжники, майстри гуцульської архітектури, столярі, килимарі, ліжникарки, писанкарки, вишивальниці – ледь не в кожній хаті.

Це дуже давній край (водночас цілком сучасний), який заховує в собі багато архаїки, цікавих фактів різних страт життєвого шляху людини: етнічної; побутової; сприйняття природи і себе в природі; ремесла й ужиткового мистецтва; міжособистісних стосунків; колоритних, закорінених у природу, невіддільних від неї, а часом навіть містичних обрядів і обрядових дій, які супроводжують людину від народження аж до її смерті. Недарма в усі часи він вабив до себе письменників і художників, етнографів і фольклористів.

При укладанні Словника автори намагалися щонайповніше представити лексичний репертуар говірки, тобто презентувати усі тематичні групи лексики. Це забезпечено, зокрема, використанням для збору говіркового матеріалу усіх доступних, апробованих часом і фахівцями-діалектологами (у підготовці діалектних атласів, словників, текстів, матеріалів як в Україні, так і поза її межами) питальників, а також досвіду попередників-лексикографів гуцульського і суміжних регіонів функціонування українського живого слова (опубліковані словники гуцульського (і не тільки) говору, сучасні й давніші).

Головними інформаторами при створенні Словника є Параска (Копильчукова) та Микола (Федьків) Соломійчуки, мешканці цього краю, рід яких закорінений в обох селах. Їхній досвід і глибокі знання життя й побуту, обрядів і ремесел, матеріального і духовного світу гуцулів Річки та Яворова винятково прислужилися у виконанні

цієї трудної, але доконечно необхідної роботи.

У Словникові зважено як подання (відбір, тлумачення), так й оформлення лексичного говіркового матеріалу: обрано алфавітний порядок розміщення статей; продумана структура **словникової статті** – реєстрове слово, його транскрипційний запис, позначки родової належності та граматичні форми для іменників (чоловічого і середнього роду – форми родового відмінка однини, і для всіх – називного й родового відмінків множини), родові форми прикметників, частиномовні ремарки для прислівника і службових частин мови: частки, сполучника, прийменника, вигука, запропонований адекватний фактичному матеріалові лад ремарок. Вони разом із вмотивовано ремаркованою частиномовною (*числ., присл., вигук* та ін.), стилістичною (*вульг., експрес., ірон., зневажл., лайл., пестл.*, та ін.), за фахами (*мед., зоолог., бот.* і под., зазвичай, із латинськими відповідниками¹) та ін. стратифікаціями допоможуть укладачам адекватніше відтворити, а читачам цієї лексикографічної праці відповідно сповна зрозуміти картину життя горян. Цьому сприяє також вміщений як у реєстрі, так і в ілюстраціях та додатках ономастичний фактаж сіл: передусім топонімний та антропонімний. Послідовно зроблено відсилання до споріднених слів (лексично чи семантично), ідіом, наведено різні типи лексикалізованих словосполучень, подано усталений список умовних скорочень. До реєстрового слова, зазвичай, наводимо затранскрибований запис різновеликих уривків із спонтанного мовлення, тобто автентичного тексту, розміри яких мотивовані реєстровою статтею (лексемою): її складністю, специфікою, раритетністю тощо.

Фактичний лексичний матеріал за вище описаною методикою зібрано Марією Астаф'євою-Соломійчук, яка використала як власні знання рідної говірки, так само й діалектні записи, передусім від рідних батьків, а також – односельців.

У реєстровій частині словника в полі зору авторів – щонайперше **лексеми**, які репрезентують характерні гуцульські реалії, іноді дуже раритетні у вимірах як речових, так і віртуальних. Намагаючись максимально адекватно предста-

вити світобудову гуцулів, розкрити серцевину повсякденного життя, становлення й ієрархію стосунків у родині, селі, ставлення до сусідніх (ближчих і дальших) етнічних груп тощо, сприйняття своєї окремішності в цілому, прагнемо якнайповнішого й точнішого тлумачення їх, полегшення повноцінного розуміння їхньої суті, тому особливу увагу звертаємо на **ілюстрації**, формулюючи до них такі вимоги:

*ілюстративні вислови невимушені, «живі», записані безпосередньо з уст інформаторів, а не змодельовані у віддаленому від досліджуваної говірки кабінеті;

*змістова відповідність і повнота в презентації семантики словника;

*усвідомлена «вичерпна обмеженість»: розкрити суть процесу, реалії, поняття «просторово» обмеженим текстом;

*певна (евентуальна) документальність: поперше, в ілюстративному матеріалі, доданому до реєстрового слова, для роз'яснення чи увиразнення його тлумачення, чи то презентації реального «життя» слова в говірці фігурують, зазвичай, реальні мовці сіл Річка або Яворів; по-друге, цій меті сприяє онімне (топонімне й антропонімне) представлення краю (зібрано і подано до друку в Ономастичному бюлетені Інституту української мови Національної академії наук України перелік прізвищ (із транскрибованими формами) мешканців цих сіл);

* для розширення кола користувачів, тобто, щоб використання (читання і розуміння) Словника не вимагало спеціальної філологічної (діалектологічної) підготовки, відтворюючи особливості говірки, ілюстративний матеріал подано у спрощено-транскрипційному записі. Спрощено, бо деякі звукові особливості елімінуємо, тобто графічно відтворюємо фонему (інваріант), а не звук (конкретний вияв звука). Здебільшого це стосується позиційного (у новозакритому складі) звучання рефлексів *о (ві^н, ні^{чь}, жі^{нка}, бі^к – 'бік, сторона', Рі^{здво}, рі^к, лі^{жнік})²; чи так званого закритого [о]: у тексті ілюстрацій, залежно від позиції – сусідства з іншими звуками, передаємо його як [о] чи [ў] (обедати^{си}, обі^{здріти} си^і, опецо^к, об^{чмхати}, овеч^{ька}, ўбертати^і, ўбзертати^і, ўбі^{гнати}, ўжени^{ти}, ўлуфко та

ін.); вияву фонему [и], яку транскрибуємо як [и^і] (ви^{штрикнути}, при^{стигнути}, ви^{шике}, лі^{жнік}, При^{сліп}) тощо.

Ілюстрації можуть бути різними за обсягом (одне-два речення чи й більший уривок тексту). Наприклад:

ЗДВИГ [здви^г], -у, *sg. t.*, ч. Велике зібрання людей. На Йвана в Косові *отпуст*, то коло церкви^і таки^{ей} здви^гх люди^{ей} був! Див. також **купа** (2), **мир**, **могила** (2), **товпа**.

НАРІК [нарі^к], *присл.* Наступного року. Дай Боже, *абих у здоров'ю ші дочікали^і й нарі^к Рі^{здво} світкувати^і.*

ПАМНІТЛИВИЙ [памнітли^{ви}й], -а, -е, -і. Який має добру пам'ять, легко запам'ятовує. Я *молодов така була памнітли^{ва}, шо аби*х *расучюла співанку*, – то вже перейми^{ла}.

РАЖЕТИ [раж^{ети}], -ю, -я, -ют, *недок.* Вражати, завдавати болю, торкаючись рани, болючого місця. *Єк я собі нагадаю тай за Ні^{колочка}, коло серця ми^і раж^{ея} тоненька сороч^{ька}. Єк я собі нагадаю тай за Ні^{коли}ну, я ні^{годна} зоднувати^і до веч^{ера} дни^{ну}* (співанка).

ВАЛІЛО [вали^{ло}], -а, *мн.* -а, -ил, *с.* Обладнане місце, споруда на річці, де валіють ліжники. *Коло ріки^е в земни^е копают єму дес ві^д двох до двох и^і пі^в ми^{тра} заглибоку. Боки^е єми^і обмуровуют, а дно заси^{пают} камінім. У цу єму кладут дерев'єне кори^{то} на пі^втара ми^{тра} заглибоке^а. Вер^{ьх} кори^{та} мая ми^{тер} десікь на ми^{тер} десікь, бокови^{ни} скісні, так шо дно кори^{та} вже мая лі^ш ши^{зди}сєкь на ши^{зди}сєкь ці^{нто}ми^{три}в. У цему кори^{кі} валіют ці^{лі} лі^{жні}ки^і, зарес розкажу. У єму може и^{ти} ні^{конче} одно кори^{то}, іх може бути^і и^{дво}я поровень. На бокови^{нках} кори^{та} ввер^{ьху} є ред^м кругли^х ди^{рок} ші^{ськь}-сім ці^{нто}ми^{три}в у тіаметрі. Єк ці^х ди^{рок} ні^{буде}, то вода ні^{ме} крути^{ти} лі^{жні}ком, ти^й ві^н ні^{буде} си^{валети}. Ви^{шше} ві^д єми^і на ріці кладут гакь, аби^е пі^{дой}ми^{ти} воду. Ві^д гакі ви^{копани}й спохело ша^{нец} до єми^і, мли^{ні}вка нази^{вая} си^і. У мли^{ні}вку закладени^й дерев'єни^й жолоб^н зо шти^{ри}-п'єкь ми^{три}в задовгий, а пі^в ми^{тра} заши^{роки}й, лотока нази^{вая} си^і. Лотока одни^{ем} кра^{ям} трі^{шк}и^і зви^{сая} над ємо^в с кори^{том}. До цего краю лотоки^і при^{би}тий^і гук, це така*

завужена дони^езу, дерев'єна, кантова, шти^ери^ггранна труба. Гук мая до^вжи^ну ми^етер двацікь-ми^етер три^ецікь ці^нтоми^етри^в, захо^дит у кори^ето сторцом попри^і самої бокової скінки^і кори^ета, дес на три^ецікь ці^нтоми^етри^в ві^д верхнього краю. По лотоці вода йде з ріки^е, попадає в гук, а че^рес то, шо ві^н вуз^ки^й, збі^ршує си^і напі^р. Вода паде згори^е пі^д напором у кори^ето ти^й робит^т бульбон, ну так біжи^тт удоли^ену по спохи^ли^й бокови^й скінці кори^ета, далі по дну, далі пі^ддоймая си^і наверх по други^й бокови^нці кори^ета ти^й закручює си^і, завертая си^і знов удоли^ену. Цей бульбон хапая і^с собов лі^жни^к, ти^й рухая, крути^тт ни^ем, ек у праль^ни^н маши^ни. Так і^з лі^жни^ка ви^полікує си^і бруд^н, ві^н си^і сходи^т, мали^тт ці^і в розмірах, ти^й трошки^і волохати^тт ці^і, пускає барму. В одному кори^екі зарас можут валети^і си^і п'єкь лі^жни^ків. Улікі, коли^е вода тепла, лі^жни^к траба валети^і три^е-шти^ери^і годи^ни, а взі^мі лі^жни^к може й добу ходи^тти. А че^рез ді^рки^е в кори^екі вода ви^ходи^т, скікая у мли^ни^нву, ту, шо ви^копана з другого боку єми^і, ни^еише ві^д тої, шо у вали^ело входи^т, ти^й по мли^ни^нвці і^де в ріку. (Записано від Лосюка Василя Олексійовича – Кумакового, с. Яворів).

Ілюстрації у Словникові мають самодостатнє значення: іноді засвідчують, крім лексичного, також цікаві, притаманні говірці, особливості інших мовних рівнів.

Фонетичні: наявність рельєфної гуцульської звукової риси – перезвуку [а] > [е] після м'яких, шиплячих чи африкати із найширшою фонетичною презентацією результатів: від [е] через ряд «перехідних» звуків e^і, i^е аж до [і] (єб^луко, єма, жєба, шєпка, шєські – 'щастя', ші – 'ще', флєшка – 'пляшка', Ївори^нв, Жєб'і); вимова ненаголошених [о] > [о^н] (ко^жух, полови^но^в, ємо^в, ко^му); наявність м'яких звуків [г^н], [к^н] (тєтьо – 'тато', тівчіна – 'дівчина', кіло – 'тіло', кігнути – 'тягнути'); засвідчено факт яскраво вираженого обниженого наголошеного вокалізму [и] > [и^е] (при^ечка, здви^ес^х, ми^ети^і, пи^ево), а після африкати [ч^н] і пом'якшеного [к^н?] у прикметникових закінченнях незалежно від наголосу – [е] > [е^а] (веч^ер, вч^ере, зач^ерти, глібоке^а, широке^а, плаче^а, конче^а); специфічний вияв фонем [и] (<

рефлекси *і та *у) у проміжному звукові між [и] та [і], який транскрибуємо [и^і] (ви^іштри^ікнуті^і, при^істи^ігнути^і, ви^іши^ікє, лі^іжни^ік, При^іслі^іп); особлива, без пом'якшення попередніх приголосних, рефлексія давнього *о у проміжному звукові між [і] та [и], який транскрибуємо [і^н] (ві^н, ні^чь, жі^нка, бі^нк – 'бік, сторона', Рі^нздво, рі^нк, лі^нжни^нк, проп^іи); оглушення (сніг^х, зуб^н, лишка – 'ложка', розказати, ви^ттєпер, рсходи^тти^і си^і); відсутність подвоєння кінцевого приголосного основи в іменниках середнього роду колишньої -jo-основи (жи^ікє, ши^ікє, знаке – 'знаття', зілі – 'зілля', пранє – 'прання', Полісі – 'Полісся', вори^ни – 'вориння') та ін.

Морфологічні: закінчення -ов в орудн. відм. одн. іменників, займенників, прикметників та дієприкметників жіночого роду (руков, ногов, тобов, собов, зелено^в, довго^в, намальовано^в); -ови в дав. і місц. відм. одн. іменників другої відміни чол. роду і дав. відм. одн. середн. роду (Іванови^і, Дмитрови^і, чьоловікови^і, панови^і, селови^і, зернови^і, ві^нкнови^і); лексема верекєнка – експрес. 'хустка' чи 'стара хустка' (звичайного розміру) або сталєнка – 'бартка' – формальні деминутиви, які передають нейтральну сему та ін.

Синтаксичні: Ой по дуб'ю дрібне ли^еські, по дуб'ю, по дуб'ю, я про ріцки^х легіни^ків івори^нвски^х люб'ю. Я про це буду. – значення допустовості, виражене прийменниковою граматичною конструкцією (про легіни^ків, про це) про + знах. відм. на противагу літературній нормі – прийменникова конструкція незважаючи на або попри + знах. чи без + род., а щодо другого прикладу – зі значенням відсутності чи виключення об'єкта (без цього); Мі^нні за Федору ні^ндавно розказали^і, я ні^н знала, шо вна ви^ішівала ти^й шо та старовіцка сорочька в Гафії ві^дм Федори^і. – значення об'єктного відношення (об'єкт дії, предмет думки, розмови, турботи), виражене прийменниковою граматичною конструкцією (за Федору) за + знах. відм. на противагу літературній нормі – прийменникова конструкція про + знах. відм. (про Федору); Гануся Олексина з Луга нам фамілія: яї мама, Гафія Ілака Дани^лкового, а мї^чй тєтя – то собі рі^нні. – значення посесивності (нам фамілія), виражене безпри-

менниковою граматичною конструкцією з дав. відм. на противагу літературній нормі – конструкція з присвійним займенником (*наша* родина); значення словосполук *у'ки'ї завели'ки'ї*, *у'ки'ї зарозумни'ї*, *у'ки'ї затепли'ї*, *у'ки'ї зафайни'ї*, *у'ки'ї задужн'ї* – ‘наскільки великий (розумний, теплий, файний, дужий)’; *шо то за чємне, шо то за робитни'ї* – ‘дуже чемний (працьовитий)’; *заглибоки'ї* – ‘глибиною’, *заши'роки'ї* – ‘шириною’; препозитивне вживання частки *си* – ‘ся’, навіть через кілька слів від дієслова та ін.

Окремі реєстрові слова допомагають з'ясувати процес і наслідки адаптації запозичень у фонетичному й структурному аспектах (*анкогалик* – ‘алкоголік’, *багажя* – ‘багаж’, *бадати*, *бакал* – ‘скляна кружка з ручкою’, *інтернат* – ‘інтернет’, *лєтрика*, *тї'ліфон*, *лєвізор* – ‘телевізор’, *пляц*, *фіранок*), за винятком, якщо ці параметри збігаються з літературною нормою мови-реципієнта (*бануш* – ‘густа каша із кукурудзяної муки, зварена в казанку на сметані’, *банти*, *банувати*) чи мови-джерела (*васи'рвата*, *оберліхт*); спосіб творення говіркових термінів (*бабіна* – ‘велика котушка з намотаними дротом, нитками тощо’, *багнет* – ‘колій, довгий вузький ніж, яким колють свиней’, *банєнка* – ‘широка сокира, якою розколують товсті дерев'яні колоди (переважно навпіл), аби їх надалі легше було поколотити на дрова’, *беркульоз*, *бібульни'к у грабли'*) та ін.

Перед діалектологом-лексикографом надто гостро постають як стрижневі **дві проблеми**. **По-перше**, уніфікація графічного оформлення як словника, так і тлумачної, ілюстративної його частин, а саме:

*наявність/відсутність транскрибованих записів;

*поєднання транскрибування фактичної мови з умовностями чинних орфографічних норм;

*визначення системи використаних знаків як фонетичної чи фонематичної транскрипції;

*намагання пристосувати літературну орфографію до зафіксованого діалектного явища (йдеться про написання разом, окремо, через дефіс, прийменника з іменником, прислівників).

По-друге, наукова інтерпретація фактично-

го матеріалу, зокрема добір і використання термінів і формул у його представленні й тлумаченні.

Розв'язання цих проблем у презентованій лексикографічній праці, попри пручання чи навіть спротив живого мовлення вузьким рамкам літературної орфографії, спробам тлумачення окремих (чи й групи) лексем³ сприяло її вивершенню.

Занурюючись у живодайні глибини народного слова, навіть не хочеться зважати на якісь другорядні технічні, передусім графічні, труднощі в оформленні багатющого лексичного матеріалу, кожна сторінка якого рясніє новаціями для української лексикології зокрема і славістики загалом. Віримо, що введений у науковий обіг новий, значний за обсягом, вагомий за змістом, фахово зібраний, скрупульозно проаналізований, належно лексикографічно оформлений фактичний матеріал має евристичний потенціал для лінгвістики (і не тільки). Сподіваємося, що ця праця стане стимулом для філологів і нефілологів, але патріотів рідного краю й материнського слова до укладання подібних словників, заохочуючи оприлюднення аналогічних видань із різних регіонів України.

Як додаток до Словника готуємо затранскрибовані тексти найрізноманітніших сюжетів із життя мешканців Річки та Яворова, а також фольклорних матеріалів, передусім співанок. Гадаємо, незле зауважити, що Словник є результатом праці укладачів у вільний від основної роботи час, виключно з почуття обов'язку перед власною совістю й гуцульським краєм.

1 Наприклад: **ТОЯ** [тойа], *мн.* -ї, той, *ж.*, *бот.* Аконіт (лат. *Aconitum*), рослина, якій приписують магичні властивості оберега, приворотного зілля. *Піидт берегом з миєліім стою, нічюо сії ніи бою, бо я ношу за поясом голубеньку тою. А я тою росколочю, тийй дам сії напие-тїї, кого схочю – розволочю тай буду любїє-тїї.*

2 Транскрибування ілюстрацій адаптовано до вимог видання. Напівжирним позначаємо наголошений голосний.

3 Особливо це стосується слів, які мають

семи, не співвідносні з іншими говорами, а чи літературною мовою. Наприклад, у зворотних дієсловах *вговорюєтій сії*, *вкрічєтій сії*, *вспіватій сії*, *вгулятій сії*, *вробієтій сії*, *всудієтій сії*, *вфалієтій сії*, *вголосієтій сії* передано

значення інтенсивності, тривалості, вичерпності дії, «збудоване» на семі відповідного безпрефіксного незворотного дієслова *говорюєтій*, *крічєтій*, *співатій*, *гулятій*, *робієтій*, *судієтій*, *фалієтій*, *голосієтій*.

Про авторів

Марія Миколаївна Астаф'єва (Соломійчук), кандидат фізико-математичних наук, доцент Київського університету імені Бориса Грінченка. Народилася в с. Річці Косівського району Івано-Франківської області. Закінчила Яворівську середню школу (с. Яворів Косівського району). У 1980 — 1982 рр. працювала директором Річківської середньої школи.

Ганна Василівна Воронич, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту української мови НАН України. Автор наукових робіт з українознавчої проблематики в галузі історії, діалектології, граматики, ономастики й мовної практики, укладач, упорядник, відповідальний редактор низки наукових праць та діалектного словника.

Наталія ОСИПЧУК

**Закінчила Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, філолог.
Член Національної спілки письменників, Національної спілки журналістів,
Лауреат Міжнародного літературного конкурсу «Гранослов», Міжнародної
літературної премії ім. Богдана-Нестора Лепкого,
Всеукраїнського літературного творчого конкурсів «Українська Мадонна»;
Другого та Четвертого конкурсу сучасної радіоп'єси «Відродимо забутий
жанр» (радіодрами «Пластиліновий хлопчик», «Стрімкий, як вітер»).**
**Книги: роман «Білий карлик, чорний карлик» (Київ, 2006), повість «І надінеш
вінець терновий замість корони царської» (Львів, 2006), збірка п'єс «Гувернер»
(2011).**

СИЛА МАТЕРИНСЬКОЇ МОЛИТВИ

...Цієї ночі Уляні снився страшний сон. Снилось гроза, яку колись довелося їй пережити. Це було у далекому дитинстві, коли Улянка була малою дівчинкою і разом із сусідськими дітьми пасла корівок далеко від хати. Ранок був таким ясным і сонячним, що про грозу нічого не нагадувало. Вже і сніданок був готовий: кусень хліба, пляшечка молока. Одному хлопчикові мати вділила трохи сала. Улянка пов'язала хусточку, закинула за плечі торбинку і миттю вибігла надвір. На лузі було так гарно, так затишно! Поки корівки ласували соковитою травою, діти бігали один за одним. Потім потомилися, посідали в коло і почали розповідати один одному страшні історії. Першим помітив величезну хмару, яка сунула на село, найменший хлопчик. Він і забив тривогу. Діти почали заганяти корів, але ті безтурботно жували траву. Раптом зірвався страшний вітер, небо миттєво почорніло, ховаючи у важких хмарах сонечко. Здавалося, що серед липневої днини раптом повалить сніг. Улянка чимдуж бігла за своєю корівкою Мартою, відчайдушно біла її лозиною, примовляючи: «Геть! Пішла геть! Додому!». Здавалося, що небо розверзлося, і злива накрила з головою і малих дітей, і їхніх корівок, які відчайдушно мугикали. Невідомо, чи вдалося б Улянці відігнати свою непокірну Марту, якби не рішучість білявого Іванка. Той не розгубився: схопив корову за мотузку і потягнув її на сухе місце. Корова, зрозумівши, що її витягають з багнуки, вже не пручалася, а підкорилася своєму рятів-

нику. Улянка вимокла до ниточки. Вона тремтіла від холоду і страху. Найбільше вона боялася блискавок, які перерізали чорне небо жовто-червоними стрічками. Здавалося, що небом ширяють комети, які прибули із далеких світів. Улянка боялася дивитися на небо і тому йшла за Іванком, низько нахиливши голову. А коли побачила маму, яка вибігла за село її зустрічати, не витримала і розплакалася. Вона хотіла подякувати Іванкові за допомогу, та від холоду її зуби дрібно вистукували, а сама вона мала такий жалюгідний вигляд, що Іванко посміхнувся. Улянку це чомусь образило: їй здалося, що хлопець насміхається над нею. І тому вона змовчала, і тільки ближче притиснулася до Марти, ніби шукаючи в неї захисту.

...Треба ж такому трапитися, що через багато років її наздогнав далекий спомин дитинства. Хоча в Уляни вже був дорослий син, студент медичного інституту. Згадавши Назара, Уляна посміхнулася. Син з дитинства хотів бути лікарем. Скільки себе пам'ятав, завжди приносив додому усіяку живність. То пташку із підбитим крилом принесе, то безпритульного пса притягне. І для кожної тваринки у Назара знаходилися гарні слова. Та й з людьми вмів ладити. Умів заспокоїти і підтримати як молодшого від себе, так і старшу людину. І рука в нього була легка. Якось Уляна поралася по господарству і боляче поранила собі руку. Від несподіванки скрикнула і закусила собі губу. «Не буду Назарові говорити, —

промайнула думка, — сама перев'яжу руку». Та де там! Кров біла фонтаном і Уляна не на жарт злякалася. Але Назара кликати не довелося. Наче відчувши біду, сам увійшов до кухні. Не вимовивши ані слова, мовчки взяв маму за руку, зупинив кров, обробив рану. Його рухи були вивіренними, точними. Уляна, спостерігаючи за роботою сина, не відчувала болю. Раділа, що син вже дорослий, може дати собі раду. Здавалося, матері тільки жити і радіти, але на серце лягає смуток. Стискається воно у тривозі і тузі, б'ється, наче зранена пташка. Та ще й цей сон...

Гроза не вщухала всю ніч, і Уляні здалося, що вона досі чує далекий гуркіт грому. Цілісінський день провела у тривозі. Коли Назар повернувся додому, не витримала, — кинулася назустріч. Помітила, що в очах сина причаїлася тривога. «Щось сталося? — Уляна дивилася на нього з острахом. — Погана новина?»

Назар обійняв матір, погладив по голові, як маленьку дівчинку, і сказав: «З навчанням доведеться почекати. В армію мене забирають». Уляна як почувала цю новину, так і знепритомніла. Коли прийшла до тями, нікого не впізнавала довкола себе. Отже, сон був у руку. Назара забирають в солдати, але навіть не це було найстрашнішим. Уляна відчувала своїм серцем, що його забирають на афганську війну! «Нічого, — Назар намагався заспокоїти матір. — Там вже багато наших хлопців. Усі такі засмагли, наче африканці! Там же спека і завжди сяє сонце».

Він ще й жартує! Уляні здавалося, що вона марить, і перед її очима постають страшні картини. І вона, і Назар добре знали про те, що з тієї спекотної країни, де завжди світить сонце, вже повертаються наші хлопці. Якби ж то вони поверталися живими, та на жаль... зовсім молоденькі солдатиків, які ще нічого не бачили у житті, покладали свої голови на чужій війні... Навіщо? Заради чого? Уляна уявляла, що така сама доля може спіткати її Назара, і не могла стримати сліз. А раптом і він?! Від самої думки в Уляни терпіли руки і віднімалися ноги... тоді вона — вирішила відразу — піде за ним слідом. Якщо заберуть Назара, їй вже нічого не треба. Життя скінчиться відразу, як він піде за поріг рідної хати... Назар стояв біля вікна, розкуйовджуючи свої не-

слухняні кучері, і про щось думав.

— Про що ти думаєш, синку?

Уляна хотіла підійти до нього, розпитати про те, що його непокоїть... Але вона боялася, що не стримає емоцій, розплачеться, і тим самим зіпсує синові настрої. Раптом Уляна відчула, як до неї повертаються сили. Ще мить тому їй здавалося, що усі життєдайні сили полишили її назавжди, і вона почувалася геть розчавленою і спустошеною. Та наче хтось вдихнув життя в її душу, і Уляна відчувала це фізично. Вона зрозуміла, що, якщо зараз опустить руки, зламається, то це вже назавжди. І якщо вона буде переможеною і знесиленою, то хто підтримає Назара? Вона вже не плакала і не зітхала. Назар пішов, а все життя матері перетворилося на суцільне чекання.

Іноді Уляні здавалося, що то вона ковтає розпечене повітря, і то її саму бере під приціл душман. Дивно, але вона зовсім не відчувала ненависті до того афганського солдата. Розуміла, що під розпеченим і гарячим сонцем той боронить свою землю, яка нагадувала суцільну пустелю, всипану камінням. І от на цю чужу землю доля закинула Назара та тисячі українських хлопців. Навіщо їм ця війна? Уляна подумки зверталася до афганських солдатів, ніби пояснюючи їм: «Наші хлопці прийшли на вашу землю не з власної волі. Вони — лише заручники на чужій війні. Змилуйся, Боже, над нашими хлопцями, які ні в чому не винні, і дозволь їм повернутися на рідну землю, до їхніх матерів». Уляна молилася так щиро і віддано, благаючи сили небесні і Божу Матір, що забувала про все на світі. Вона щодня розмовляла з Назаром, ніби він нікуди і не від'їжджав. Одного ранку, коли Уляна поставила на плиту чайник, до вікна залетіла ластівка. Хтось поранив бідолашну пташку, бо вона знеможено впала на підлогу. Уляна кинулася до пташки, обережно взяла її в руки і почала роздивлятися. У ластівки було зламане крило, а на ніжному пір'ячку запеклася кров. Жінка так хвилювалася, що не звертала навіть уваги на чайник, який загрозливо шкварчав, нагадуючи забудькуватій господині про небезпеку.

— Зараз, зараз, потерпи, моя ластівко, — Уляна дмухнула з усіх сил на крильце, — я тобі допоможу.

Тримаючи пташку в руці, вона зняла чайник з плити. Пташка стихла в її руках, і ця довіра так вразила Уляну, що вона поцілувала ластівку в голівку. Було тихо, лише стукало сердечко малої пташини. «Що робити, синку?» — запитала Уляна, ніби Назар був поряд. Вона подумки питала поради у свого сина-лікаря. «Певно, у мене вже галюцинації, — жінка втомлено провела рукою по чолу, — бо з якого дива мені відомо, яку допомогу надати пораненій пташині? Ніби сам Назар розповів, що робити і чим допомогти ластівці». Уляна дивувалася своїм рухам — чітким і вивіреним. Колись так само їй було незрозуміло, як це її син не втрачає свідомість, побачивши кров. Вона ж сама страшенно боялася навіть краплини крові. Чомусь завжди згадувала слова, почуті від дідуся у дитинстві: «Кров людська — не водиця, проливати не годиться. Бережи себе й інших».

Ні, вона не була аж такою вже й боягузкою, а от крові боялася. Дивно, але Назар завжди був спокійним і мужнім. Навіть того дня, коли бачив перед собою заюшену кров'ю людину. Чи то його мужність передалася матері, але вона нікого і нічого не боялася. Лише сама собі дивувалася, коли обережно поклала ластівку на ковдру, очистила і обробила її ранку. Щоправда, довго думала на її крильце, примовляючи, наче малій дитині: «Все буде добре, ти житимеш. А коли я тебе вилікую, ти випурхнеш у вікно і полетиш у синє небо».

Потім вона загорнула пташину у вовняну тканину і носила на руках, притиснувши до серця. Цієї миті вона загадала бажання, якого навіть сама злякалася: «Якщо рана швидко загоїться і ластівка стане на крило, зовсім скоро повернеться Назар». Від хвилювання Уляна зойкнула: «Що це я таке вигадала? А якщо із ластівкою щось станеться і вона більше не зможе літати? То що тоді — Назар не?...» Що буде далі, Уляна боялася навіть думати. Вона лише притиснула руки до грудей і шепотіла: «Ні-ні, цього не може бути! Все буде добре! Ластівка полетить і Назар повернеться! Він так потрібний своїй рідній землі, своїй Україні!».

...Назарові снівся дивний сон. Він бачив, як бігає під дощем, торкаючись босими ногами вогкої землі. Це було так приємно — хлюпатися

під дощем і ковтати дощові краплі. Назар навіть у сні дивувався, чому ті краплі такі солодкі? Ніби хтось підсолодив їх, і Назарові вони видавалися найсмачнішими від усіх цукерок. Тут, в Афганістані, він вже давно не бачив дощу. Так само, як не ходив босими ногами по цій розпеченій кам'янистій землі. Якби його воля, він стягнув би з ніг ті остогидлі чоботи і пожбував їх якомога далі. Назар розплющив очі і роздивився довкола. Шкода, що то був лише сон, тільки сон...

От вже прокинувся його товариш Павло Верещак, волинянин, з яким вони здружилися на чужині. У хлопця були такі сині очі, що Назарові здалося, ніби він дивиться в озера. «Дивлюсь в твої очі, ніби в сині озера Волині, — прошепотів йому на вухо Назар. — Мабуть, не одну дівчину причарували твої очі?» Він по-змовницькому підморгнув Павлусеві. Хотілося якось підтримати товариша, та й себе заодно. Бо на війні — як на війні. Кожен новий день може бути останнім. Тож треба радіти кожній прожитій хвилині. І ніколи ні про що не шкодувати. Назар привчав себе жити за цими правилами з перших днів перебування в Афганістані. Із перших своїх кроків на цій чужій, обпеченій гарячим сонцем і политій кров'ю ні в чому не винних хлопців, яких уважали тут завойовниками.

...А потім був один із найзапекліших боїв, в якому довелося брати участь Назарові. Два тижні провели вони у горах, на пакистанському кордоні. Було наказано будь-що знищити душманів, які засіли в горах намертво. Так, вони були у своїх горах, на своїй землі. Вони знали тут кожну стежинку і кожен камінець. А що ж прийшли хлопці? Наче сліпі кошенята, яким часто-густо доводилося відстрілюватись навмання. Козацька кров закипіла — хлопці були мужніми і безстрашними. Мусили хоча б зберегти себе, бо гірський народ непереможний. Вони готові усі загинути, та не віддати своєї землі! І тоді командування кинуло на підмогу нашим воякам ще один батальйон. Довелося йти півночі, щоб дістатися до позицій «духів» лише на світанку. Та хтось із місцевих вже подав своїм сигнал, аби ті були напоготові. «Духи» відкрили вогонь на ураження. Що тут почалося! Якщо на землі існує пекло, то Назар опинився в самісінькому осерді цього земного пекла! Не розібрати було анічогісінько:

хто і в кого поцілив, — убив, а чи тільки поранив... Назар задихався від пилу, ковтаючи повітря, намагався не випустити з поля зору Павла Верещака. Якоїсь миті йому здалося, що все це відбувається не насправді, а наче у кіно. Назар лише бачив, як «дух» поцілив в його командира, і вже брав під приціл Павла... Не тямлячи нічого, Назар навмання метнув гранату... Бачив лише, що командир упав, прикривши голову руками. Назар повз до нього, обдираючи до крові руки, — дряпався так відчайдушно, ніби це була остання мить життя... Ще трохи, ще... Чому ж так повільно перетікає час? Здавалося, що він повз до командира цілу вічність... То був зовсім молоденький хлопець, добродушний і веселий... Росіянин Альоша зі Смоленщини... Назар тягнув його по землі, прикриваючи собою від куль. Навіть хотів послухати пульс, та у цій колотнечі нічого не бачив і не чув. Назар лише повторював весь час: «Зараз, зараз, тримайся... А я — миттю... От тільки за Павлом ще змотаюся — і повернуся... Там же залишився лежати мій товариш Павло...» Ні, Назаре, ти вже не встигнеш за Павлом... Ти мариш, але Альошу тобі все-таки вдалося врятувати. Про це він дізнався пізніше, коли лежав горілиць на землі, а все тіло так немилосердно пекло, ніби він побував у пеклі... Павла відвідав уже в госпіталі. Тримав його за руку. Сльоза витекла із синіх очей Павла і застигла на неголеній щоці: «Все, Назаре... Відвоювався я... Душман знав, куди поцілити — у самісіньку спину... А це означає, що попереду на мене чекає повна нерухомість»... Назар

міцніше стиснув руку товариша: «Ще не все втрачено, брате... Операція може бути вдалою, і тоді ти танцюватимеш на весіллі! Ну, усміхнися мені! Погляну в твої очі, наче в сині озера Волині...» Павло відвернувся від друга. Сині озера плакали, і була в них така туга і безвихідь, що Назар не знайшов потрібних слів. «Ти ж лікар, друже, — нарешті глухо заговорив Павло, — тож мусиш знати, що з такою раною на весіллях не танцюють... Тож відтанцюєш за мене... І живи за мене, будь ласка!». Над Афганом палало розпечене чужинське сонце, і було воно схоже на гігантський млинець, яким чомусь не хотілося ласувати...

...Ластівка сиділа на Уляниній долоні. Вони дивилися в небо разом і кожен думав про щось своє. Мить — і пташина відірвалася від Уляниної долоні, несміливо змахнула крильцями і раптом сіла на землю. Серце Уляни несамовито забилося. Вона, не відриваючи погляду, слідувала за тим, що робитиме ластівка далі. Пташка, зробивши коло, раптом прощально змахнула крильцями і полинула в синє небо. Уляна стояла ще трохи і повільно пішла додому. Раптом хтось доторкнувся до її плеча. Від несподіванки Уляна не сміла навіть поворухнутися. Та, побачивши солдатську форму, все зрозуміла. Назар простягнув до неї руки, а вона лише повторювала: «Ластівка, ластівка моя»...

А десь високо у небі літала безстрашна маленька пташка, радіючи вітру і волі. І хто знає, може, летіла вона в край озер, щоб поглянути в їхні сині очі?

Я ПІДУ В ДАЛЕКІ ГОРИ...

...Чи то сон, чи телефонний дзвінок? Настя підвелася з ліжка, протираючи очі. На вулиці починало сіріти, а телефон не вмовкав, наче навіжений. Що можуть віщувати ранні чи пізні дзвінки? Звісно, що нічого доброго. Настя, як сліпа, шарпала скрізь руками, шукаючи мобільний. Він лежав у верхній шухляді і розривався, ніби благаючи про допомогу. «Алло, хто це?» — говорила пошепки, щоб нікого не розбудити такої ранньої години. «Це я, Павло, — почувся сти-

шений голос. — Впізнала мене?».

Настя ледь не пожбурила телефон туди, куди Макар телят не ганяє. Теж мені знайомий, який телефонує вночі і не дає спати. Звісно, що впізнала, хоча зовсім не зобов'язана була це робити. Павло — випадковий знайомий, з яким познайомилася у горах.

— Слухаю, — голос Насті був хрипким спросоння. — Щось трапилось?

— Я на вокзалі, — озвався голос Павла. — Маю лише годину часу. Якщо зможеш, підійди...

Від такого нахабства у Насті відібрало мову. Телефонувати ранньої години, коли прокинулися тільки пташки і вийшли на роботу перші двірники — хіба це нормально? Хіба це не знуцання над людиною? Та хто він такий, цей Павло, щоб так себе поводити? Як він собі це уявляє? Підняти людину в іншому кінці міста та ще й наказувати їй підійти на вокзал! Це ж йому не у своєму маленькому містечку в горах, де все поряд — і магазин, і базар, і школа, і автовокзал. А їй до вокзалу далеченько, бо живе в іншому кінці міста. Але щось пояснювати такої ранньої години не було ані бажання, ані змоги.

Настя позіхнула і сказала: «Вибачте, але я не зможу... У мене багато роботи...»

Павло не відповідав, наче розмірковував над її словами. «Але... Для мене це дуже важливо, — нарешті знайшов, що сказати. — Я передам книжку, свою поетичну збірку. І мені так хочеться подарувати її саме тобі...» Він замовк і Насті здалося, що від її рішення залежить його подальша доля.

У пам'яті зринув осінній прозорий день, коли вона, поетеса, разом з колегами приїхала до маленького гірського містечка. Причому, вона не відразу погодилася на ту поїздку, хоча організатори обіцяли, що все буде чудово і місцеві поети чекають на них з нетерпінням. Але Настя слухала прогноз погоди і лише дивувалася, як можуть безперестанно переїщити дощі. Одне й те саме, кожного дня, аж голова йде обертом... Дощі, тумани, до того ж підійматися в гори небезпечно. Але поети — не лише молоді, а й старші — усі в один голос переконували її, що їхати необхідно. І все буде добре, і випогодиться, і визирне сонечко. Зрештою, вона капітулювала, тільки напхала в рюкзак светрів, дощовиків, навіть гумові чоботи прихопила. Але доля була милосердною, чи може мольфари почаклували, — погода тішила з першого дня. Як їхали гірською дорогою, Настя насолоджувалася довколишніми краєвидами. Якщо і треба їхати в гори, то тільки золотої осені... Це було просто дивовижно! Прозоре чисте повітря, синє небо і уздовж дороги величаві гори, одягнуті у золотаво-багряні строї.

Настя навіть на місці не могла всидіти, так кортіло роздивитися ту красу. Нарешті автобус зупинився біля адміністративної будівлі. Місцеві поети — представники творчої інтелігенції з радістю зустрічали своїх столичних побратимів. Кожному хотілося прочитати свого вірша, не чекаючи зустрічі у клубі. Але все-таки гості були утомлені з дороги, тому потрібен був час для відпочинку і підготовки до виступів. Біля Насті крутився високий чорнявий чоловік.

— Доброго дня, — підійшов ближче, взяв рюкзак. — Мене звали Павлом. Дозвольте, допоможу.

Настя хотіла заперечити і навіть потягнула свого рюкзак. Чому вона так зробила, і сама не могла пояснити. Може, не хотіла обтяжувати поета зайвими клопотами, але, зустрівши його погляд, випустила речі. Він дивився пильно, ніби зазираючи в душу.

— Ви не хвилюйтеся, все буде добре, — відповів тихо, але рішуче. — Ходімо, я вас проведу.

З цієї миті, куди б не йшла Настя, де б не опинялася, поряд був цей Павло. Ні, він не заважав, не був набридливим. Розповів, що віршує зі школи, але довго не наважувався показати свої твори.

— Це найбільш поширена помилка, — зауважила Настя, — люди соромляться винести на люди свої твори і даремно втрачають дорогоцінний час. А могли б стати відомими поетами і письменниками. — Може, й так, — погодився Павло, — та, знаєте, якби ж то була підтримка... Ніхто ніколи не сприймав всерйоз мого захоплення, і мене в тому переконали... Чомусь здається, що вірші писати — не чоловіча справа, що чоловікам треба займатися серйозними справами... Отак і я — пішов в міліцію, потім закінчив юридичний інститут... Але поезія... Вона нікуди не зникла... Завжди була зі мною... Я дихав нею, жив кожним рядочком, кожним словом...

Справді, Павло нічого не вигадував, коли розповідав про себе. Коли ввечері зібралися на поетичну зустріч, він почав читати вірші... Го-

лос його звучав неголосно, але кожне слово запам'ятовувалося і віддунувало у серці. Насті чомусь запам'яталися такі його рядки: «Найбільш важкий у світі путь — іти до себе»... Вони так пасували до самої постаті Павла — такого стрімкого, рвучкого, непокірного... Потім організатори оголосили про запланований похід у гори.

— Я втомилася, і нікуди не піду, — підштовхнула Настю поетеса з екзотичним іменем Лаура.

Настя ж, навпаки, почувалася піднесеною і схвильованою. Ще не відійшла від свого виступу і була втішена, що її поезію сприйняли, вона почула схвальні слова. І в гори теж їй страшенно хотілося піти — помилуватися осіннім золотом дерев, подихати прозорим кришталевим повітрям. Вона вже не дивувалася, що поряд опинився Павло. Йшов поряд, мовчав, і лише його очі випромінювали тепло.

— У вас гарні вірші, — Настя першою порушила мовчання. — Ви... Ви обов'язково продовжуйте писати, не втрачайте зв'язок з рідним словом...

Настя замовкла, пильно придивляючись до Павла. Не хотілося говорити банальні речі, бо відчувала, що для Павла поезія — не просто данина моді, не просто втеча від буденності, а щось значно більше. Павло провів рукою по чолю, ніби намагаючись відігнати сумні думки. Хоча він рухався енергійно (навіть неголосно наспівував: «Я піду в далекі гори, на високі полонини»...), та Насті здавалося, що він лише на людях кріпиться, намагається здаватися сильним. В очах було стільки невимовного смутку, що навіть дивно було, як він ще живе — з тим невимовним болем. Ніби щось відчувши, Павло зупинився, прихилившись до кремезного бука. Настя провела долонею по зашерхлому стовбуру, не стрималася: «Скільки він бачив усього, скільки пережив... А люди рубають-пилять дерева, знищують живих свідків нашої історії».

— Серце іноді не витримує, — Павло і собі торкнувся рукою дерева, вдихнув гірського по-

вітря. — Особливо боляче, коли ліс рубають... Я тоді сам не свій роблюся, мені навіть страшно... Фізично відчуваю той біль, у мене болять руки, викручує ноги... А коли побачу дерево з відламаним гілляччям, не стримую ридання... Збоку це може видатись дивним: дорослий, сильний чоловік, а плаче, наче скривджена дитина... А я і справді відчуваю скривдженням дитям — скаліченим, покинутим напризволяще... Ото як розповідають про фантомний біль, не приведи, Господи, того знати»...

Павло замовк, заглибившись у свої думки... Навколо височіли величні гори, причаївшись, наче живі істоти... Здавалося, що вони не сплять, а зацікавлено слухають людські розповіді... Та й чому, зрештою, вони можуть дивуватися, якщо на своєму віку побачили стільки, що людське життя стільки всього не вмістить? Перемоги і поразки, радість і біль, — скільки подій прошуміло над їхніми гордими і нескореними головами! Настя хотіла сказати, що розуміє Павла, бо їй теж близькі його думки, переживання... Але Павло так і стояв, обхопивши бук руками, заплющивши очі... Може, думав про щось своє? А може, згадував відомі лише йому події?

— Павле, Павле, — Настя легенько потягнула за рукав курточки, — треба вже йти, бо наші поети побігли вперед... А ми все з горами гомонимо, а година вже пізня... Не знаю, як вас, а мене точно будуть шукати... Може навіть так статися, що від старшого групи влетить мені за самоуправство... Павло посміхнувся і його очі засвітилися радістю:

— А навіщо тобі провідник, Настю? Сама знаєш, що у горах найголовніше — мати надійного провідника, щоб провів крізь тернисті стежки, щоб не зірватись у провалля... Та й не тільки у горах...

Павло відкинувся на дерево, шарпнув кишенню, витягнув пачку цигарок. Затягнувся, але, помітивши, що Настя відвертається, перестав курити.

— Не любиш цієї гидоти? — засміявся. — Та я сам, якщо чесно, терпіти не можу тих

курців... Знаєш, я ж курець зі стажем, тому знаю все про небезпеку цієї кепської справи... Ми малими пастушками були, мені тільки сім рочків виповнилося, як я вперше спробував закурити... Причому, починав з недопалків (засміявся), якими щедро частували старші хлопці... Ото сидимо на галявині, вже віє прохолодою... Гріємося кип'ятком, старші хлопці покурюють... Ну, і нас, малоліток, навчають... Я тоді як затягнувся, сльози з очей полилися... Не встигаю утиратися, а ще кашель душить! Ото на тому мої тодішні університети і закінчилися. Дав собі слово, що більше бавитися у дорослі ігри не буду, краще частуватимуся м'ятними цукерками... Тоді до нашого сільмагу почали завозити м'ятні цукерки, і вони мені страшенно подобалися... Так що ти вибачай, що знову почав диміти... Не хотілося псувати тобі настрою: все-таки ти в гості приїхала з поетами місцевими поспілкуватися, себе показати... Ти молодець, Настю, пишеш гарно, відчувається, що не вимучуєш кожен рядочок, як ото часто буває, коли людина просто похизуватися собою хоче... Дивись, мовляв, який я герой, все мені під силу... Фальш, вона відразу ж відчувається в усьому, а що вже говорити про творчість... Неправильно у мене все склалося, це я тільки тепер зрозумів, коли дорослою людиною став, коли набив стільки гуль... Але не було іншого виходу, ми тоді всі так жили, бо вийшли з простих родин, кому ми були потрібні? Як тільки на ноги зіп'явся, маєш батькам допомагати, бо ті тяжко працюють зранку до вечора... Тут же в горах інакше не виживеш, не прогонуєшся... Малеча гасає по лісу з кошиками, бо треба і грибів зібрати, і ягід, і заготувати лікарські трави... Так що ніхто нам тепленьке містечко не готував. Самі змушені були пробиватися... Отож і я не виняток: після армії пішов у міліцію, бо куди ще мав йти? Так багато хлопців робило — або військо, або міліція... Тільки відчував все життя, що не моє це, не моє... Знаєш, я за натурою — людина м'яка, не жорстока, мені болить кожна травинка, кожна зламана гілочка... Розповідав же ж тобі, просто не хочу повторюватися... Там не потрібні такі люди, бо служба ламає людину,

робить її не просто жорстокою, а жорстокою... Мені здається, я все життя не жив, а існував, якось балансує на межі — між добром і злом. Намагався жити по правді, врятувати душу від отієї скверни, та хіба уникнеш всього? Так що я теж неабиякий грішник і маю покаятися перед тобою...

Настя слухала його монолог і бентежилася, і тішилася водночас. Звісно, то не від доброго життя чужий чоловік раптом починає сповідуватися перед тобою, оголюючи душу, розкриваючи такі таємниці, про які, можливо, ніколи б не розповів сторонній людині... Але бентежило те, що от вона поїде і більше ніколи не буде у її житті цього тихого надвечір'я у горах, і цих золотисто багряних дерев, що схилили у задумі голови... А буде гамірне незатишне місто, в якому вона почуватиметься зайвою людиною, бо нікому там не потрібна твоя поезія... Нікому, бо переважна більшість людей воліють думати про матеріальні речі, і про те, як примножити своє добро... А якщо навіть не примножити, то не розтринькати бодай те, що маєш, бо не буде хліба — не буде й пісні... І Настя змушена була прийняти ті правила гри, хоча їй писалося навіть тоді, коли забувала поснідати, але вона не може бути прикладом для всіх... Кожен, зрештою, обирає свою життєву дорогу, і Настя це добре розуміла... А Павло, забувши про все на світі, виливав й надалі свою душу, і Настя тільки чудувалася, слухаючи життєві перипетії ще вчора чужої для неї людини... А сьогодні, заколисана тихим вечором, все слухала і слухала його тиху розповідь... І про те, як познайомився він з чорнокосою Орисею, і про те, як вони побралися... Як будували, мріючи, що у затишному і світлому будинку житимуть не лише їхні діти, а навіть онуки... І коли вони були молодими, сама думка про те, що в них колись будуть онуки, здавалася божевільною... Орися марніла на очах і він усе шукав для неї травників, навідувався у горах до незнайомих і стриманих чоловіків, які знали лише їм відомі трави, що мали повернути Орисі здоров'я... Хвороба на деякий час відступала, а потім поверталася і з несамовитою люттю починала

терзати кволе Орисине тіло, і вона шепотіла, що то вже кінець, і благала потурбуватися про сина і доньку... Але Павло знову і знову кидав виклик долі — і, накинувши дощовик і взувши високі гумові чоботи, знову йшов у далекі гори, і повертався тоді, коли на трави падала роса... Він знову приносив Орисі цілющі трави, робив настоянку — і вона пила... Їм обом здавалося, що цього разу вони точно перемогли хворобу, але то була лише омана, і за кілька днів усе починалося спочатку... І коли він втратив її, не пам'ятає, як їхав вузькою гірською дорогою, як назустріч йому мчала автівка... Назустріч загибелі, бо після того, як він вивернув кермо, більше не пам'ятав нічого... Прийшов до тям у лікарні, і перше, що почув, були такі слова: «Це просто дивовижно, як після такої аварії ти залишився живим»... Потім, коли трохи підлікувався і міг самостійно пересуватися, був суд, і Павло, наче увісні, почув вирок... Покарання було неминучим, але давали відстрочку до настання повноліття донечки... Відтоді не жив, а існував, чекаючи судного дня... Боявся не за себе, а за дітей. Радів, що хоча б син одружився і начебто непогано у нього склалося з молодою дружиною... А от доля доньки непокоїла більше за все. Як вона залишиться, коли його не буде поряд? Хто піклуватиметься про сироту?

...І от дзвінок, який нагадав Насті той вечір у горах, і Павлову сповідь про свою долю-недолю... Просив приїхати хоча б на мить... Попереду на нього чекали нові випробування у виправній колонії, а перед дальньою дорогою йому так хотілося поглянути в очі Насті... А раптом прочитає в них щось таке заповітне, про що не мав навіть права мріяти? «Я піду в далекі гори, на високі полонини», — прочитає він їй рядки, бо судом стискатиме горло і проспівати він точно не зможе... Дарма, нехай навіть прошепоче, але хоча б це було комусь потрібним у цьому жорстокому світі, який міг зігріти тільки теплий відблиск очей тієї, яка слухала його сповідь. І він вкотре, як молитву, повторював її ім'я...

Співанка про виселенців

Послухайте, люди добрі, що хочу казати:
А я хочу про висилку пісеньку співати.
Закувала зозулиця в лісі, у потоці,
Єк в нас людей вивозили в 47-мім році.

Болить мене головочька, та й болить волоссе, —
В Жеб'є людей позганяли голодних та босих.
Вітер віє, зима паде, а ніде си діти:
Забирали старих й малих, ще маленьких діток.

О, Господи милосердний, йка сумна година!
Пішов вуйко, пішов дедя — пішла вся родина...
Тежко було заховатись в середу у днину,
Кожен лишив господарку й свою худобину.

Кожен лишив господарку та й хатів не видів!
Іде нарід дорогою та й си обзирає.
Та у Ільці коло церкви гурт війська чекає.
Та у Ільці коло церкви гурт війська чекає...

О, Господи милосердний, змилуйся над нами!
Люди людей здогоніють гірше від татарів.
Болит мене головочька — та й болит та й болит:
Сніги людей завалили — там, на Кривополі.

О, Господи милосердний, прийдеться вмирати!
Гнали людей із сільради замети копати.
А копали ми замети, — май ради не дали...
Та й саракі виселенці тамки ночували,
Поки прийшли із Ворохти тунель* і машини.

А ек прийшли із Ворохти тунель і машини,
Тогди усіх виселенців на авто забрали.
Поїхали до Ворохти, аж дорога гнетси,
Уже, кажуть, з цього авта ніхто не вернетси.

А дорога камениста та й залізні швилі.
Прощавайте, зоставайтеся, гори наші милі!
Тежко люди пишли з хати — ніц ничьо не взяти,
Бо нам треба Сибірські гори видознати!

Треба було Сибірські гори видознати, —
Треба гори видознати та й степи піскові...
Прощавайте, зоставайтеся, бувайте здорові!

...Ой співає соловейко там, коло Менчела...
Про висилку співаночка, — співанка скінчилась.
Марія КРЕЧУНЯК

1966-67 рр.

**Тут у значенні грейдер, бульдозер.*

ЖИВИ, УКРАЇНО!

(Новий гімн на старий лад для тих, хто прагне все повернути)

Живи, Україно! Прекрасна і сильна.
«Союз», слава Богу, давно околів.
То будь, рідна нене, навіки вже вільна
Від зайд чужинецьких й «братків-москалів».

Нам завжди у битвах за волю народу
Стояв на заваді змосковщений зброд,
Душив ними Ленін вкраїнську свободу,
І Сталін спирався на цих же заброд.

Їх ниці нащадки жирують ще й нині
На кров'ю просяклій вкраїнській землі,
І нову петлю сучать знов Україні,
І лижуть гузицю сатрапу в Кремлі.

Живи, мій народе! Поздохнуть лакузи,
І кане у Лету поріддя Іуд,
Єднайся лише в рівноправні союзи,
Де воля в пошані, людина і труд.

Бо прийде та праведна, судна година
На всіх відщепенців, плюгавий їх рід,
Ізтрусить цю погань із пліч Україна
І ступить в очищений правдою світ!

**Дмитро АРСЕНИЧ,
с. Нижній Березів**

НЕ САМ. НЕ ТАМ

Не сам. Не там. Не вписаний в історію.
Не ти. Знайти, щоб загубити. Був...
Не так, як інші, в рамках мораторію
Не жив. Не знав. І боляче забув.

Не крав. Збирав примирення краплинами.
Не вбив. Карав. Ні совісті, ні зла.
І згрями сумними журавлиними
По світу осінь сльози розлила.

Не спав. Припав вустами до минулого,
Не вірив. Не хотів. Не там. Ще сам.
Душа коханням спалена, обвуглена

Не довіряла навіть небесам.

Не їв. З країв по швах терпіння рвалося.
Не втік. Потік думок тебе топив.
І все довкола самозруйнувалося.
А що тобі? Та хай собі! Ти пив...

Не йшов. Звикав, як до якогось терміну.
Підсудний, блудний, мовчки відбував.
І ні майбутнім більше, ні теперішнім
Не жив, не мріяв і не існував.

**Христина ПАНЧАК,
м. Косів**

What is written...

Жив на землі журавель, трудягою був як лелека.
І щороку літав до земель, де тепло, аж у вирій далекий.
Він у вирій на зиму летів. Хоч і важко було відлетіти,
Він не міг, або просто не вмів рідний край без туги залишати.
І щоосені він сумував, бо не знав, чи зуміє вернутись.
Та в польоті лелека встигав тільки просто на мить озирнутись.
Але якось у теплих краях журавля інші птахи спитали:
«Ти навіщо долав такий шлях? Чи тепла тобі свого замало?»
«Ні, — у запалі викрикнув птах, — бо мій край — це найкраще, що маю...»
Заблистіла сльозинка в очах. «Через холод сюди я літаю...»
«А як зветься твій край, журавель?» «Україна», — промовив лелека.
«Через сотні летиш ти земель? Це ж далеко! Це дуже далеко!...»
«Як хотів би лишатись я там, у коханій моїй Україні,
І згори посміхатись хатам крізь солодкі пісні солов'їні...»
І заплакав, розчулений жалем, чорно-білий засмучений птах...
Тихо в серце уткнулося жало і відбилося болем в очах.
Прилетів відчайдушний додому, Батьківщині безмежно радів!..
Та у вирій вертатися знову журавель аж ніяк не хотів.
Жив на землі журавель, трудягою був як лелека.
Не летіть, не летіть до земель, де тепло, аж у вирій далекий!..

До річниці Незалежності

Зневажали Україну, нищили, ламали,
Обкрутили її дротом, все повідбирали.
Нажились на Україні вороги безжалні,
Залишились чорні хмари, погляди печальні...
Були війни і повстання, був Чорнобиль, лихо...
І сльозина до сльозини проливалась тихо.
Та піднялась Україна, кайдани порвала,
Хоч повільно і нетвердо, та на ноги встала.
І тепер, дитина юна, тільки вчиться всьому.
Та чомусь немає діла до неї нікому...
Але ж ми — це Україна, це ті самі люди,
Якщо нам немає діла, то що з нами буде?..
Ми вперед іти повинні. Хоч маленьким кроком
Маєм чогось досягати разом рік за роком.
Досягати, не спинятись, не казати «досить!»
Йти вперед і не боятись. Праця плід приносить!..

Христина СТРИНАДІЮК,
м Косів

Мандрівник у жовтому шарфі

Похмурий зимовий Ранок окутав Місто. На землі лежав позавчорашній сніг, який своїм відтінком неначе нагадував про швидкоплинність життя, пройшовши шлях від сніжно-білого до сірого з жовтуватим відтінком. Дороги були втопані сотнями відбитків людських ніг та коліс автомобілів, що несла з собою машина Цивілізації. На ще зовсім порожніх вулицях вже спалахували поодинокі вогники вікон, що свідчило про наближення вистави під назвою День, яку Місто грало знов і знов... Кожен День був схожим на попередній, поступово змінюючись наступним, даючи початок Річці під назвою Безкінечність.

В цей Ранок на вулицях Міста з'явився Мандрівник в жовтому шарфі. Він озирався довкола, неначе намагаючись Щось відшукати. Щось дуже важливе, Щось, без чого життя втрачає свій сенс. Проте збентежений вигляд Мандрівника в жовтому шарфі не міг нікого схвилювати, адже День ще не розпочався. Він ходив вздовж вулиць, кожен раз повертаючись на те ж саме Місце. Минула година, друга, а День все не розпочинався. Холод проймав Мандрівника в жовтому шарфі до кісток, проте він не зупинявся. Зупинитись означало програти, і Рух продовжувався.

Прошло чимало часу, доки на вулиці з'явився перший Перехожий. На ньому був сірий плащ, який спускався трохи нижче колін, чорні штани, а також натерті до блиску чорні туфлі. На голові у Перехожого був чорний капелюх, низько спущений, так що його обличчя не можна було чітко розгледіти. Коли обидва самотні чоловіки порівнялись, Мандрівник в жовтому шарфі спробував запитати Перехожого, мовляв, чи не знає він, де знаходиться Щось. Проте той не хотів навіть його слухати, пройшовши мимо, немов нікого і не помічав. Він віддалявся, стаючи все меншим, аж поки не став завбільшки з горошину і зник за поворотом.

— Ось тобі й маєш, — пробурмотів сам до себе Мандрівник в жовтому шарфі. — Доведеть-

ся і далі ходити колами.

Проте вигляд його неначе змінився: пропала недавня стривоженість, яка так його допікала. А все тому, що Мандрівник в жовтому шарфі зрозумів, що він не один в Місті, і самотність вже його покидає...

Попри те, що сонця не було видно через хмари, на вулиці ставало все світліше. Але це ще не був початок Дня. День починався разом з людським гамором, який проникав у кожну молекулу повітря, немов оплески, що супроводжують початок якогось дійства. Місто неначе готувалось до чогось, і розв'язка повинна була стати вже незабаром.

Ми ніколи не можемо підготуватись до змін, навіть до чогось такого, на що очікуємо. Так сталося і з Мандрівником в жовтому шарфі. Немов блискавка, що розсікає небо, несподівано вулиці Міста почали наповнюватись людським натовпом, який все збільшувався. Відчинялись все нові і нові двері будинків, з яких виходили заклопотані городяни. В їхніх очах не можна було прочитати нічого, тому що там нічого не було. Вони просто рухались в певному напрямку, немов машини, запрограмовані на виконання якихось дій.

Мандрівник в жовтому шарфі не міг второпати, що сталося. Його просто приголомшив початок Дня. Він почав підходити до людей, намагаючись розпитати їх про Щось. Але все було марним. Люди проходили, не помічаючи Мандрівника в жовтому шарфі. Вони нічого не бачили і ніяк не реагували на всі його рухи. Загубленого охопив розпач. І тут Мандрівник в жовтому шарфі побачив чоловіка, який ішов на протилежній стороні вулиці, розмовляючи по мобільному телефону. А це означало можливість того, що в спілкуванні і йому не буде відмовлено, адже він пересвідчився, що городяни вміють розмовляти! Він хутко перебіг через дорогу, наздогнав чоловіка з мобільним телефоном і запи-

тав:

— Вибачте, чи можу я розраховувати на вашу допомогу?

Чоловік здивовано подивився на Мандрівника в жовтому шарфі, оглянув його з ніг до голови, неначе оцінюючи, а потім промовив:

— Я так розумію, ви вперше в Місті? Інакше ви б не дозволили собі звертатися до когось на початку Дня.

Повагавшись хвилику, ніби перевіряючи, чи можна продовжувати розмову далі, чоловік з мобільним телефоном мовив:

— Погляньте, будь ласка, навколо. Чи бачите ви, щоб хоча б хтось, окрім нас, звичайно, розмовляв?

Мандрівник в жовтому шарфі оглянувся навколо, і його пройняв жах: вулиці міста були переповнені городянами, які кудись поспішали, проте ніхто з них не промовляв і слова. Немов зомбі з старих фільмів, вони рухались в одному напрямку, а на їхніх обличчях були відсутні будь-які ознаки життя, емоції. І це було найстрашнішим. Мандрівник, не в змозі нічого второпати, так і стояв декілька хвилин, обмірковуючи своє становище. Дещо оговтавшись, він немов видавив з себе:

— Але... але чому ж ви тоді розмовляєте?

— Я вам і так не розповім правду, — нібито бавлячись, промовив перехожий. — Проте... я вам все ж допоможу. Я відповім на одне запитання.

— Скажіть, ви не знаєте, де я можу відшукати Щось? — запинаючись, ніби боявся, що його переб'ють, спитався Мандрівник в жовтому шарфі.

— Навіть не уявляю, про що ви говорите. — Подивившись на годинник, перехожий розвернувся і без найменших пояснень пішов своєю дорогою.

Збентежений Мандрівник у жовтому шарфі так і залишився стояти посеред вулиці, наповненій натовпом живих машин з цілеспрямованим завданням постійного руху. «Він правильно казав, що не розповість правди», — лунало в його голові. Озираючись навколо, Мандрівник побачив людей, які були Схожі на справжніх друзів. Вони дивились на нього з допитливою жалістю

і всім своїм виглядом показували, що хочуть допомогти. Підійшовши до них, Мандрівник почав їм розповідати про свої пошуки, відкриваючи найпотемніші кімнати своєї душі.

Схожі робили вигляд, що уважно слухають, проте якимось лукаво переглядалися між собою, що було неприємно. А ще неприємнішою була по-смішка, що не сходила з їхнього обличчя, обличчя сповненого сарказму до переживань людини, яка потребувала допомоги. Проте вони робили вигляд, що уважно слухають, не перебиваючи сумну розповідь Мандрівника про далеку країну його мрій.

Тут слід розповісти, якою ж була мета його пошуків. Отже, поринемо в оповідь, яку Мандрівник повідав Схожим на друзів стороннім перехожим.

— Я прийшов з далекого краю, — почав Мандрівник в жовтому шарфі, — краю, в якому ще жива мрія про те, що кожен може здобути те, чого хоче, без шкоди для інших. Ця земля знаходиться дуже далеко, і ви туди не можете потрапити через ті почуття, які засіли глибоко у ваших серцях. Всі ви народились в Місті і живете за його законами, в основі яких лежать три ідоли, яким ви поклоняєтесь: *страх, ненависть та пиха*. Страх примушує вас коритись всевладному персту Міста, яке грається з вами, неначе з м'ячем. Вас можна покинути, забути, а потім віднайти і далі підкидати вгору та вниз, що буде приносити вам невимовну радість. Ненависть кличе вас до приниження інших, які виконують відмінну від вас роль. Люди Міста хочуть перетворити інших людей на тих самих м'ячків, тільки підкидати їх вгору самотійно. І нехай тільки спробує хтось відхилитись від намальованої вами картини Дня. Того ви поспішаєте оголосити своїм смертельним ворогом і ладні перегризти йому горлянку, тільки б він грав у ваші ігри. Третім вашим ідолом є Пиха, з'являється у вас від найменшого почуття переваги над іншими. Оголосивши себе королями, ви навіть не хочете подивитись на те, що іншим можливо потрібна допомога, ваша допомога. А допомогти вам не дозволяють ваша Ненависть та Страх. З почуттям покори до цих трьох ідолів і проходить вистава під назвою День в Місті.

Проте і в мою країну прокралось нещастя. Щось перевернулось в душах людей, з них неначе Щось зникло. Зник погляд, сповнений співчуття та бажання допомогти, зникли добрі вчинки, зник сам сенс їхніх дій. Ще вчора я заснув у парку Безкорисливості, а прокинувся у вашому Місті. Не могли б ви мені підказати, де мені знайти втрачене Щось?

Схожі на справжніх друзів переглянулися між собою: «Ходімо звідси, — сказав найменший серед них, — це якийсь божевільний. Він говорить незрозумілими для нас словами: мрія, без шкоди, безкорисливість». Схожі на справжніх друзів обступили Мандрівника і почали бити його, а той, хто найменше мовчав, ще й встромив ніж в спину. Так його і залишили в центрі Міста, неприємного. Повз Мандрівника проходило багато людей, проте ніхто так і не зупинився йому допомогти.

Отямився Мандрівник, коли вже смеркалося. Все його тіло боліло від численних ран, проте найбільше допікали його рани на суглобах ніг та рук. Роздивившись навколо, він помітив перед собою прекрасну червону троянду. Мандрівник довго сидів, дивлячись на квітку, яка милувала його око, проте так і не наважився її зірва-

ти. Як тільки стемніло, сталась дивна річ: квітка просто на очах почала в'янути, доки не перетворилась на сміття. Мандрівник підняв мертву квітку і поклав до кишені біля серця. Згадавши про свою мету, він вирішив попрямувати в саме серце Міста, яке сяяло неоновим промінням, що заміняло сонце.

— Я повинен відправитись в нікуди, — промовив вголос Мандрівник в жовтому шарфі. — Тільки там я зможу остаточно розчаруватись в своїй нездійсненній мрії благоденства. Проте опускати руки я не можу, це був би найбільший гріх в моєму житті. Нехай подорожуючий насититься дорогою, а не кінцевою метою...

Перед тривалим походом Мандрівник в жовтому шарфі вирішив трохи поспати. Дались знаки тривалі пошуки незрозумілого іншим Щось, небажання допомагати, глузування інших. Прилігши на лавку, яка знаходилась неподалік, Мандрівник одразу ж заснув. Перед останньою битвою завжди необхідно відпочити, набратися сил, для того, щоб чинити гідний спротив. Проте це все залишалось поза свідомістю Мандрівника. В його голові крутилась лише одна яскрава думка-здогад. Він, здається, розумів, як почнеться наступна вистава під назвою День...

Ніч у Нью-Йорку

В той день сонце не зійшло. Великий жовтий диск немов забув вийти на звичну мандрівку небокраєм, залишивши землю напризволяще. Все огорнула темрява... Сонні обличчя людей, підсвічувані електричними ліхтариками, тинялися повсюди, наче комашня, а тих, хто ще не проснувся, чекало попереду велике відкриття. Нью-Йорк поглинула темрява.

Пітеру не потрібно було поспішати на роботу — адже його вчора звільнили в зв'язку з кадровим скороченням. Це вже п'яте звільнення за три останніх місяці — забагато для людини, над якою навис картярський борг у п'ять тисяч баксів. А тому Пітер напередодні вирішив поміркувати над своїми помилками і добряче набрався. Звинувативши у всьому нещасливу долю, він повинен був вирушити на пошуки чер-

гової роботи, але все змінив той день...

Прокинувшись біля другої години пополудні він ще добрих сорок хвилин не міг підвестись через жахливий головний біль, що допікав його. «Мабуть я вчора хильнув зайвого», — подумав Пітер, коли голова вже почала трохи приходити до тями. Встати з ліжка було неймовірно важко, але життєво необхідно — кава сама не приготується, а вода з-під крану сама не огорне тебе приємною прохолодою. Маршрут після підйому був звичним — туалет, ванна, кухня, де по ящику напевно знову розказували про якісь теракти. У вікно Пітер ніколи не дивився, адже краєвид був не з привабливих — його вікна виходили прямо на подерті стіни старого будинку, розфарбовані графіті та нецензурною лексикою. Мозок ще не працював на повну потужність, слова з

телевізора не потрапляли до свідомості Пітера, а тому він не помічав важливих змін, які сталися у світі.

«Потрібно ще раз піти в душ», — пробурмотів він сам до себе. І вже тоді, проходячи раз десятий попри вікно, стало зрозумілим що щось не так. «Якого дідька!», — прокричав він у голос. Виглянувши на зовні, Пітер побачив жахливу картину — місто жило звичним денним життям, але при нічному освітленні. На годиннику вже була півчетверта дня, а на небі місяць водив хоровади з численними зорями. Спочатку Пітеру здалось, що це здоровенні хмари або викиди з заводу, що знаходився в сусідньому кварталі.

«Але ні, тоді зорі не було б видно», — заперечив розум. «Можливо, це чийсь придуркуваті жарти», — продовжував він розмірковувати. Але ніякого більш-менш логічного вирішення ситуації, в яку потрапив Нью-Йорк разом з усіма його божевільними мешканцями, Піт так і не зміг придумати.

— Що тут в біса скоїлось, — прокричав Пітер до Мері — сусідки, яка теж збігала сходами на вулицю.

— Ніхто не знає! По телевізору говорять про якісь непередбачувані обставини. Я дзвонила до Кет — ти знаєш, її чоловік Річард працює в поліції. Так от, його ще вчора ввечері забрали на роботу, і він відтоді не з'являвся. Пітере, мені страшно!

— Все буде гаразд. Нам просто потрібно дізнатись в когось, що в чорта відбувається. А далі ми прорвемось, правда? — він взяв Мері за руку, і вони разом ступили крок в темряву.

На вулиці було повно людей, які бігали в різні сторони, хаотично когось виглядаючи та несучи з собою великі сумки. Складалось таке враження, що почалась війна і всіх цих людей зараз або евакуюють, або ж поведуть на розстріл.

— Що тут відбувається? — запитав Піт чоловіка років п'ятдесяти, що проходив повз них.

— Хто його зна? Можливо, черговий експеримент військових, а, можливо, і кінець світу. Про це ми, прості смертні, не дізнаємось. Можливо, це й на краще — не знати, що через невеликий проміжок часу увесь світ, а разом з ним і ти, і твої близькі загинуть. Очікування смерті — найтяжче випробування. Можливо, це й на краще...

Чоловік явно не хотів сповнювати незнайомців оптимізмом. Мері помітно впала духом. Але те, що трапилося через декілька секунд, приголомшило і Піта: чоловік, відійшовши від них приблизно на двадцять кроків, просто витягнув пістолет і пустив кулю в чоло. Паніка ще більше посилилась.

— Покайтесь, бо судний день вже стукає до нас у двері, — гукав якийсь чоловік, що стояв на даху старенького фіата. — Той, хто не підготується, впаде у вічні муки, — провадив він далі. Чоловік приблизно років сорока, на якому був чорний плащ, чорний капелюх, а в руках чорна тростина — немов би бажав підкреслити темноту своїм особистим виглядом. — Тільки разом ми зможемо врятуватись, разом ми — сила!

Найцікавішим було те, що навколо нього зібрався вже чималий натовп, який уважно слухав кожне слово цього «проповідника». І це ще більше підкреслювало апокаліптичність ситуації.

— Пітере, дивись, поліцейський! Давай його розпитаємо, що відбувається. — В очах Мері було помітно надію і це вже радувало Пітера.

— Сержанте, що це все означає, звернувся Пітер, коли вони підійшли до довгов'язого служителя закону. — Що ми повинні робити?

— Зберігайте спокій, ніякої паніки, ситуація повністю під контролем, — белькотів коп, немов запрограмований комп'ютер, — сьогодні президент виступить зі зверненням до нації, тоді й все дізнається. А зараз зберігайте спокій.

В цей момент на протилежній стороні вулиці стався потужний вибух і сержант миттєво побіг туди. Хаос неначе полонив свідомість людей, метушня посилювалась з кожною хвилиною. Різнобарвні неонові відтінки вже не прикрашали нічної пори, а навпаки нагнітали ситуацію. Повна невизначеність не давала спокою. Все більша юрба збиралась навколо «проповідника».

Пітер і Мері вирішили повернутись до будинку, щоб зібрати речі, — хтозна як там буде далі. Проте картина, яку вони застали біля свого будинку, була просто приголомшливою: будинок палав яскравим полум'ям, і найсильнішим, саме з Пітерового вікна. Сусіди спостерігали за цим, немов за багаттям в літньому пластунському та-

борі. Події відбувались занадто стрімко і непередбачувано для безпечних і непередбачених мешканців Нью-Йорка.

— Швидше, швидше біжіть до сусіднього кварталу, там на великому екрані зараз будуть показувати звернення президента, — прокричала якась жінка, що промчала попри мешканців догораючого будинку.

Поблизу великого екрану стояв чималий натовп переляканих людей, який неухильно збільшувався. Кожен намагався дізнатись про останні новини та висунути свою точку зору щодо походження незвичного явища. На екрані показували рекламу, в якій завжди щасливі люди розповідають, що ми повинні зробити для того, щоби бути такими, як вони. Пітер не міг дочекатись, коли ж нарешті виступить президент. І ось з'явилась заставка звернення. Лунала погрозлива музика, барви, що мигали на екрані були темних відтінків — це все нічого доброго не віщувало. Президент виглядав дуже серйозним, навіть стурбованим.

— Добрий день, громадяни, — промовив він. — Ви всі стали свідками рішучих змін. Темнота, в якій ми опинились, приховує смертельну небезпеку для нашої планети. Вчора ввечері супутники зафіксували небачене збільшення магнітних хвиль неподалік нашої планети. Ми гадали, що впораємось з цією ситуацією, але подальші події були просто приголомшливими... Біля нашої планети утворилась гігантська чорна діра, яка заступила собою Сонце...

Далі Пітер просто не міг слухати. Слова просто не долітали до нього. В гурті чулись крики, плач, галас — звичні для катастроф. Але Піт опинився немов наодинці з собою: люди, гамір залишилися далеко-далеко. «Ну, це вже точно кінець», — подумав він і пішов вздовж опустілого тротуару, забувши про Мері і про все на світі.

Прийшовши до тьми, він побачив жахливу картину. Хаос остаточно оволодів розумом натовпу, повсюди бігали люди, вибухали вітрини магазинів. Було чути постріли, крики розпачу... «Проповідник» зібрав собі в учні вже декілька сотень «вірних послідовників» і закликав, ряту-

ючись від кінця світу, покінчити життя самогубством. Найстрашнішим було те, що його уважно слухали і підтримували стверджувальними окриками.

Пітеру хотілось втекти. Він не знав куди, але подалі від всього цього. Від полісмена, який проходив поруч, він дізнався що в космос вже полетіло два шатли, завданням яких є знешкодження загрозового об'єкта. Піт не знав куди йти — його будинок, мабуть, давно згорів, він ніде не міг знайти Мері і вирішив просто посидіти в парку.

Думки пронизували його голову невідвотністю біди. Піт втратив відчуття часу. Його змусив прийти до тьми сильний поштовх землі. Один, потім другий — немов хвилі, що набирали висоту, з кожною хвилиною землетрус все посилювався. З радіоприймача, що був залишений на сусідній лавці долинув нерозбірливий голос диктора: «Спроба врятувати Землю зазнала поразки. Обидва шатли знищені. Нашу планету поволі затягує в лоно смерті. Це кінець...», — на цьому сигнал обірвався.

Пітер звів очі до неба і побачив, що добре видно поодинокі спалахи, які збільшували свою частоту так і площу. «Атмосфера вже не витримує — зрозумів він — мабуть, пора прощатись з собою, цим світом і постати перед Господом, чи перед ким там ще». Не встиг Піт остаточно сформулювати думку перед ким він має постати, як яскраве, всепроникаюче сяйво сповнило все навколо. Це був кінець...

«Що за звуки», — подумав Пітер, дивлячись на будильник. «Якого...» І тут все стало зрозумілим — це був сон, жахливий, правдоподібний, але тільки сон. Яке прекрасне життя, коли його ще так багато, коли воно не обірветься незабаром. Тільки приємні думки охопили його розум. Піт встав і пішов в душ. Проте, проходячи попри вікно, він зупинився: «Стоп, якщо це сон, то чому надворі так темно». Він чимдуж кинувся до годинника і оторопів — на циферблаті висвітлювалась друга дня. «Оце так дежавю»...

Олександр БОНДАРЕНКО,

м. Косів

Антонич, я люблю тебе

Я працюю у неосвітленому театрі. І не лише працюю, а постійно там перебуваю. Та ні, не живу я там, то не життя. То не будні. І немає там ні краплі домашнього затишку.

Наш колектив готується до великого дійства — «Дня Вдиху».

Йдучи темним коридором (він породжує відлуння), я заглядаю у кожен кабінет, напевне, для того, щоби вкотре побачити складову людської відповідальності. Так, я люблю спостерігати, як хтось до чогось готується, і як саме, цей хтось, використовує даний для підготовки час. Підходжу до найближчих дверей, прислухаюся, і чую тупотіння.

Моя уява відразу скинула мені «підчече», на якій зображено одного мого знайомого танцюриста. Я з посмішкою прочиняю двері... Посмішка ривками переливається в подив. У залі, немов один, танцює тридцять танцюристів... П'ятнадцять жінок та п'ятнадцять чоловіків. Рухи симетричні, наче віддзеркалені, і та ілюзія про одного танцюриста все ще не покидала мене, коли я просто заплющувала очі.

Чуєш одне — бачиш друге. У сутінках ледь білили їхні прозорі та схожі на порвані риб'ячі плавники костюми.

У нашому театрі, крім світла, немає ще й музики. Танцюристи гуртом вибрали якусь пісню, і під час танцю прокручують її в голові, подумки. Я залишила очі заплющеними на 20 секунд, і за цей час ілюзія перетворювала шелестіння рукавів у кружлянні — на палахкотіння смолоскипів, тупотіння босих ніг об паркет — на велетенського волохатого метелика, що б'ється крилами об стелю...

Антонич... під ритм починаю підспівувати: «Це шум — натхненна музика природи на смерті та життя гучнім весіллі»...

Зачиняю двері і співаю на весь театр, і мене у коридорі три.

Я люблю тебе, Антонич!

Нафталіна МАРАК

Графіка Івана ПАРИПИ

В обіймах життя

Життя. Що воно таке? Не один раз замислювалась я над цим словом. Спочатку я думала що воно, як казка. Все у всіх завжди гаразд. Але реалії життя виявились зовсім іншими. Воно схоже на рулетку — таке ж непередбачуване. Або ти виграєш, або залишишся без нього. Тяжко жити, але ніхто не казав, що жити легко. Я люблю життя, хоч в один момент воно може перерватися.

Щодня ми доводимо, що ми гідні жити, називатися людиною. Багато людей не цінують його. Вони спочатку нарікають на свою долю, на свої негаразди в сім'ї, але пізніше дуже жалкують через свої нерозумні думки і слова. Адже слово не горобець, вилетить — не спіймаєш. Часом люди забувають про це. Одна хвилинка може врятувати тебе, або ж і вбити. Життя таке загадкове та таємниче, чи не так? Звісно. Яюсь почула такий вираз — обняти життя. Спитавши про це, я отримала відповідь:

— Ти задумайся над цим, і обов'язково догадаєшся. Я так і вчинила. Думала я недовго.

— Це щастя. Правда? Так моя дитино, так. Але там, де добро, обов'язково має бути зло. Це слово може мати і погане значення.

— Дякую, дитинко моя, і постривай. Я не маю дітей, онуків, але я встигла полюбити тебе, як рідну онучку. Я довго думала кому б розповісти все, що я знаю. Мені в руки старенька сусідська бабуса поставила медальйон старенький, престаренький і з такими словами на устах:

— Дівчинко моя, я нічого не розповідатиму тобі, медальйон тобі все сам розкаже, тільки побіжай мені, що ніколи не забудеш нашої розмови. Тримай його завжди біля себе. Це медальйон життя. Більше я нічого сказати не можу.

Вона тихо промовляючи ще сказала:

— Він тобі все розповість. Іди моя, дитино, хай береже тебе Бог!

З того часу зі мною траплялись різні історії. Не раз я намагалась більше дізнатись про це. На наступний день я вирішила піти до старенької, та її вже не було в живих. На запитання, що з нею трапилось, ніхто не зміг відповісти, хоч кімната була переповнена людьми. Тільки одна незнайома старенька жінка відповіла: «Ніхто не знає».

І невідома старенька вийшла. Вона почекала, поки всі вийдуть. Останньою вийшла я. Вона зупинила мене:

— Постривай. Я знаю чому вона померла, — сказала старенька.

— Чому? Це зробило воно!

— Хто воно?

— Воно — це життя! Зрозуміло!

— Ні ти не правильно зрозуміла, дитино. Ми пов'язані всі. Ми обрані. Ми знаємо таємницю часу! Яка ж вона, я не скажу. Це дуже небезпечно. Всі ми помираємо саме через неї. Чомусь він обрав тебе і сказав, що ти наступна. Це дуже небезпечно. Всі ми помираємо саме через неї. Я була шокована цими словами, як так могло статись? Але, я не знала, що це тільки початок...

Як тебе не любити, Здвижене мій

В Кобаках на самій окраїні села красується Духовно-екологічний центр «ЗДВИЖЕН» — Церква Покрови Пресвятої Богородиці. Сюди з усіх усюд одинадцятого числа кожного місяця йдуть прихожани, паломники з сусідніх районів та областей на святкові Богослужіння. Саме в Кобаках сільський опрач М. Букатчук побачив Матір Ісуса, яка ніби сходила з небес. Не всім дано побачити таке диво. На місці з'яви Матері Божої відбудовано хрест, зведено церкву, на по-

стаменті Мати Марія — Матір Ісуса з малим Ісусиком, будиночок для паломників, дуже гарно зроблено Хресну дорогу.

Ми, учні школи та вчителі, стараємось також приходити на Богослужіння, на це святе місце, де з'явилась Матір Божа серед такої неповторної Карпатської краси — різноманіття дерев: смерічок, беріз і дубів. Вони гордовито зустрічають всіх, хто сюди приходить, адже Матінка Божа скликає всіх до себе. В цьому пре-

красному куточку хочеться відпочити духовно, морально. Калина Ватаманюк — відома журналістка на Україні, жителька нашого села з радістю зустрічає нас, учнів школи, де проводить з нами різні бесіди на духовну тематику. Ми дуже любимо слухати її цікаві та зворушливі розповіді про Матір Божу.

Хто з паломників побуває у «Здвижині», в того сила Духу Святого обов'язково торкнеться кожного серденька, кожної душі і йому не захочеться залишати цей мальовничий куток. Багатьом прихожанам, а особливо в сонячну днину теж являлась з неба Матір Божа — Матір Ісуса. Це щасливі люди.

11 квітня 2012 року відбулося святкове Богослужіння, яке відправляли отці Яків, Ігор, Микола, Петро. Зворушливо було на серці, коли церковний хор розпочав Літургію піснею «В страсі

і в покорі в дім Божий входім». Не було ні одного прихожанина, в якого б не тьохнуло серце, коли в цей передсвятковий Великодній день люди йшли до сповіді, потім причащатися.

Отець Ігор звернувся до всіх присутніх:

— Дорогі брати і сестри ми збираємося в храмі цього, щоб прославляти та молитися до Пресвятої Богородиці, яка охороняє всіх нас. Всі ми маємо своїх земних матерів, які дали нам життя, але ми маємо і Матір небесну, до якої потрібно звертатися постійно. Вона є матір'ю наших душ. Вміймо молити нашу Богородицю, щоб вона ніколи не залишала нас. Хай Покров Пречистої Богородиці охороняє нас, нехай Пресвята БОГОРОДИЦЯ візьме під свій покров нашу державу, наші міста і села, щоб наше життя було в спокої, добрі та Божому благословенні.

Подяка Господу Богу

В сім'ї Михайла народилась довгоочікувана перша донечка. Щасливий батько, щаслива мати, бо доня народилась дуже красивою, ще й до того кучерявою, оченята, як волошки в полі сині, сині. Народилась вона на самий Великдень. Кажуть люди — то щаслива дитина буде, що народилась в таке велике свято. Назвали її іменем Анничка.

Прошли роки. Батьки не натішаються своєю дівчинкою. Така вона розумниця, в школі вчиться добре, і співає, і читає, і танцює, ще й в різних гуртках займається.

Вишиває чудові узорі на рушниках, а узорі ніби живі. Крім того, вона встигає допомогати батькам в домашньому господарстві. Любить працювати на городі, і дуже любить вона поратись біля худоби.

— Це не так просто доглядати за худобою, потрібно вміти, щоб тебе розуміла вона. І погодувати, і напоїти, прибрати, — розказує вона своїм подружкам, які кличуть її погуляти.

Та в сім'ї сталося велике горе, захворів батько. Безжальна хвороба скосила татуса, його не стало. На долю дівчинки випало рости без батька. Важко стало жити.

Не журіться, матусю! Жити треба, треба жити. Не падати. Я вірю, ми зможемо.

Почалося нове життя. Почала Анничка новому по-дорослому мислити.

Мамочко! Я обов'язково звернусь до Бога-Отця, може, він нам допоможе...

Так і сталося. Анничка щоденно молилась Богу і в молитвах просила здоров'я для своєї дорогої матері, для себе. А одного разу сказала своїм подружкам:

— Дівчата! Давайте в неділю підемо до церкви.

З того часу Анничка кожної неділі, в кожне свято поспішала до Божого храму. Вона твердо знала, що тільки з вірою в Бога можна жити. Коли її мама запитала, ким ти хочеш стати як виростеш, дівчина гордовито відповіла: «Хочу стати лікарем і лікувати людей, приносити користь людям».

— Час летить дуже швидко. Ось уже випускний бал. Анничка з золотою медаллю закінчила школу, вступила вчитися на лікаря...

Вона молилась Богу і він почув її...

Оксана СТУСЯК,
учениця 7 класу Кобаківської ЗОШ І-ІІІ ст.

Каменистий Град-Город

Коли пістинська дорога нарешті видирається з правічного смерекового лісу на вершину перевалу у Косові, кожен хто опиняється тут, відчуває себе, мов на крилах могутнього птаха. Над лагідною покутською долиною, яка, наче у величезному жолобі, простяглася від Косова до Кут і далі аж до Заболотова і Снятина, очі мимоволі впираються у потужні Хоминський і Каменистий хребти Покутських гір на півдні. Височезні стирчаки гір, які наче морські хвилі своєю синьою безкінечно накочуються з півдня зверху одна на одну, здається, уже далі нікого у свої безкінечні володіння не впускають.

Та ні. На межі Косова і села Город їх розірвала-розшматувала на своєму шляху буйна і норовиста Рибниця — типова Карпатська річка, що становить велику цінність, як джерело чистої води і відіграє значну рекреаційну роль. Перейшовши на її лівий берег підвісною кладкою у селі Город, кожен може стежкою поступово заглибитися у смерековий ліс, який простягається від долини річки аж до нижніх частин схилів хребта Каменистого.

Гора (грунь) над рікою названа Камениста або Каменистий від великої кількості циклопічних каменів і кам'яних скель пісковика. Геологічні відслонення на берегах ріки, зокрема урвище хребта Каменистого, який добре видно з підвісної кладки у Городі, завжди викликає величезний

інтерес як учених, так і просто небайдужих до рідної природи людей.

Неогенові ямненські пісковики творять тут суцільну п'ятдесятиметрову флішову мозаїку — нагромадження величезних кам'яних глиб, з яких відкриваються мальовничі краєвиди. Рідко де ще в горах доводиться бачити так виразно від низу до верху гори, як тут, геологічну деформацію карпатського фліша, викликану горотворними рухами земної кори, у результаті чого і постав хребет Каменистий, який звисає над Рибницею скалою довжиною 200-300 метрів з ухилом у напрямку річки.

Тут гора дуже стрімко спадає до ріки, майже простопадно. Давніше, де зараз асфальтівка, пролягала вузька доріжка, на яку не раз після дощів то згори налазив зсув, то сама дорога злазила вниз. Тому-то й зветься те місце Облаз. Найбільші та найпривабливіші кам'яні глиби на ньому називаються Пугач (Каня), Камінь Довбуша, Крісло Довбуша. Більшість із цих скель є своєрідними свідками минулих епох — вони мають чіткі відбитки давніх морських хвиль і молюсків, вік яких мільйони літ.

Гуцули однак походження отих каменюк пояснюють забавками велетів, які колись жили у цих місцях. Вони інколи гралися камінням і перекидали його один одному, як тепер діти бавляться м'ячем. Те каміння було таке велике, як

KOSÓW. Kamenyšte.
KOCIB. Каменистий.

Каменистий колись і тепер

добра хата. Розказують, що на наймальовничішу зі скал, яка тепер заховалася у заростях велетнів-буків, смерік та інших дерев, а на початку ще минулого століття була видна звідусіль, облюбывав собі був опришківський ватажок Олекса Довбуш. Тут він обговорював остаточні плани нападів на Косівських багачів та перепочивав, повертаючись з награбованим добром у Чорногору.

Мав він тут іноді цікаві пригоди. Народний поголос доніс до нас легенду про те, що одного разу повертався Довбуш у гори з великою отарою овець. На Каменистому він помітив, що за ним женеться великий загін смоляків. Недалеко від гори якийсь місцевий газда пас стадо своєї худоби. Він був багатим, але, як це з такими людьми буває, славився на всю округу таким скупердяйством, що світ ще не бачив.

Загнав Довбуш овець подалі від людського ока, але це помітив газда. Тоді Довбуш підійшов

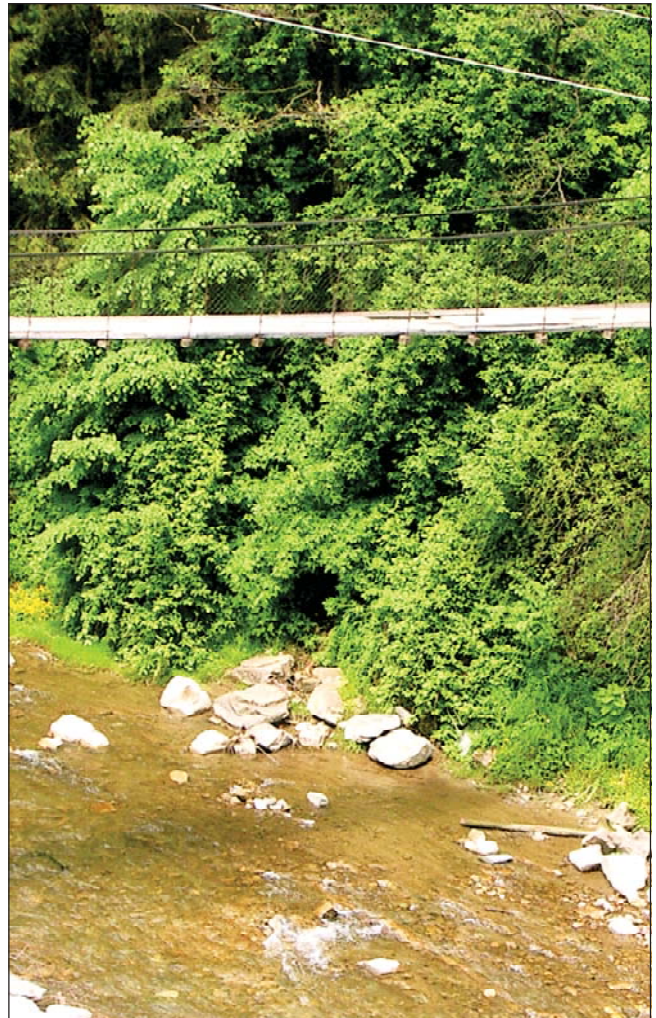
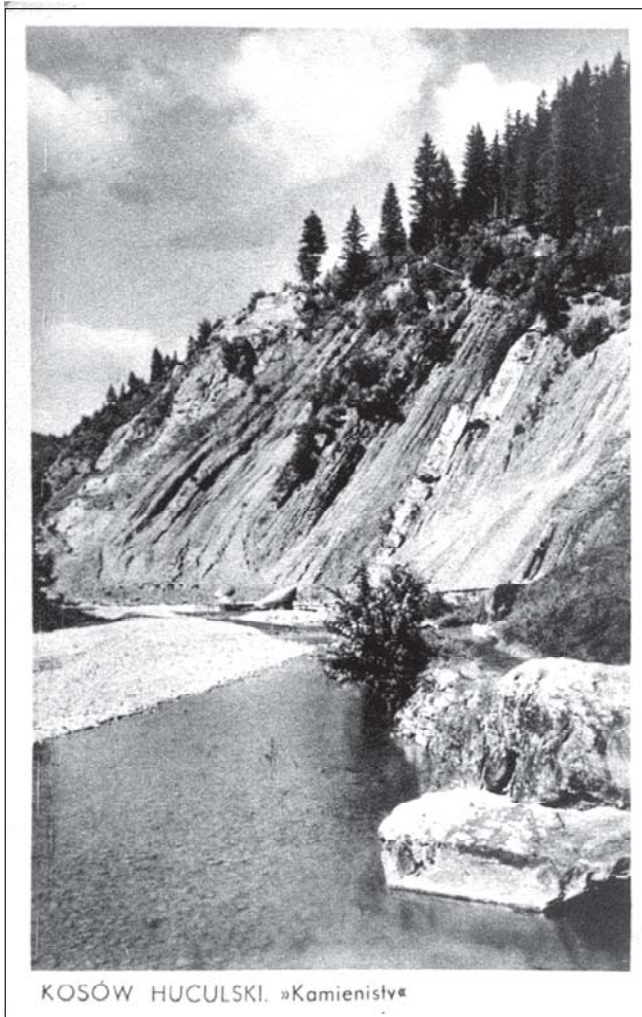
до нього, привітався і каже:

— Мені треба терміново ненадовго відлучитися. Ти б не міг, поки я повернуся, понаглядати за моїми вівцями. За це я тобі віддам двох найкращих баранів. Але, якщо б хтось питав тебе, чи ти не бачив часом мене з вівцями, щоб ти нікому не зізнався.

— Та я швидше каменем стану, ніж комусь признаюся про тебе, — запевнив газда, з жадністю уже поглядаючи на «своїх» двох баранів.

Довбуш тим часом сховався у засідці, з якої раптово і несподівано напав на смоляків. Декількох з них убив, а решта повтікала, залишивши убитих, коней та військову зброю. Олекса повернувся до газди уже на конях, але причепив собі бороду та поміняв одяг і кресаню.

— Сюди не проходив недавно якийсь чоловік з вівцями, — запитався він газду. — Якщо скажеш правду, я тобі віддам найкращих двох

Каменистий колись і тепер (світлина Тараса Пасимка)

своїх коней.

Забув газда про свою обіцянку мовчати і тут же про все вмить розказав і показав де заховані вівці.

Довбуш ще добре і не скинув з себе бороду та кресаню, як жадібний гуцул пізнав у ньому грізного вагажка опришків. Переляк охопив його, він впав на землю та й перетворився на камінь Пугач, а наймальовничіші дві скали тепер називають Камінь Довбуша і Крісло Довбуша, бо на них не раз він набувався із своїми побратимами.

Складається враження, що ця гуцульська народна легенда нав'язана античними міфами древньої Греції та Римської імперії.

В Овідієвих «Метаморфозах» знаходимо подібну розповідь про те, що поки син Філіри втішався грою, його стадо биків зайшло аж до пілійських полів. Ось тоді й перейняв ціле стадо

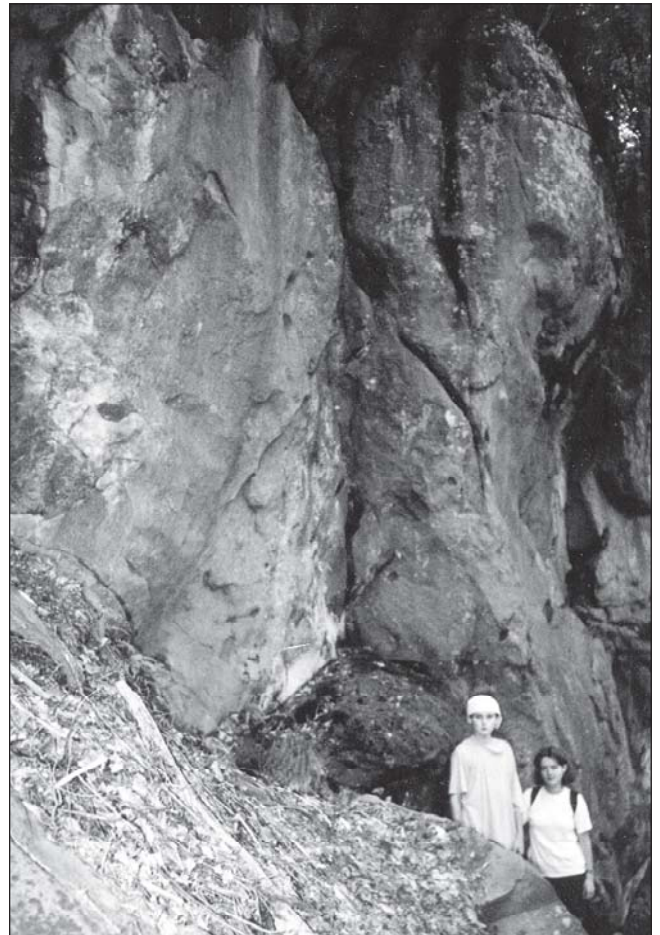
Майї син і сховав його в лісі. Кражі тієї ніхто не помітив, один лиш про неї знав із села тоді дід, його Баттом усі називали. Щоб старий, бува,

нікому не пробовкнувся про побачене, бог віддав йому в обмін на мовчання білу теличку. Той відповів, подарунок прийнявши:

«Йди і не бійсь! Хіба камінь он той про крадіжку розкаже», — пальцем на камінь вказав. Юпітера син, попросившись, наче пішов, та за хвилику вернувся, але в іншій поставі. «Чи по межі цій, — питає, — бики не проходили щойно? Добре діло зроби, не приховуй поганого вчинку, матимеш гарну корову за це, ще й бика їй до пари».

Звабив старого подвійний дарунок: «Он там, під горою, — каже, — віднайдеш биків». І справді були під горою. Внук Атланта всміхнувся: «Мене мені ж, віроломний, видав, мене — мені ж?» І того чоловіка за зраду в камінь твердий обернув, що й нині «указником» зветься: так от неславу чужу зберігає той камінь невинний».

Так і на Каменистому скала Пугач нагадує всім, хто до неї навідується: не дотримуватимешся слова, може трапитися таке саме з тобою, як з

На каменях Довбуша

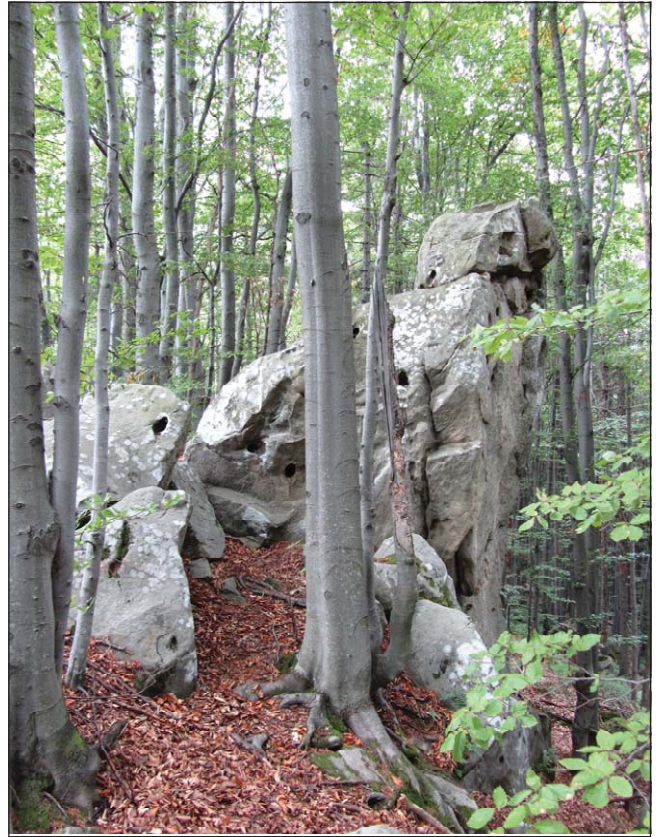
жадібними гуцульським газдою та античним слугою.

Власне, що стосується самого пугача, то це є найбільша з сов на території України. Від інших своїх сородичів відрізняється крім розмірів ще й наявністю довгих темних пір'яних вушок на голові і своєрідним гучним басовим голосом «пу-гу, пу-гу». Рідкісний стародавній птах, ровесник мамонтів і печерних ведмедів. Пугач, як птах нічний, хижий, що вирізняється до того ж відштовхуючою зовнішністю, незаслужено зажив серед українців слави одного із найзловісніших птахів. Він став символом усього темного, похмурого, як у фізичному, так і у моральному сенсах.

За українськими народними віруваннями, сови й пугачі пішли з кішок, тому в них котячі голови, і крик їхній нагадує крик кішки. Вважалося також, що пугач належить до так званих «нечистих» птахів, причетних до потойбіччя, тому у них перекидається нечиста сила або, що вони перебувають у неї на службі. Ними ж стають душі самогубців та дітей, померлих без хрещення.

Поява пугача поблизу села наводить нудьгу й смуток на всіх його жителів, а його крик на хаті взагалі накликає пожежу, нещастя, хвороби або смерть когось із членів родини. На Хмельниччині однак розрізняють: якщо пугач гукає «вповів! вповів!», то в тій хаті народиться дитина; а якщо «поховав! поховав!», то хтось помре.

На Гуцульщині компанію пугачу складають хижі птахи родини яструбових, схожі на шуліку,

Камінь Каня (світлина Тараса Пасимка)

канюки, яких гуцули називають канями-ганями, які теж нібито наганяють людям немало лиха, а все через їх «темне» походження і власну гординю. Отож птахоподібний камінь висотою майже чотири метри гуцули дуже часто ще величають не Пугачем, а Канею.

У п'ятій частині «Гуцульщини» Володимира Шухевича можна довідатися як Бог покарав каню за непослух:

— Бог вікопав людьим кирницю, а вна си заничъистила. Бог скликав су птаху, аби вічистили кирницю, то мут з неї пити воду. Уса птаха пристала чистити, послухала Бога, а ганя ні. Вна сказала: «У мене жовті черевички, то бих собі загрузила!» — За тото Бог зрік їй: «Не меш відтепер пити води з землі, з кирниці, но з дожджю!» Тай ганя тепер ни п'є води з землі, а йик довго погода, то вона має спрагу, жажду, та пивкає, просит Бога дожджю, бо вона но з неба, з дожджю, шо паде, пйит води.

Кажуть, що якомсь давним давно люди впіймали відьму, яка й сама не

Рідкісне буково-мохове угруповання

заперечувала своє відьмування. Привели її на Каменистий, наклали глогу та терна, розклали ватру і вкинули у неї відьму. З неї вилетіла чорна душа, яка перетворилася на птаха каню, а камінь біля якого горіла ватра став подібним на неї.

Гуцульська легенда стала відголоском давноминулих тутешніх дохристиянських забобонів і вірувань, неприхованим натяком на ймовірність існування на горі язичницького святилища.

— Камінь Каня, ймовірно, відіграв роль жертovníка, — читаємо у довіднику «Старожитності Гуцульщини» під загальною редакцією професора Миколи Кугутяка. — На це вказує характер комплексу петрогліфів. Зокрема, на східній стінці каменя видовбано три чашоподібні заглибини... Отже, тут, як і на інших гірських святилищах, має місце сакральна типологія трьох чаш, що пов'язані з комплексами неба, землі й підземного світу... Над двома чашними заглибинами оконтурено праву стопу, направлену на північний схід. Її довжина біля 1 м, ширина 0,4 м. На вершині Кани виділено з масиву метровий виступ, на якому видовбано два вруби для дерев'яної надбудови...

До комплексу каменя Каня слід віднести й печеру Довбуша завдовжки 3 м, завширшки 2 — 2,5 м, заввишки 0,8 м. При вході на вертикальній стороні праворуч і зверху викуто круглі чашоподібні заглибини діаметром 0,12 м, глибиною 0,07 — 0,1 м.

Ліворуч від входу до печери виділяється камінь, що нагадує голову бика... Далі на похилій поверхні каменя нанесено округлі зображення з променями, зверху дві чашні заглибини, крап-

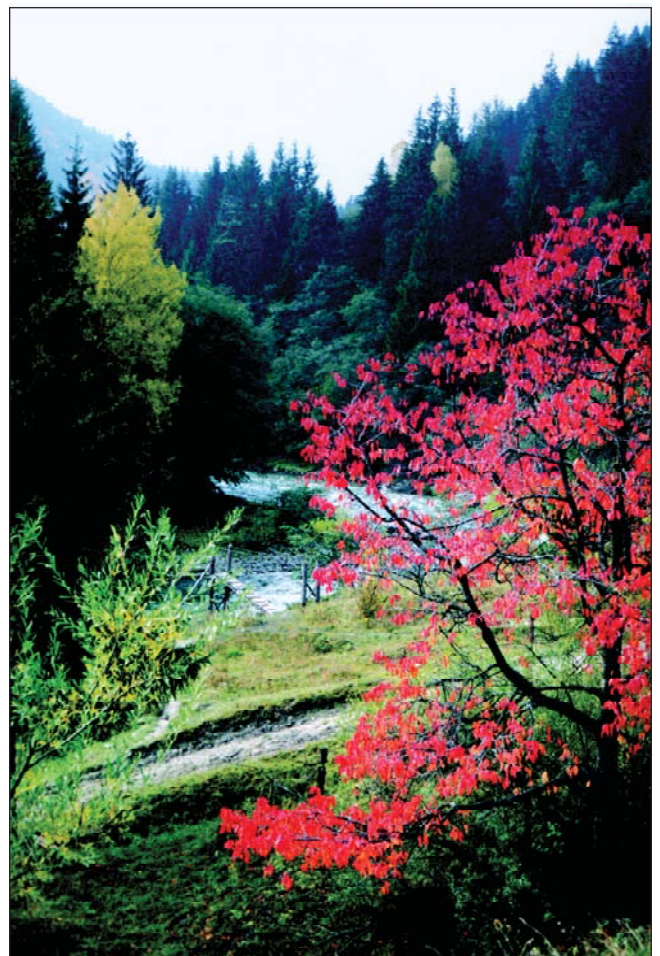
ковим методом викуто цифру «1820», поруч зображено сокиру.

Серед місцевих жителів і туристів великою популярністю користується Крісло Довбуша, висота якого 1,8 м, ширина — 3 м. На ньому повидряпувано різні знаки у вигляді букв С, А, І, Л, V, І. Як зазначає далі М. Кугутяк, у Карпатах виявлено 7 пам'яток, що мають назву Крісло Довбуша, Панське крісло. Традиція сакральних крісел-тронів набула поширення в середовищі трипільців у IV — III тис. до н. е. і була пов'язана з культом Великої Богині. Трон Великої Богині

є складовою скельного святилища на горі Афон у Греції.

На вузькій продовгуватій вершині хребта міститься і Камінь Довбуша. Його висота 3,5 м, ширина 4 м.

На горизонтальній поверхні каменя викуто

Світлина Богдана Штундера

Крісло Довбуша (світлина Миколи Кузутяка)

цілий петрогліфічний комплекс, у центрі якого — хрестоподібне зображення антропоморфа на п'єдесталі з піднятими вгору руками у поставі адорації в оточенні різноманітних за конфігурацією хрестів... Нижче викуто Х-подібний хрест, під ним — квадрат, поруч — знак [, а також горизонтальні лінії у вигляді сходинок, дві продовгуваті антропоморфні голови, дві чашоподібні заглибини. На вертикальних бокових поверхнях Камня Довбуша петрогліфи у вигляді горизонтальних ліній, що нагадують сходи, а також круги, косі лінії, кутові зображення.

Культові камені (Крісло Довбуша, Камінь Довбуша, Каня, Печера Довбуша), комплекс петрогліфів, вруби для дерев'яних конструкцій вказують на сакральний характер пам'ятки, а її структура свідчить, що на хребті Каменистий було стародавнє святилище. Наявність численних хрестів вказує на те, що святилище функціонувало аж до прийняття християнства.

Колись гору наші предки активно використовували не тільки з ритуальною метою, а й як дуже зручний і надійний природний оборонний форпост. Саме тут, ще з княжих часів, біля підніжжя Каменистого хребта діяло укріплене поселення Город (град-городище). Така назва залишилася по сьогоднішній день. Воно розміщувалося на підвищенні між ущелинами річки Рибниці та її допливу. Природні захисні елементи доповнювалися штучними — зокрема валами та

частоколом.

Цей Град входив у систему укріплень Карпатської оборонної лінії, яка контролювала доступ до головних гірських шляхів, їх відгалужень та рятувала за своїми оборонними стінами жителів навколишніх сіл від набігів ворогів.

Від древнього укріплення до наших днів збереглися залишки городища — місця, де стояв Город, та його вали. Їх вперше описав у літературі наприкінці XIX століття дослідник Леопольд Вайгель.

На європейському континенті такі поселення почали організовуватися 2 тисячі років до Різдва Христового. Українська земля славилася безліччю городищ, тому нормани називали її «землею городів». Багато з них пізніше стали основою майбутніх міст і містечок.

Доктор історичних наук, директор Центрального державного історичного архіву у Львові Орест Мацюк у збірнику статей «Старожитності Косівщини», який побачив світ у 1997 році, зазначає, що найбільш загадковим і найважчим для обстеження на Гуцульщині залишаються саме залишки городища на Каменистому. Деякі друковані джерела, наголошує науковець, подають його як городище Древньої Русі, інші прив'язують саме до гори Каменистої. На вершині гори були скали, підірвані італійськими мостобудівниками наприкінці XIX на початку XX століть ще за часів Австрії для будівельного матеріалу, який

На старому буці (світлина Романа Печижака)

використали на укріплення берега. Цього домігся тодішній посол (депутат) до австрійського парламенту юрист Теофіл Окуневський, батько якого був священником у Яворові. Там мешкали і його сестри, зокрема відома піаністка, улюблена учениця Миколи Лисенка Ольга Окуневська.

Підірвані кам'яні глиби, можливо, саме і служили колись сторожовими вежами з пристосуваннями для оборони.

Про це свідчать численні надовби й пази, що залишилися в напівзруйнованих гігантських каменях. Вони нагадують Тустанську фортецю біля села Урича на Сколівщині в мініатюрі.

У 1868 році ієрей села Річка Косівського району Володимир Волянський записав від місцевих мешканців переказ, в якому йде мова про те, що саме у місці, де дорога веде Облазом мимо теперішнього села Город були вщент розбиті турки і татари. Відбувалося то так. Коли загарбники наблизилися до Облазу, люди сховалися на горі в лісі. Там завчасно були приготовлені камені і дерев'яні ковбки. Їх дружно і організовано народ став скидати на турків і татар: одних ними побили, а інші, падаючи стрімголов у рипу (урвище), самі побилися. Тоді ріка під скалою була червона від вражої крові.

Хребет Каменистий цікавий також своїми рештками букового пралісу, а також рідкісними трав'янистими рослинами — червонокнижниками. 30 гектарів його площі оголошено ландшафтним заповідником. У чагарникових покривах хребта нерідко переважає ожина шорстка, на освітлених ділянках великі популяції утворює Іван-чай. На кам'яних ділянках росте голокучник дубовий, асплений волосовидний. У смузі смерекових лісів є ділянки із розрідженим деревостаном, який всихає, та вологі місця з характерними видами рослин.

У даному урочищі збереглися різноманітні ділянки букових пралісів, деревостан у них розріджений, тут старі буки у віці біля 120 років досягають 30

метрів висоти і мають діаметр 90 сантиметрів. В масиві поширені середньовікові букові насадження віком 50-60 років з домішкою смереки, ялиці і явора. Навколо добре розвинені

На Каменистому (світлина Тараса Пасимка)

популяції багатоніжок звичайної та проміжної, які місцями суцільним шаром вкривають окремі кам'яні глиби. Можна тут також ще натрапити на щитник чоловічий і шартрський, ожину волосисту, квасеницю звичайну. Із чагарників росте шипшина повисла, ялівець сибірський.

Значну наукову цінність становлять виявлені фрагменти букових лісів зеленчуково-лунарієвих. Лунарія оживаюча — це реліктовий вид, занесений до «Червоної книги України». Тут зростають також рідкісні види, притаманні буковим лісам, такі як багаторядники Брауна та списовидний. Також тут є червонокнижні гніздівка звичайна та коручка пурпурова, лісові орхідеї.

Зі світу тварин можна побачити ящірку прудку, з птахів водяться дятел строкатий, рябчик, сойка, шишкар сосновий. Гризуни представлені зайцем-русаком, білкою карпатською, із ссавців поширені козуля європейська, кабан, лисиця, олень.

Михайло ГОРОДЕНКО

Блокують рак

Найкорисніші яблука. Австралійські вчені давно стверджують, що ці фрукти впливають на людський організм завдяки значному вмісту антиоксидантів. У яблуках — найбільше вітамінів і корисних речовин, які знижують ризик утворення ракових пухлин і захищають організм від серцево-судинних захворювань. Тому фахівці рекомендують щодня вживати 2-3 склянки яблучного соку або з'їдати 2-4 фрукти.

Дещо раніше американські вчені довели, що регулярне вживання яблук і яблучного соку запобігає руйнуванню клітин мозку та втраті пам'яті.

Сливи. Американські фахівці зі здорового харчування з'ясували, що плоди сливи — справжнє джерело корисних речовин. Адаже за кількістю антиоксидантів та фітонутрієнтів саме вони, персики і нектарини не поступаються чорниці. Антиоксиданти дозволяють блокувати вільні радикали, що утворюються в організмі людини та сприяють розвитку раку. Фітонутрієнти блокують ріст ракових клітин, не ушкоджуючи при цьому здорові клітини.

Морква. Відомий пропагандист сокотерапії Н.В. Уокер (Америка) у своїй книзі «Сирі овочеві соки», яка стала світовим бестселером, багато приділив уваги морквяному соку. Якраз він багатий на калій і натрій, містить чималу кількість кальцію, магнію і заліза. Щоденне вживання 0,5 л. цього соку більш ефективно, ніж 12 кг таблеток кальцію.

Морквяний сік підвищує опірність організму інфекціям очей, верхніх дихальних шляхів, мигдаликів, зміцнює нервову систему. Це — ефективний засіб боротьби з виразковою хворобою шлунка та дванадцятипалої кишки, а найголовніше — раку. Якраз це підтверджують численні дослідження.

Ожина. Медики поставили ожину на перше місце у списку десяти продуктів, які запобігають раку. Адаже ця ягода має найбільше антиоксидантів (речовин, які нейтралізують ракові клітини), а також пігменту антоціаніну, що і дає такий темно-бордовий колір цій ягоді. Цей пігмент, як доведено недавно, і перешкоджає розвитку раку товстої кишки.

Окрім цього, ожина помічна при хворобах серця, недугах Паркінсона та Альцгеймера. Також заспокоює нервову систему.

Столовий буряк. Цей овоч має цілющі властивості при багатьох захворюваннях. Відваром з нього промивають очі, якщо є запалення. Ватні тампони, змочені вивареним соком, кладуть на чоло при головному болю. Офіційна медицина визнає, що столовий буряк допомагає при недостатній секреції соляної кислоти, налагоджує жировий обмін в організмі. Вживання буряка в різних стравах затримує ріст ракових клітин.

Горіхова олія. Вона запобігає підвищенню холестерину в крові, сприяє зміцненню структу-

ри кісток, знижує кров'яний тиск, є профілактичним засобом проти раку. А ще виводить з організму шлаки, зміцнює імунну систему.

Опеньки, сирі печериці. Гриби давно є предметом дослідження учених усього світу. Літописи розповідають, що в Київській Русі Ярослав Мудрому рак губи лікували чагою. А в 50-х роках минулого століття розробки грибних препаратів належали до матеріалів під грифом «таємно», а в Японії практика лікування грибами налічує майже 2000 років.

Дослідження останніх років довели, що більшість грибів — то є природні антибіотики, які мають полісахариди, що запобігають онкологічним захворюванням. Особливо протираковими є опеньки.

У Японії великою популярністю користуються гриби: опеньок маїтака (він же королівський гриб), гриб танцю імасутаке (родич опенькоподібної рядовки або сахалінської печериці). Тамтешні науковці впевнені: якщо з'їсти ці гриби зі значним вмістом антиоксидантів сирими або випити екстракт із них, то вдасться знизити тиск і настільки підвищити імунітет, що організм людини сам себе вилікує від раку.

А французький вчений Жан-Мішель Саво переконався у тому, що у печерицях антиоксидантів більше, ніж у справжніх цілющих грибах. Завдяки цілющим грибам можна зцілитися від будь-якого виду раку, навіть на його останній стадії.

Питво. Лікувальні дієти в основному виключають вживання усіх алкогольних напоїв тому, що від алкоголю грубіє слизувата оболонка шлунка й кишок. Уживання дуже міцної кави або у занадто великій її кількості також призводить до небажаних наслідків: анемії, хвороб серця, шлунка й кишок, головного болю, запаморочення. А міцний чай теж збуджує нервову систему. В той же час какао не так її збуджує і поживніше.

Найкраще вгамовують спрагу свіжі фруктові соки, свіжа джерельна вода.

Онкохворим треба багато й часто пити, але в розумних межах. Чим краще промивається організм, тим скоріше з нього виводяться продукти життєдіяльності здорових і хворих клітин, уживаючи, насамперед, фруктові або овочеві соки, переважно домашнього виготовлення.

Різні прохолодні напої й ситро онкохворим категорично протипоказані, адже містять барвники, стабілізатори, ароматизатори й інші хімічні домішки, які нерідко є канцерогенними.

Дуже корисним є домашній хлібний квас, особливо людям з ураженнями травної системи.

ВИДАННЯ, які нещодавно побачили світ у "Писаному Каміні"

Богдан Радиш
МАРИНЮК

ТОПІ,
ШО ХМАРИ МОЛОТІТЬ

Богдан РАДИШ-МАРИНЮК

Той, що хмари молотить. Повість у новелах. — Косів:
Писаний Камінь, 2012 — 184 с.

Повість «Той, що хмари молотить» — це розповідь про тих кількох із тисяч і тисяч, котрих тепер називають дітьми війни. Обкрадене дитинство, жахіття війни, голод, непосильна повоєнна праця, безправне і убоге життя, війна — по війні — все це на сторінках книжки.

Микола БЛИЗНЮК, Лариса ЧУПРИНЧУК

Всі ми любимо співати: Дитячий пісенник (Ред., авт. вступ, статті Аделя Григорука). — Косів: Писаний Камінь, 2012 — 38 с.

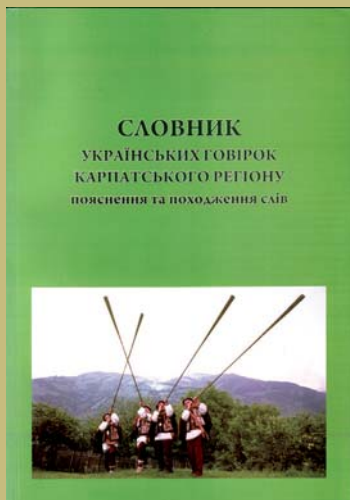
«Всі ми любимо співати» — збірка пісень для дітей. Її тематика — свято Миколая, Новоріччя, Різдвяні та Великодні свята, День Матері... Пісенник адресований дітям дошкільного і молодшого шкільного віку, вихователям, учителям, музичним керівникам освітніх установ, студентам музичних спеціальностей педагогічних навчальних закладів, батькам.

Дмитро ПОЖОДЖУК

Космач — Келія сонця. — Косів: Писаний Камінь, 2012 — 78 с.

Книга розповідає про Космач — гуцульське село в долині Пістиньки, в самому центрі Покутських Карпат. Тут живе найбільша в Україні кількість писанкарів, вишивальниць, боднарів, різьбярів, ткачів, зодчих, кушнірів, майстрів з виготовлення дитячої іграшки, народної ноші, ліщиноплетіння, музичних інструментів, жіночих прикрас з бісеру... Книгу-путівник розраховано на істориків, краєзнавців, учителів, туристів та усіх поціновувачів краси.

Словник українських говірок Карпатського регіону:
пояснення та походження слів// Укладач Д.П.

Савчук. Передмова М.Д. Павлюка// — Київ-Косів:

Писаний Камінь, 2012. — 154 с.

В основу словника покладено понад 1700 слів, які широко вживають у селі Старих Кутах Косівського району та загалом у Карпатському регіоні, але часом залишаються маловідомими і незрозумілими для жителів інших регіонів України. Дається пояснення слів, їхні іншомовні аналоги, які мають спільне звучання. Наводяться загальні характеристики регіону та найважливіша довідкова інформація, яка стосується окремих слів. Наведено окремі публікації укладача у засобах масової інформації про повені та повенезахисні заходи на карпатських річках. Для широкого кола читачів, жителів та туристів Карпатського краю, діаспори. Сприятиме поглибленню вивчення мови, пізнанню краю та розвитку туристично-рекреаційної галузі.

Шановні читачі!

Редакція (редколегія) журналу “Гуцули і Гуцульщина” приймає замовлення на публікацію реклами від юридичних та фізичних осіб.

За довідками звертайтеся, будь ласка, до нас за телефонами, звичайною чи електронною поштою, вказаними на початку журналу.

Заходьте! Телефонуйте! Пишіть нам!

На І-й сторінці обкладинки робота художниці
Параски Плитки-Горицвіт

Надруковано з готових діапозитивів у МП “Еврика”
Друк офсетний. Обсяг 96 арк. Замовлення 312.